

ਸੀ.ਹਰਦੀਆਂ ਰਹੀ ਸਿੰਘ ਨੁਲਵਾ

ਕ੍ਰਿਤ
ਕਾਦਰਜਾਰ

ਸੰਪਾਦਕ
ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ

PB
923.254
N 149 Q

P
923.254
N 149 Q

ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ

***INDIAN INSTITUTE OF
ADVANCED STUDY
LIBRARY SHIMLA***

ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ

ਕ੍ਰਿਤ
ਕਾਦਰਯਾਰ

ਸੰਪਾਦਕ
ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ
ਡਿੱਠਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਪਾ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕੇ
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜਿਉਂ ਚੰਨ ਸਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ।

ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

SIHARFIAN—HARI SINGH NALWA (*Punjabi*)

by

QADARYAR

edited by

DR. GANDA SINGH

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ, 1965 : 2200

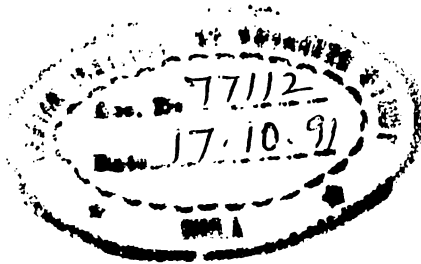
ਦੂਜੀ ਵਾਰ, 1988 : 1100

ਮੁੱਲ : 9-00

Pb

923.254

N 149 Q

Library

IAS, Shimla

P 923.254 N 149 Q

00077112

ਸਰਦਾਰ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ, ਐਲ-ਐਲ.ਐਮ., ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ
ਅਤੇ ਯੈਸਮੈਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ ਦੁਆਰਾ ਮੁਦ੍ਰਿਤ।

ਤਤਕਰਾ

ਮੁੱਖ-ਬੰਧ	(v)
ਆਰੰਭਕ ਬਚਨ	(vii)
ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ	1
ਸੀ-ਹਰਫੀ ਅੱਵਲ	1
ਸੀ-ਹਰਫੀ ਦੋਮ	8
ਸੀ-ਹਰਫੀ ਸੋਮ	17
ਸੀ-ਹਰਫੀ ਚਹਾਰਮ	25
ਸੀ-ਹਰਫੀ ਪੰਜਮ	33
ਸੀ-ਹਰਫੀ ਸ਼ਿਸ਼ਮ	41
ਅਰਥਾਵਲੀ	51

ਮੁਖ-ਬੋਧ

ਬਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਿੱਥੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਦੁਰਬਲਤਾ ਆਈ, ਉੱਥੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੌਰਵ ਵਲੋਂ ਵੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਿਛੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੀਘਰ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਸਾਹਿਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਸਾਹਿਤ ਇਕ ਵੱਡਮੁਲਾ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਸੀਮਾ ਉੱਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਜੋ ਉਪਦਰ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਲੇਖਕਾਂ, ਕਵੀਆਂ, ਵਿਦਿਅਕ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਦਿਆਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਵੰਗਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੰਗਾਰ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਸਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਸ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਏ।

ਜੋ ਸੰਕਟ ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਸੰਕਟ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਅੱਗੇ ਕਦੇ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਕੌਮ ਦਾ ਸੰਗਠਨ, ਸਵੈਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ, ਇਸ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਤਾ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਇਸ ਗਲ ਉੱਤੇ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਿਤਨੀ ਦਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਤਕੜਾਈ ਅਤੇ ਸੂਰਮਗਤੀ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕੌਮ ਦੀ ਹੋਣੀ ਇਕ ਵੇਰ ਫੇਰ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਤਾਰਨਾ, ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁੰਦਨ ਦੀ ਭਾਅ ਉਭਾਰਨਾ, ਸਾਡੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸੁਭਾਗ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਛਾਪਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਬਣਾਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੇਸ਼-ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਰਸਾ ਅਤੇ ਕਰਤੱਵ ਪਛਾਣਨ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸੰਕਟ ਦਾ ਹੋਂਦਲੇ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਜਨ-ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਬੁੜ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਇਸ ਲੜੀ ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਹੀ ਖੋਜ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ, ਨਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਮਨੋਰਥ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਦੇਸ਼, ਇਕ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਜਨਤਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੱਥ ਵਟਾਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਨਾਲ ਹੀ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹਿੱਸਾ ਪਾਵੇਗੀ।

ਬਾਹਾਦਰੀ ਪੰਲਿਸ,
ਪਟਿਆਲਾ
ਸਤੰਬਰ ੧੫, ੧੯੬੫

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਰੋਗ
ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ

ਆਰੰਭਕ ਬਚਨ

‘ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ’ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਹ ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਦੁਰਲਭ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਮੁੱਲ ਤੇ ਭੀ ਕਿਧਰੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਦੂਸਰੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਹੁਣ, ਜਦ ਕਿ ਜੰਗ ਦਾ ਨਗਾਰਾ ਵਜ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਗੀਆਂ।

ਪੰਜਾਬ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਵਾਹ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਜਦ ਕਦੇ ਭੀ ਲਹਿੰਦੇ ਦੇ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਲ ਕੈਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਇਧਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਧਾਈ ਕੀਤੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਰਬੀਰ ਛਾਤੀਆਂ ਤਾਣ ਕੇ ਅੱਗੇ ਆ ਖੜੋਤੇ ਅਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਮਾਰ-ਖੋਰੇ ਜਾਬਰਾਂ ਦੇ ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਭੁਆ ਦਿੱਤੇ।

ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਸੰਸਾਰ-ਜੇਤੂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰ ਨੇ ਰੂਮ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਮਰੋੜ ਛੱਡੇ ਸਨ, ਟਿਰਾਕ ਅਤੇ ਈਰਾਨ ਦੀਆਂ ਗੋਡਣੀਆਂ ਲੁਆ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਦਰੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਨ ੩੨੬ ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਜਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਮਾਝੇ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੱਠ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੂਰਮੇ ਭੀ ਤ੍ਰਾਹ ਤ੍ਰਾਹ ਕਰ ਉੱਠੇ। ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਭੂਮੀ ਦੇ ਚੱਪੇ ਚੱਪੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਲੱਹਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਖੰਡ ਖੜਕਾਇਆ ਕਿ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਹਿਲ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਯੂਨਾਨੀ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵਧਦੇ ਦਿਸਦੇ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਲੋਂ ਟਾਕਰਾ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਖਤ ਅਤੇ ਖੂਬਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਣਾ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁੰਜਲਾ ਕੇ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਜਾ ਪੈਂਦੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਉੱਕੇ ਹੀ ਹਾਰ ਗਏ। ਬਿਆਸਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬੈਂਹਕ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਢੇਰੀਆਂ ਢਹਿ ਗਈਆਂ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਲਿਸ਼ਕਦੀਆਂ ਮਾਰੂ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਛਾਤੀਆਂ ਚੀਰਦੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਭੱਲਿਆਂ, ਅਤੇ ਸੈਂ-ਅਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਬਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨੇ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਭੈ ਭੀਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਖੜੋਪੇ ਸੱਪ ਤੋਂ ਤ੍ਰਾਹੇ ਹੋਏ ਵਹਿੜਕੇ ਵਾਂਙ ਦਿਲ ਛੱਡ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਭੱਜ ਨੱਠਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਸਿਕੰਦਰ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੁਫਨੇ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬਥੇਰੀਆਂ

ਦਲੇਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਖੜਕਦੇ ਖੰਡੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੋਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀਆ ਨਾ ਪਿਆ। ਅੱਧਾ ਪੰਜਾਬ ਅਗੇ ਹੋਰ ਪਿਆ ਸੀ। ਪਿਛਲਾ ਤਜਰਬਾ ਹੀ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਮਹਿੰਗਾ ਅਤੇ ਕੌੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿਹਾ ਹੋਰ ਨਵਾਂ ਤਜਰਬਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉਹ ਤਿਆਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕੇ। ਨੇਜ਼ਿਆਂ, ਭੱਲਿਆਂ ਅਤੇ ਭਗੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਹਥਿਆਰ-ਬੰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ, ਮਾਂ, ਪਿਓ, ਭੈਣਾਂ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਯਾਦ ਔਣ ਲਗ ਪਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਕੰਦਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਯੂਨਾਨ ਵਲ ਨੂੰ ਪਰਤ ਜਾਣ ਪਰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਤਾਂ ਭੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ। ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਝਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗਮ ਦੇ ਲਾਗੇ ਉਦੋਂ ਮਲੱਈ ਲੱਕ ਵਸਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੜਦੀ ਯੂਨਾਨੀ ਫੌਜ ਉੱਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਲਤਾਨ ਤੋਂ ਉੱਤਰ-ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੂੰ ਚਾਲੀ ਕੁ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿਥ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਇਕ ਟਾਕਰੇ ਵਿਚ ਖੁਦ ਸਿਕੰਦਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਤੀਰ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਉਹ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਅਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਿੱਧ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸਿਕੰਦਰ ਸਿੱਧਾ ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਰਾਹੇ ਪੈ ਗਿਆ ਪਰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ ੩੨੩ ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਬਾਬਲ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਿਕੰਦਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਮੌੜਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਇੱਥੇ ਹੱਲਾ ਗੁੱਲਾ ਮਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪਿਛੋਂ ਚੰਦਰ-ਗੁਪਤ (੩੨੪-੩੦੦ ਈ. ਪ.) ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਸਫਾ ਹੀ ਵਲੋਟ ਛੱਡੀ। ਸਨ ੩੦੫ ਈ.ਪੂ. ਵਿਚ ਜਦ ਸੀਰੀਆ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਿਲੂਕਸ ਨਿਕਤੋਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਧਾਵਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣੇ ਦੇ ਦੇਣੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਧ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦਾ ਡੌਲਾ ਦੇ ਕੇ ਪਿੱਛਾ ਛੁਡਾਇਆ।

ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੋੜ ਨਾਲ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਕੁਸ਼ਾਨ (ਯੂਇ-ਚੀ) ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੱਲਾ ਭਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਧ-ਸਾਗਰ ਅਤੇ ਚੱਜ-ਦੁਆਬ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅੱਗਾ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਿੱਛਾ ਗਿਦੜਾਂ ਵਾਲਾ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲ ਇਹ ਪਹਿਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਕੋਈ ਡਾਢਾ ਅੱਗਿਉਂ ਟੱਕਰ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਭੀ ਵਧ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਹ ਪਿਛਾਹ ਨੂੰ ਭਜਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਾਰ ਲਹਿੰਦੇ ਦੇ ਜਰਵਾਣੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਛੇਤੀ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵਧਣਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੇ ਲੋਕ ਪਹਿਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਮੱਠੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਜਦ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹ ਜਾਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਈ ਤੇ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਖੁੰਘਾਰ ਬਬਰਾਂ ਵਾਂਗੂ ਵੈਰੀ ਉੱਪਰ ਟੁਟ ਟੁਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਮਗਰੋਂ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੇ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਾ ਲੈਣ। ਕੁਸ਼ਾਨ (ਯੂਇ-ਚੀ) ਲੋਕ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ੪੬੫ ਈ. ਤਕ ਟਿਕੇ ਰਹੇ ਜਦ ਕਿ ਗੋਰੇ ਹੂਣਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੂ ਧੱਕਾ ਮਾਰਿਆ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਕੀਂ ਪੈਰੀਂ ਟਿਕ ਸਕਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਿਲੇ ਵਾਸੁਦੇਵ (੧੪੫-੧੭੬) ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਤਲੀ ਪੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮਦਰ, ਕੁਨਿੰਦ, ਕੁਲਤ ਅਤੇ

ਯੋਧੇਇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਿਰ ਚੁਕ ਲਏ ਅਤੇ ਥਾਓਂ ਥਾਈਂ ਸੁਤੰਤਰ ਰਾਜ ਖੜੇ ਕਰ ਲਏ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਕੁਸ਼ਾਨ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਯੋਧੇਇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਹੈ। ਯੋਧੇਆਂ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਸਤਲੁੱਜ ਦੇ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣੇ ਤਕ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੁਨੇਤਕ (ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਸੁਨੇਤ) ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਉੱਤੇ ਜੁਧ ਦੇ ਦੇਵਤਾ ਕਾਰਤਿਕੇਇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਜੁਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬਹਾਦੁਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਕਰਕੇ ਯੋਧੇਇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹੀ ਜੁਧ ਜੰਗ ਦੇ ਪਿਆਰੇ, ਨਿਡਰ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਬਹਾਦੁਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਨਾਂ ਹੂਲ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਦਾ ਹੀ ਭੈ ਸੀ ਕਿ ਲਹਿੰਦੇ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਹਾਦੁਰ ਸੋਧੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਕਰ ਸਕਣ ਵਿਚ ਛੇਤੀ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਉਹ ਇਸਲਾਮੀ ਮੁਜਾਹਿਦ (ਧਾਰਮਕ ਜੋਧੇ) ਜੋ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅੱਸੀਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਲਹਿੰਦੇ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਨੂੰ ਲਤਾੜਦੇ ਹੋਏ ਧੁਰ ਸਪੇਨ ਤਕ ਜਾ ਪੁੱਜੇ ਸਨ, ਮੁਹੰਮਦ-ਬਿਨ-ਕਾਸਿਮ ਦੇ ਹੱਲੇ (ਸਨ ੭੧੧ ਈ.) ਤੋਂ ਸਬਕਤਗੀਨ (੯੭੬-੯੯੭ ਈ.) ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਪੌਣੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਨਾ ਵਧ ਸਕੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗਜ਼ਨਵੀਆਂ ਅਤੇ ਗੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੁ ਸਫਲਤਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਧੇ ਪਾਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਲੁਟ ਮਾਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਹਿਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਕੁ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈਚਾਰਾ ਭੀ ਗਢ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਲਾਮ, ਖਲਜੀ, ਤੁਗਲਕ, ਸਯੋਦ ਅਤੇ ਲੰਧੀ ਖਾਨਦਾਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਫੀ ਲੋੜ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮ ਰਾਜ ਦੇ ਪੱਖੀ ਬਣ ਗਏ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੰਧੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਅੌਖ ਨਾ ਹੋਇਆ।

ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਿਤਾਣੀ ਅਤੇ ਨਿਮਾਣੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਜਨਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਬਲ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾੜਾਂ ਦੇ ਅਕਹਿ ਅਤੇ ਅਸਹਿ ਔਤਿਆਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਕੁਰਲਾਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸੰਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹਾ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜਨਤਾ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬਣ ਕੇ ਬੋਲ ਉੱਠੇ :

ਪਾਪ ਕੀ ਜੰਵ ਲੈ ਕਾਬਲੁਹ ਧਾਇਆ ਜੋਰੀ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ ।

ਸਰਮੁ ਧਰਮੁ ਦੁਇ ਛਪ ਖਲੋਏ ਕੂੜੁ ਫਿਰੈ ਪਰਧਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ ।

ਕਾਜੀਆ ਬਾਮਣਾ ਕੀ ਗਲਿ ਥਕੀ ਅਗਦੁ ਪੜੈ ਸੈਤਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ ।

(ਤਿਲਗ, ਮ. ੧)

ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਬਲਾ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਹੱਥੋਂ ਹੁੰਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦਾ ਹਾਲ

ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਕਿ :

ਜਿਨ੍ਹੇ ਸਿਰਿ ਸੋਹਨਿ ਪਟੀਆ ਮਾਂਗੀ ਪਾਇ ਸੰਧੂਰੁ ।
ਸੇ ਸਿਰ ਕਾਤੀ ਮੁੰਨੀਅਨਿ ਗਲ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ਧੂੜਿ ।
ਮਹਲਾ ਅੰਦਰਿ ਹੋਦੀਆ ਹੁਣਿ ਬਹਿਣ ਨ ਮਿਲਨਿ ਹਦੂਰਿ ।...
ਗਰੀ ਛੁਹਾਰੇ ਖਾਂਦੀਆ ਮਾਣਨਿ ਸੇਜੜੀਆ ।
ਤਿਨ੍ਹੇ ਗਲ ਸਿਲਕਾ ਪਾਈਆ ਤੁਟਨਿ ਮੋਤਸਰੀਆ ।੩।
ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ਦੁਇ ਵੈਰੀ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹੀ ਰਖੇ ਰੰਗੁ ਲਾਇ ।
ਦੂਤਾ ਨੋ ਫੁਰਮਾਇਆ ਲੈ ਚਲੇ ਪਤਿ ਗਵਾਇ ।...।੪।...
ਬਾਬਰ ਵਾਣੀ ਫਿਰਿ ਗਈ ਕੁਇਰੁ ਨ ਰੋਟੀ ਖਾਇ ।੫।

(ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧)

ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਇਹ ਅੱਤ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਖਾਲਕ, ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ, ਰੱਖ ਨੂੰ ਭੀ ਇਕ ਨਿਹੇਰਾ ਮਾਰਦੇ ਹਨ :

ਕਰਤਾ ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸੋਈ ।
ਜੇ ਸਕਤਾ ਸਕਤੇ ਕਓ ਮਾਰੇ ਤਾ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਨ ਹੋਈ ।੧।
ਸਕਤਾ ਸੀਹੁ ਮਾਰੇ ਪੈ ਵਗੈ ਖਸਮੈ ਸਾ ਪੁਰਸਾਈ ।

(ਆਸਾ ਮ. ੧)

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਅਨੋਖੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਨੇ ਨਿਜ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਕੇ ਅਤਿਆਚਾਰੀ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਹੋਵੇ ।

ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਉੱਤੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟਿ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਨਾਨਕਾ, ਮਾਤ ਲਕ ਵਿਚ ਕਯਾ ਵਰਤਾਰਾ ?' ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅੰਧੇਰਾ ਅਤੇ ਪਾਪ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤਿਆਚਾਰ ਦੇ ਲਤਾੜੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਚੀਕ ਪੁਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਣਦਾ ਨਹੀਂ । ਆਗੂ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਤੋਂ ਵਿਹੁਣੇ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਿਰ ਅਤੇ ਪਿੰਡੇ ਉਤੇ ਸੁਆਹ ਮਲਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਸੰਸਾਰ ਸੱਚੇ ਆਗੂ ਬਿਨਾ ਡੁਬ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੧, ੨੯) ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਅਤੇ ਮਨੋਹਰ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਗਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ-ਮੁੱਠ ਅਤੇ ਇਕ-ਜਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ । ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜੰਗੀ ਸਪਿਰਿਟ ਭਰੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਟੱਕਰ ਲੈ ਕੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਹੋਸਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਇਕ

ਹੱਲਾ ਮਾਰ ਕੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੇ ਜੂਲੇ ਹੇਠੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾ ਲਿਆ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਸਖਤੀ ਅਤੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਦੀ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ। ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਸੰਬਰ ਸੰਨ ੧੭੧੦ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਤਲਾਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕਿਧਰੇ ਭੀ ਸਿੱਖ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਫ਼ਰਖਸੀਅਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਕਿ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਹੋਸਲੇ ਹਾਰੇ ਹੋਣ। ਹਰ ਕਤਲਾਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਸਖਤੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਹ ਕੋੜੀ ਵੇਲ ਵਾਂਙ ਵਧਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਡਟ ਗਏ।

ਸੰਨ ੧੭੩੯ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਲੁਟ ਪੁਟ ਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਸੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਡੌਲਾ ਲਈ ਜਦ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਈਰਾਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਾਲਕ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਧਾਵੇ ਮਾਰਨੇ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਈਰਾਨ ਨੂੰ ਲਿਜਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਦੌਲਤ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਇਸ ਦਲੇਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਝੁੰਜਲਾ ਉੱਠਿਆ। ਪਰ ਉਹ ਕਰ ਕੁਝ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਸਿੰਘ ਕਦੀ ਅੱਗੇ, ਕਦੀ ਪਿੱਛੇ ਅਤੇ ਕਦੀ ਵਿਚਕਾਰ ਛਾਪਾ ਜਾ ਮਾਰਦੇ ਅਤੇ ਈਰਾਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੁਗੀਆਂ ਭਰਦੇ ਖੱਡਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਛਿੱਥੇ ਪਏ ਹੋਏ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੌਣ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਭੀ ਰਾਹ ਆ ਰੋਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਭੀ ਲੁਟ ਖਾਧਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਈਰਾਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਮਲ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਮੁਗ਼ਲ ਰਾਜ ਦੀ ਧੂੜ ਉੜਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣਾ ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਆਹ ਉਡਾ ਦਿਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟਾ ਦਿਆਂ। ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਨਿਰਾਲੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹਨ। ਜੰਗਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ। ਇਹ ਖੜੇ ਖੜੇ ਹੀ ਸੌਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਲੂਣ ਅਤੇ ਘਿਓ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਨਾ ਹਾੜ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਟੋਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਸਿਆਲੇ ਨੂੰ ਸੋਕਣ ਲਈ ਅੱਗ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਸੁਖ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕੱਲਾ ਇਕੱਲਾ ਸੌ ਸੌ ਨਾਲ ਲੜਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੌਤ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਦਿਨ ਦੂਣੇ, ਰਾਤ ਚੌਗਣੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ...। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਮੁਸਕਰਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ 'ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰੋ। ਉਹ ਸਮਾਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦ ਇਹ ਸਿਰ ਕਢਣਗੇ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਾਲੀ ਬਣ ਜਾਣਗੇ।' ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਯਾਹੀਆ ਖਾਨ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਬੜਾ ਬਿਖੜਾ ਅਤੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰੀ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫੜ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਘੋੜਾ-ਮੰਡੀ (ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਖ਼ਾਸ) ਵਿਚ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਕੱਲਾ ਇਕੱਲਾ ਸਿੰਘ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਡਟ

ਖੜੋਂਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੋਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਰਨ-ਤਾਰਨ ਦੇ ਲਾਗੇ ਸ਼ਾਹੀ ਸੜਕ ਦੇ ਉੱਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆ ਲਲਕਾਰਿਆ ਅਤੇ ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਕਿ ਤੂੰ ਮਤ ਸਮਝੀਂ ਕਿ ਸਿੰਘ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ; ਉਹ ਅਜੇ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਡਟੇ ਖੜੋਤੇ ਹਨ ।

ਮੀਰ ਮੰਨੂ (ਸਨ ੧੭੪੮-੫੩) ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਹਾਕਮ ਬਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਣ ਲਈ ਗਸ਼ਤੀ ਫੌਜਾਂ ਬਾਹਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਪਰ ਸਿੰਘ ਅੱਗ ਦੀ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿੱਗਰ ਕੁੰਦਨ ਬਣ ਕੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਅਡੋਲ, ਨਿਰਭੈ, ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਾਜੀ, ਇਸ ਤਰਾਂ ਗਾਉਂਦੇ ਸੁਣੀਦੇ ਸਨ ਕਿ :

ਮੰਨੂ ਅਸਾਡੀ ਦਾਤਰੀ, ਅਸੀਂ ਮੰਨੂ ਦੇ ਸੋਏ ।

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮੰਨੂ ਵੱਢਦਾ, ਅਸੀਂ ਦੂਣ ਸਵਾਏ ਹੋਏ ।

ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਅੰਤ ਖ਼ੈ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਥੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਧਰਮ-ਪਰਾਇਣ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਹਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਮੁਕਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਦੁਖ ਸੁਖ ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਕੋਈ ਤੱਤੀ ਵਾਉ ਨਹੀਂ ਪੌਹ ਸਕਦੀ । ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਹੰਸੂ ਹੰਸੂ ਕਰਦੇ ਹਰ ਮੁਸੀਬਤ ਅਤੇ ਹਰ ਵੈਰੀ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਜੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਘੋੜ-ਮੰਡੀ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਜਮਰੂਦ ਅਤੇ ਸਾਰਾਗੜੀ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ, ਨੀਛਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਲੱਦਾਖ ਦਾ ਬਿਖੜਾ ਇਲਾਕਾ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ, ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਰ ਥਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਉੱਚੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣੀਦੇ ਹਨ : “ਤੱਤੀ ਵਾਓ ਨਾ ਲਗਦੀ ਜੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ—ਗੁਰੂ ਕਿਆ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ—” ਅਤੇ ਜਦ ਜੰਗ ਦਾ ਮਾਰੂ ਵੱਜ ਜਾਏ, ਵੈਰੀ ਗਲ ਪੈਂਦਾ ਦਿਸੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ :

ਦੇਹ ਸ਼ਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ, ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨਾ ਟਰੋਂ ।

ਨਾ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ, ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ ।

ਅਰੁ ਸਿਖ ਹੋ ਅਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੋ ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਣ ਤਉ ਉਚਰੋਂ ।

ਜਬ ਆਵਿ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ, ਅਤਿ ਹੀ ਰਣ ਮੈਂ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ ।

ਅਤੇ ਜੁਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਧਰਮ-ਜੁਧ ਦੇ ਚਾਉ ਨਾਲ ਵਜਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਢੋਲਕੀਆਂ ਅਤੇ ਛੈਣੀਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ :

ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ ਪਰਿਓ ਨੀਸਾਨੈ ਘਾਉ ।
 ਖੇਤੁ ਜੁ ਮਾਂਡਿਓ ਸੂਰਮਾ ਅਬ ਜੂਝਨ ਕੋ ਦਾਉ ।
 ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੰਤ ।
 ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤ ।੨।

(ਮਾਝੂ, ਕਬੀਰ, ੨—੨)

ਅਜਿਹਿਆਂ ਸਿਰਲੱਥ ਧਰਮੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਿਸ ਅੜਨਾ ਹੋਇਆ । ਜੋ ਅੜੇਗਾ
 ਸੋ ਝੜੇਗਾ ।

ਮੀਰ ਮੰਨੂੰ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੁੱਰਾਨੀ
 ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਉੱਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਆ ਆਰੰਭੇ । ਪਰ ਹੁਣ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦਲ ਪਹਾੜਾਂ
 ਤੋਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਆ ਉੱਤਰੇ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਉਂ ਨਿਕਲੇ ਜਿਵੇਂ ਬੋਲਿਆਂ ਚੋਂ ਸ਼ੇਰ
 ਨਿਕਲਦੇ ਅਤੇ ਬੁੱਕਦੇ ਹਨ । ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁਤਰ ਤੈਮੂਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਜਰਨੈਲ
 ਜਹਾਨ ਖਾਨ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰੋਂ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ । ਭਾਵੇਂ ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਨ ੧੭੬੨
 ਵਿਚ ਦੁੱਰਾਨੀ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਉੱਤੇ ਭੀ ਇਕ ਮਾਰੂ ਹੱਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ੫ ਫਰਵਰੀ ਦਾ
 ਘੱਲੂ-ਘਾਰਾ ਆ ਵਰਤਾਇਆ, ਪਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਉਹ ਕੁਝ ਨਾ ਵਿਗਾੜ ਸਕਿਆ । ਉਹ ਹੁਣ
 ਬਹੁਤ ਤਕੜੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ । ਉਹ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਹੋਰ ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਉੱਠੇ
 ਅਤੇ ਸਨ ੧੭੬੩ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਥਾਉਂ ਥਾਈਂ ਮੱਲਾਂ ਮੱਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ
 ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਵਰ੍ਹੇ-ਗੰਢ ਦੇ ਦਿਨ ੧੪ ਜਨਵਰੀ ਸਨ ੧੭੬੪ ਨੂੰ
 ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਹਾਕਮ ਜੈਨ ਖਾਨ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਜਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ
 ਵਿਚ ਦੇ ਦੁੱਰਾਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅੱਡੇ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਧੂੜ ਉਡਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ
 ਸਦਾ ਲਈ ਮੁਗਲਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਰਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਮਿਸਲਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਨੂੰ ਵਧੇ ਅਤੇ ਬਸਾਖੀ ਤੋਂ ਬਾਦ
 ੧੬ ਅਪਰੈਲ ੧੭੬੫ ਦੇ ਮੁਖਾਰਕ ਦਿਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ
 ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਰਬੀਰ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ
 ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਇਆ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਹੰਗਾਂ ਦੇ ਬੋਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ
 ਪਵਿਤਰ ਭੂਮੀ ਤੋਂ : 'ਉੱਠ ਗਈ ਸਭਾ ਮਲੇਛ ਕੀ ਜਿਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੰਕਾਰਾ' ।

ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੁੱਰਾਨੀ ਨੇ ਦੋ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਮੁੜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ
 ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਪਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਇਥੇ ਪੈਰ ਨਾ ਟਿਕਣ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼
 ਸਨ ੧੭੭੨ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਿਆ ।

ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਦ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਮਾਨ ਦੁੱਰਾਨੀ ਨੇ
 ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਜੂਹ ਤੋਂ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਸਿਰ-
 ਲੱਥ ਸਾਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਸੁੱਕਰਚੱਕੀਆ ਮਿਸਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ
 ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਆ ਵੰਗਾਰਿਆ । ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਦੁੱਰਾਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਗਦੇ ਨਾ ਵੇਖ ਕੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਪਰਤ ਜਾਣ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਸਮਝਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਮੁਖੀਏ ਇਕ-ਸਲਾਹ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸ ਪੁੱਜੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਉੱਤੇ ਆ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਕ-ਮੁੱਠ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰਾਜ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਰਾ ਤਰਾਣ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਸਿੰਧ ਤੋਂ ਤਿੱਬਤ ਅਤੇ ਖੈਬਰ ਤੋਂ ਜਮੁਨਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਪਹਾੜ ਸੋਧ ਕੇ ਮੁਲਤਾਨ ਅਤੇ ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰਲਾਇਆ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਫ਼ਤਿਹ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕੇ ਜ਼ੋਰ ਕੀਤੇ।

ਸਿੱਧੋਂ ਪਾਰ ਉੱਤਰ-ਲਹਿੰਦੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਖਤਰੇ ਦਾ ਇਕ ਤਕੜਾ ਗੜ੍ਹ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਪਰ ਸਾਰੇ ਹੱਲੇ ਇਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਮਨ ਕਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਧੋਂ ਪਾਰ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਵਲ ਧਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਰਲਾ ਲਿਆ। ਓਦੋਂ ਇਥੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੋਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੈਬਰ ਤੋਂ ਜਮਨਾ ਅਤੇ ਸਿੰਧ ਤੋਂ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਇਕ ਅਨਮੋਲ ਦੇਣ ਸੀ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਰਬੀਰ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਹੂਲੀਆਂ, ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਟਾਕਰੇ ਵਿਚ ਖੰਡਾ ਖੜਕਾਇਆ, ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਝੂਲਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਕੁਝ ਕੁ ਵਿੱਥਿਆ 'ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ' ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਭੇਟ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਦੇ ਨਾਇਕ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਸੁੱਕਰਚੱਕੀਆ ਮਿਸਲ ਦੇ ਕੁਮੇਦਾਨ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਸੰਮਤ ੧੮੪੮ ਬਿ., ਸਨ ੧੭੯੧ ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਉਸ ਮਿਸਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲੋਂ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਛੋਟੇ ਸਨ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਮਰ ਅਜੇ ਸਤ ਸਾਲ ਦੀ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਪਿਤਾ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਪੌਸਨਾ ਆਪ ਦੇ ਮਾਮਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਈ।

ਉਹ ਜ਼ਮਾਨਾ ਜੰਗਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਸਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਨ ੧੭੯੯ ਈ. ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ

ਉਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੰਮੂ ਨਿਉਂ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਸਿਆਲਕੋਟ, ਗੁਜਰਾਤ, ਪਿੰਡੀ ਭੱਟੀਆਂ, ਡਸਕਾ ਉਸ ਨੇ ਫਤਿਹ ਕਰ ਲਏ ਸੀ, ਮੁਲਤਾਨ ਨੇ ਈਨ ਮੰਨ ਲਈ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਝੰਗ ਅਤੇ ਉੱਚ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਿਲ ਚੁਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਤੀ ਸਿੰਘ ਪੰਦਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਮਸ-ਫੁੱਟ, ਭਰਵਾਂ ਅਤੇ ਡੀਲ ਡੋਲ ਵਾਲਾ ਸ਼ਕੀਲ ਨੌਜਵਾਨ ਸੰਮਤ ੧੮੬੨ ਦੇ ਬਸੰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪਿੜ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਫੁਰਤੀ, ਪਲੱਥੇ, ਚਾਬਕ-ਸਵਾਰੀ, ਨੇਜ਼ੇ-ਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਬੜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨਾਮਵਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਤਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਹਜ਼ੂਰੀ ਖਿਦਮਤਗਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਅਜੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰੇ ਸਨ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਗਾਇਆਂ ਹੱਲਾ ਕਰਨ ਪਏ ਇਕ ਚੀਤੇ ਨੂੰ ਜਬਾੜਿਆਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਐਸੀ ਭੁਆਂਟਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਬੇ-ਦਮ ਹੋ ਕੇ ਪਰੇ ਜਾ ਡਿਗਿਆ। ਫੇਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਵਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਜਾ ਵੱਢਿਆ। ਇਹ ਬਹਾਦੁਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਘੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਔਠ ਸੌ ਸਵਾਰ ਅਤੇ ਪਿਆਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੇਰ-ਦਿਲ ਨਾਮੀ ਪਲਟਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਨਿਯਤ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਸਨ ੧੮੦੭ ਵਿਚ ਕਸੂਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਵਿਖਾਈ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ-ਦਿਲ ਰਜਮਣ ਦੇ ਜੁਆਨਾਂ ਨੇ ਨਵਾਬ ਕੁਤਬਦੀਨ ਖਾਨ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਹੀ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਲਿਆ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਸਨ ੧੮੧੦ ਵਿਚ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਉਡਾਉਣ ਲਈ ਬਾਰੂਦ ਦਾ ਕੁੱਪਾ ਰੱਖਣ ਗਿਆ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮਿਠੇ-ਟਿਵਾਣੇ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਜਾ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਉੱਚ ਦੇ ਪੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਵਿਚ ਜਾ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ। ਜੁਲਾਈ ਸੰਨ ੧੮੧੩ ਨੂੰ ਅਟਕ ਦੇ ਕਿਲੇ ਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਠਾਣਾਂ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਸਰਦਾਰ ਦੋਸਤ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਨਾਲ, ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਜੋ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਵਿਖਾਈ, ਉਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਰੋਹਬ ਪੈ ਗਿਆ।

ਸਨ ੧੮੧੮ ਦੀ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਫਤਿਹ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਦਾ ਬੜਾ ਉੱਘਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਲਗ ਭਗ ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪਰੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਹੁਣ ਕਸਰ ਸੀ ਸਿਰਫ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦੀ ਜੋ ਪਹਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਗੋੜ ਨਾਲ ਇੱਥੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਵੱਖ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ ਅਤੇ ਸਿੰਧੋਂ ਪਾਰ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ। ਕਾਫ਼ੀ ਦੌਰ ਤੋਂ ਪਠਾਣ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਇਥੇ ਕੁਰਲਾਟ ਮਚੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਚੁਨਾਚਿ ਮੌਲਾਣਾ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀਨ 'ਆਪਣੀ ਮੁਕੰਮਲ ਤਵਾਰੀਖਿ ਕਸ਼ਮੀਰ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ

ਹਨ :

ਪੁਰਸੀਦਮ ਅਜ਼ ਖਰਾਬੀਇ ਗੁਲਸ਼ਨ ਜਿ ਬਾਗਬਾਂ ।

ਫੁਗਾਂ ਕਸੀਦ ਵਾ ਗੁਫਤ ਕਿ ਅਫਗਾਂ ਖਰਾਬ ਕਰਦ ।

... ..

ਸ਼ਾਮਤਿ ਇਹਮਾਲ ਸੇ ਅਫਗਾਨ ਹਾਕਮ ਹੋ ਗਏ ।

ਆਏ ਉਹ ਅਵਰ ਤਾਲਿਹ ਬੇਦਾਰ ਅਪਨੇ ਸੋ ਗਏ ।...

ਯਿਹ ਸਖਤੀ ਔਰ ਯਿਹ ਜੁਲਮ ਫਿਲ-ਵਾਕਿਆ ਨਾ-ਕਾਬਲਿ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਥਾ ।
ਚੂੰਕਿ ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ ਕੋ ਅਫਗਾਨੋਂ ਕੇ ਇਨ ਮੁਜ਼ਾਲਮ ਪਰ ਅਪਨਾ ਕਹਿਰ ਓ ਗਜ਼ਬ
ਦਿਖਾਨਾ ਔਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸੇ ਨਿਕਾਲਨਾ ਮਕਸੂਦ ਥਾ ਇਸ ਲੀਏ ਪੰਡਤ ਬੀਰਬਲ ਔਰ
ਉਸ ਕੀ ਜਮਾਇਤ ਕੋ ਅਫਗਾਨੋਂ ਕੀ ਸ਼ਾਮਤਿ-ਇਹਮਾਲ ਕਾ ਮੁਜੱਸਮ ਨਮੂਨਾ ਬਣਾ
ਕਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੇ ਪਾਸ ਭੇਜਾ ਜਿਸ ਨੇ ਮੁਲਕ ਔਰ ਅਹਿਲਿ-
ਮੁਲਕ ਕੋ ਨਾ-ਖੁਦਾ-ਤਰਸੋਂ ਕੇ ਪੰਜੇ ਸੇ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ।

[ਹਿੱਸਾ ਸੌਮ, ਪੰਨਾ ੩-੪.]

ਸਨ ੧੮੧੯ ਦੀ ਬਸਾਖੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਸ਼ਮੀਰ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ
ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸ਼ਿਰੀਨਗਰ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧ
ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਨ ੧੮੨੦ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਥੇ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਲਕੀ ਪਰਬੰਧਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਦਾ
ਸਿਕਾ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਬਖਸ਼ ਦਿਤਾ । ਇਹ ਇਕ ਅਦੁਤੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ
ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਰਦਾਰ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਜ਼ਾਦਿਆਂ ਉਪਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ । ਇਹ ਗੱਲ
ਸੰਮਤ ੧੮੨੮ ਬਿ., ਸਨ ੧੮੨੧ ਈ. ਦੀ ਹੈ ।

ਮਾਂਗਲੀ, ਮੁੰਘੇਰ ਅਤੇ ਡੇਰਾ-ਜਾਤ ਦੀ ਫਤਿਹ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ਾਰੇ
ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਨਿਯਤ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਇਥੇ ਆਪ ਨੇ ਇਕ ਕਿਲਾ ਹਰਿਕਿਸ਼ਨ ਗੜ੍ਹ ਬਣਵਾਇਆ
ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਰੀਪੁਰ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕਾਇਮ
ਹੈ ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਯਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ
ਸਿੰਘ ਦੀ ਈਨ ਮੰਨ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਓਥੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਭਰਿਆ
ਕਰਦਾ ਸੀ । ਫਰਵਰੀ ੧੮੨੩ ਵਿਚ ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਮੁਹੰਮਦ ਅਜ਼ੀਮ ਖਾਨ ਨੇ
ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਉੱਤੇ ਆ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ, ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਨੂੰ ਅਟਕ ਉੱਤੇ
ਜਾ ਰੋਕ ਪਾਈ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਖੁਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੀ ਪੁਜ ਗਏ । ਮੁਹੰਮਦ ਅਜ਼ੀਮ
ਖਾਨ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਭਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰਹੱਦੀ ਇਲਾਕੇ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਈਨ ਮੰਨ
ਲਈ ।

ਸਨ ੧੮੨੮ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕਟੌਚੀਆਂ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਪਰ ਗਏ
ਅਤੇ ੧੮੨੯ ਵਿਚ ਸਯੋਦ ਅਹਿਮਦ ਬਰੋਲਵੀ ਨੂੰ ਇਕ ਤਕੜੀ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ । ਇਸ ਤੋਂ

ਬਾਦ ਆਪ ਮੁੜ ਹਜ਼ਾਰੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਹਸਨ-ਅਬਦਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਈ ।

ਭਾਵੇਂ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਵਲੋਂ ਯਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਨਿਯਤ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ । ਖੁਦ ਯਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਦੇ ਭਾਈ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਾੜ ਵਿਚ ਸਨ ਕਿ ਸਿੱਧੇ ਪੱਛਮ ਦੇ ਪਠਾਣੀ ਇਲਾਕੇ ਅਤੇ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਈਨ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਜਾਏ । ਇਸ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਦ ਚਾਹੁਣ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਰੁੱਧ ਖੁਫ਼ੀਆ ਜੰਗੀ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰੀ ਜਾਣ ਅਤੇ ਮੌਕਾ ਤਾੜ ਕੇ ਜਦ ਭੀ ਦਾਉ ਲਗੇ ਹੱਲਾ ਬੱਲ ਦੇਣ । ਇਹੋ ਕੁਝ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਲਹਿੰਦੇ ਦੇ ਹੱਲਿਆਂ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਇਸ ਸਦਾ ਦੇ ਖਤਰੇ ਦੇ ਅੱਡੇ ਨੂੰ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਭੁੱਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਟਿਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵੇ ਨੂੰ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਉੱਤੇ ਸਿੱਧੀ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ । ਚੰਮਕੰਨੀ ਵਿਚ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਮੋਰਚੇ ਪੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਸਕਣਾ ਕੋਈ ਸੌਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਭਾਂਜ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ੬ ਮਈ ੧੮੩੪ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਪਰ ਪੂਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਖੈਬਰ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੱਦ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤੀ । ਇਸ ਦੇ ਰਾਜ ਪਰਬੰਧ ਤੋਂ ਪਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਥੇ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿੱਕਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ।

ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਜਤਨ ਕਾਬੂਲ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਮੀਰ ਦੌਸਤ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਕਬਰ ਖਾਨ ਨੇ ਸੰਨ ੧੮੩੭ ਵਿਚ ਕੀਤਾ । ਇਹ ਲੜਾਈ ਜਮਰੂਦ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ੩੦ ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਹਬ ਅਤੇ ਦਬਦਬਾ ਪਠਾਣਾਂ ਉਤੇ ਇਤਨਾ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਹੀਆਂ ਕਿ ਮੈਦਾਨ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਅਤੇ ਇਹ ਕੁਲ ਇਲਾਕਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ ।

ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆਂ ਭਾਵੇਂ ੧੩੮ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਭੀ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਬੀਰ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ ਪਰ ਹਾਲ ਤਕ ਭੀ ਨਿਧੜਕ ਬਹਾਦੁਰੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਤਰ-ਲਹਿੰਦੇ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਉਹ ਹਾਲ ਤਕ ਪਠਾਣੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹਊਆ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਠਾਣ ਮਾਵਾਂ ਅਪਣੇ ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲਈ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ :

ਚੁੱਪ ਸ਼ਾ ਬੱਚੈ, ਹਰੀਆ ਰਾਗੇ—ਚੁੱਪ ਕਰ ਪੁੱਤਰਾ, ਹਰੀਆ [ਹਰੀ ਸਿੰਘ] ਆ ਰਿਹਾ

ਈ !*

ਬੀਰ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਯੁੱਧਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਤੇ ਰਣ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੀਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿਡਰਤਾ ਦੇ ਜਸ ਗਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਦਰਯਾਰ ਨੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵੇ ਦੀ ਬੀਰਤਾ, ਰਣ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀਆਂ ਬਹਾਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਸ਼ੌਕਤ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵੇ ਦੀ ਬੀਰਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪੰਜਾਬ-ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਦੇ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਯੁੱਧ-ਕਾਵਿ ਦਾ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਛੇ ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਨਾਟਕੀ ਤੇ ਕਰੁਣਾਮਈ ਚਿੱਤਰ ਜਮਰੋਦ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵੇ ਦੀ ਸਿਰ ਦਾ ਮੁਲ ਤਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਕਵੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਉਸ ਸਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘੜੀ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਸਦਾ ਲਈ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮ ਵਲੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਣਖ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਬੜੀ ਅਮੁੱਕ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਸੰਕਟ ਦੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਜੂਝਣ ਲਈ ਟੁੱਬਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਡਲਵਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਜਿਹਲਮ ਨਿਵਾਸੀ ਮਿੱਸਰ ਹਰੀ ਚੰਦ 'ਕਾਦਰਯਾਰ' ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕਵੀ ਕਾਦਰਯਾਰ ਦੀ 'ਵਾਰ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ' ਤੋਂ ਉਤਸਾਹ ਲੈ ਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਅਤੇ ਸਨ ੧੯੨੪ ਵਿਚ 'ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ' ਯਾ ਜੰਗ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਮਾਥੈਨ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾ ਅਫਗਾਨਾਂ ਬ-ਅਹਿਦਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜਾ' ਦੇ ਨਾਉਂ ਹੇਠ ਮਨੋਹਰ ਪ੍ਰੈਸ ਸਰਗੋਧਾ ਤੋਂ ਲਾਲਾ ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ ਦੂਆ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਛਪਵਾਈਆਂ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਅਧੂਰੀ ਕਾਪੀ ਸੁਰਗਵਾਸੀ ਲਾਲਾ ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਜੀ ਕੋਹਲੀ ਪਾਸੋਂ ਸਨ ੧੯੩੧ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਨਾਲ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੦ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸੋਧਿਆ ਸੀ।

*ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੱਯਦ ਮੁਹੰਮਦ ਲਤੀਫ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਹਿਸਟਰੀ ਔਫ਼ ਦੀ ਪੰਜਾਬ' (ਸੰਨ ੧੮੯੧) ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ—

Such was the dread in which the Afghans held him, that to this day the name HARIA is repeated by mothers in Peshawar and its neighbourhood in frightening their little children [Page 383].

ਅਰਥਾਤ :

ਉਸ ਦਾ ਪਠਾਣਾਂ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹਾ ਭੈ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਤਕ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਿਚ ਮਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲਈ ਮੁੜ ਮੁੜ ਹਰੀਆ [ਹਰੀ ਸਿੰਘ] ਦਾ ਨਾਉਂ ਵਰਤਦੀਆਂ ਹਨ।

(xix)

ਜੇ ਇਹ 'ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ' ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਣ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਆਸ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ ਸਮਝਾਂਗਾ।

ਪਟਿਆਲਾ
੨੦ ਸਤੰਬਰ, ੧੯੬੫

ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ

ਬਿਗਲ ਵੱਜਦਾ ਜਦੋਂ ਲੜਾਈ ਵਾਲਾ
ਰੋਹ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੈ ਸਿੰਘਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ।
ਉੱਠ ਬੁੱਕਦੇ ਜਾ ਮੈਦਾਨ ਅੰਦਰ
ਖੰਡੇ ਫੜ ਕੇ ਹੱਥ ਦੋ-ਧਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ।
ਜਿਹੜਾ ਅੜੇ ਅੱਗੇ ਓਹਨੂੰ ਝਾੜ ਦਿੰਦੇ
ਭੋਂਏ ਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਵੈਰੀ ਭਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ।
ਉੱਚੀ ਫ਼ਤਿਹ ਅਕਾਲ ਦੀ ਜਦੋਂ ਗੱਜੇ
ਦਿੱਸੇ ਰਾਹ ਨਾ ਗ਼ਾਜ਼ੀਆਂ ਹਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ।

ਸਜ-ਪੱਜ ਜਿਉਂ ਟਿਲਿਓਂ ਚੜ੍ਹੇ ਬਦਲ
ਤਿਵੇਂ ਗੱਜ ਕੇ ਜੰਗ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਂਗਾ ਮੈਂ ।
ਵਾਂਗ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਹੋਂਦਲੇਰ ਯਾਰੋ
ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਫੜਾਂਗਾ ਮੈਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਰੱਬ ਵੱਲੀ ਮਵੱਲੀਆਂ ਦਾ
ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਪਸ਼ੋਰ ਵਿਚ ਵੜਾਂਗਾ ਮੈਂ ।

ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ

ਜੋਗ ਪਸ਼ੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ

—੦—

ਸੀ-ਹਰਫੀ ਅੱਵਲ

ਅਲਫ ਓਸ ਅੱਲਖ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖੀਏ
ਜੇਹੜਾ ਕੱਖ ਤੋਂ ਲੱਖ ਬਣਾਂਵਦਾ ਜੀ ।
ਮੁਰਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਕਰਦਾ
ਜਦੋਂ ਮੇਹਰ ਦੀ ਬੂੰਦ ਵਸਾਂਵਦਾ ਜੀ ।
ਤਖਤੋਂ ਵਖਤ ਤੇ ਸਖਤੀਓਂ ਨੇਕ-ਬਖਤੀ
ਓਹਦਾ ਅੰਤ ਹਿਸਾਬ ਨਾਂ ਆਂਵਦਾ ਜੀ ।
ਕਾਦਰ ਯਾਦ ਹੈ ਸੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਵਿਚ
ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਹੈ ਨਾਨਕ ਫਰਮਾਂਵਦਾ ਜੀ ॥੧॥

ਅਲਫ ਓਸ ਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕੋਈ
ਯਾਰੋ ਓਸ ਦਾ ਕਰਨਾ ਧਿਆਨ ਚੰਗਾ ।
ਜੀਂਦੇ ਹੀ ਜ਼ਬਾਨ ਥੀਂ ਓਹੋ ਨਿਕਲੇ
ਧਿਆਨ ਓਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਰ ਜਾਣ ਚੰਗਾ ।
ਤੇ ਚੋਰੀ ਕੋਲੋਂ ਚੰਗਾ ਮੰਗ ਖਾਣਾ
ਯਾਰੋ ਮੰਗਣੇ ਤੋਂ ਮੋਹਰਾ ਖਾਣ ਚੰਗਾ ।
ਕਾਦਰ ਯਾਦ ਚੰਗੀ ਗੱਲਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੋਂ
ਐਪਰ ਸਬ ਤੋਂ ਓਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਚੰਗਾ ॥੨॥

ਬੇ ਬਹੁਤ ਸੁਲਤਾਨ ਜਹਾਨ ਅੰਦਰ
ਆਲੀ-ਸ਼ਾਨ ਵੱਡੇ ਸ਼ਾਹ-ਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਏ ।
ਫਰਾਉਨ ਸਦਾਦ ਨੇ ਬਾਗ ਲਾਇਆ
ਪਾਇਲਾਂ ਪਾਂਵਦੇ ਵਾਂਗਰ ਮੋਰ ਹੋ ਗਏ ।
ਜਦੋਂ ਚੋਰ ਕਜ਼ਾ ਦਾ ਆਣ ਪਿਆ
ਰੰਗ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਦੇ ਹੋਰ ਹੋ ਗਏ ।

ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਮਿਆਨ ਸਭ ਰਹੇ ਏਥੇ
ਤੇ ਬਣਾਨ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਗੋਰ ਹੋ ਗਏ ॥੩॥ .

ਤੇ ਤਮਾਮ ਔਸਾਫ ਇਨਸਾਨ ਵਿਚੋਂ
ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਹਾਦੁਰੀ ਭੁੱਲ ਮੀਆਂ ।
ਜੇਹੜਾ ਮਰਦ ਹਨ ਹਾਰ ਹੋ ਸਰਦ ਜਾਵੇ
ਰੰਗ ਜ਼ਰਦ ਬਸੰਤ ਦਾ ਫੁੱਲ ਮੀਆਂ .
ਤਹਿਕੀਕ ਓਹ ਮਰਦ ਨਹੀਂ ਹੀਜੜਾ ਹੈ
ਗੱਲ ਬਰੀਕ ਨਾ ਜਾਵਣੀ ਭੁੱਲ ਮੀਆਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਬਹਾਦੁਰੀ ਮੁੱਲ ਪਾਂਦੀ
ਜਦੋਂ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸਿਰ ਤੇ ਭੁੱਲ ਮੀਆਂ ॥੪॥

ਸੇ ਸਾਬਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹਾਦੁਰਾਂ ਦੀ
ਦਿਲ ਪੀਂਘ ਦਾ ਐਸ਼ ਉਲਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ।
ਰੂਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸਾਲ ਕਰਦਾ
ਅਸ਼ਿਕ ਮਸਤ ਜਿਉਂ ਖਿਆਲ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ।
ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ
ਡਿੱਠਾ ਨਜ਼ਰ ਮੈਂ ਪਾ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਬਹਾਦੁਰਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕੇ
ਹੁੰਗੀ ਸਿੰਘ ਜਿਉਂ ਚੰਨ ਸਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ॥੫॥

ਜੀਮ ਜੀਗ ਜਾ ਵੱਡਾ ਅਤਾਈ ਦੂਲਾ
ਜਾਣੇ ਖੂਬ ਲੜਾਈ ਦੇ ਢੰਗ ਮੀਆਂ ।
ਜੁਰਤ ਫੁਰਤ ਉਸ ਤੇਜ਼ ਪਲੰਗ ਵਾਲੀ
ਹੋਵਣ ਸੂਰਮੇ ਦੇਖ ਕੇ ਦੰਗ ਮੀਆਂ ।
ਘੋੜੇ ਹੋ ਅਸਵਾਰ ਤਲਵਾਰ ਫੜਦਾ
ਚੜਦਾ ਆ ਗੁਲਨਾਰ ਦਾ ਰੰਗ ਮੀਆਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਲੰਗਟੀਆਂ ਯਾਰ ਗੁਹੜਾ
ਰਹਿੰਦਾ ਨਿੱਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਗ ਮੀਆਂ ॥੬॥

ਸੀਨ ਸੁਖ ਦੇ ਵਿਚ ਜਦ ਮੁੱਦਤ ਗੁਜਰੀ
ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਮੁਲਕ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ।
ਆਖੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਸੁਖ ਦਾ ਹੋ ਚਾਕਰ
ਜੀਉੜਾ ਏਸ ਦੇ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤਾਨ ਕੀਤਾ ।

ਅੱਗੋਂ ਈਣ ਨਾ ਏਸ ਦੀ ਮੰਨਸਾਂ ਮੈਂ
ਪੁਖਤਾ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਮਾਨ ਕੀਤਾ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਦਰਬਾਰ ਲਗਾਵਣੇ ਦਾ
ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਚੱਕ ਫਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ॥੧੫॥

ਸੀਨ ਸ਼ੋੜ ਦੇ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ
ਆਏ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ ਦਲੇਰ ਯਾਰੋ ।
ਸੰਮਣ ਬੁਰਜ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ
ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਯਾਰੋ ।
ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਚਿਤਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਚਾਤਰ
ਮਹਾਰਾਜ ਬੂਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਯਾਰੋ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਹੈ ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੇ ਮਾਸ ਖਾਣਾ
ਗੱਲ ਸਮਝਣੋਂ ਕਰੋ ਨਾ ਦੇਰ ਯਾਰੋ ॥੧੬॥

ਜੁਆਦ ਸਾਫ਼ ਇਹ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਮੈਨੂੰ
ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੁਖਨ ਅਭਾਇਆ ਜੀ ।
ਤਸਾਂ ਗਾਜ਼ੀਆਂ ਸਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਜ਼ੀਆਂ ਲਾ
ਸਾਡਾ ਨਾਮਣਾ ਸ਼ੋਖ ਕਰਾਇਆ ਜੀ ।
ਮੁਜ਼ੱਫਰ ਖਾਨ ਪਠਾਣ ਮੁਲਤਾਨ ਵਾਲਾ
ਜ਼ਰਾ ਤਾਬ ਨਾ ਤੁਸਾਂ ਦੀ ਲਿਆਇਆ ਜੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇ
ਏਹ ਮੁਲਕ ਪੰਜਾਬ ਵਧਾਇਆ ਜੀ ॥੧੭॥

ਜੁਆਦ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਦਿਲ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਮੇਰੀ
ਜ਼ਰਾ ਹੋਰ ਉੱਚੀ ਗੁੱਡੀ ਚਾੜ੍ਹੀਏ ਜੀ ।
ਜ਼ਾਹ ਮਹਿਮੂਦ ਪਠਾਣ ਹੈ ਤਾਣ ਵਾਲਾ
ਜ਼ਰਾ ਓਸ ਨੂੰ ਚਲਵੇਗਾਰੀਏ ਜੀ ।
ਰਹਿਸੀ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਯਾਰੋ
ਮਰਨ ਮਾਰਨੋਂ ਮੂਲ ਨਾ ਹਾਰੀਏ ਜੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਚਲ ਅਟਕ ਨੂੰ ਗਾਹਣ ਪਾ ਕੇ
ਸਿੱਧਾ ਜਾ ਪਸ਼ੋਰ ਨੂੰ ਮਾਰੀਏ ਜੀ ॥੧੮॥

ਤੰਏ ਤਲਬ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਦੀ
ਜੇਹੜਾ ਬੀੜਾ ਪਸ਼ੋਰ ਦਾ ਆਨ ਚੁੱਕੇ ।
ਲੈ ਕੇ ਫੌਜ ਦਰਿਆ ਦੀ ਮੱਜ ਵਾਂਗੂੰ
ਸਿੱਧਾ ਜਾ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪਠਾਣ ਢੁੱਕੇ ।

ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ

ਬਣ ਜਾਨ ਤੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜ ਕੇ
ਵਾਂਗ ਕਿੱਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਨੁੱਕੇ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ
ਮਰਨ ਮਾਰਨੋਂ ਜ਼ਰਾ ਨਾ ਜਾਨ ਉੱਕੇ ॥੧੯॥

ਜੇਏ ਜਾਹਰਾ ਨਿੱਤਰਿਆ ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰਾ
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਲੇਰ ਸਰਦਾਰ ਯਾਰੇ ।
ਨਾਲ ਤੌਰ ਪਸ਼ੋਰ ਦਾ ਚੁਕ ਬੀੜਾ
ਰੱਖਿਆ ਮੂੰਹ ਵਿਚਕਾਰ ਯਾਰੇ ।
ਬੇ-ਝੱਕ ਉਠਾ ਕੇ ਜ਼ਿਮੀਂ ਉੱਤੋਂ
ਬੱਧੀ ਲਕ ਦੇ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਯਾਰੇ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਸ਼ੋਰ ਦੇ ਮਾਰਨੇ ਨੂੰ
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਿਆ ਤਿਆਰ ਯਾਰੇ ॥੨੦॥

ਐਨ ਆਜ਼ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅਰਜ਼ ਸੁਣ ਲੋ
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸਰਮਾ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਜੀ ।
ਤੇਰੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਖਾਕ ਤੋਂ ਲੱਖ ਵਾਰੀ
ਅਸਾਂ ਜਿੰਦੜੀ ਪਿਆਰੀ ਨੂੰ ਘੋਲਿਆ ਜੀ ।
ਉਤੇ ਰੱਬ ਰਹੀਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸੱਚਾ
ਹੇਠ ਜ਼ਿਮੀ ਤੇ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਟੋਲਿਆ ਜੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਮੁਰੀਦ ਪੱਕੇ
ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਹਾਲ ਨੂੰ ਫੋਲਿਆ ਜੀ ॥੨੧॥

ਗੈਨ ਗਰਜ਼ ਏਹਾ ਨਾਲਿ ਫ਼ਰਜ਼ ਏਹਾ
ਹੋਰ ਮਰਜ਼ ਏਹਾ ਮੈਨੂੰ ਲੜਨ ਦਿਓ ।
ਚਾਰ ਰੰਜ ਦਾ ਰੰਗ ਜਹਾਨ ਉੱਤੇ
ਲੈ ਕਮਾਨ ਹੁਣ ਜੇਗ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿਓ ।
ਬਲੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ
ਅੱਜ ਜਾਨ ਨੂੰ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰਨ ਦਿਓ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਯਾ ਮਰਨ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਵਿੱਚ
ਯਾ ਕਿ ਫਤਿਹ ਪਸ਼ੋਰ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦਿਓ ॥੨੨॥

ਛੇ ਫ਼ਰਕ ਨਾਂ ਲੜਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਆਵੇ
ਵਾਂਗ ਬਰਕ ਦੇ ਕੜਕ ਕੇ ਬੜ੍ਹਾਂਗਾ ਮੈਂ

ਸੀ-ਹਰਫੀ ਅੱਵਲ

ਸਜ ਧਜ ਜਿਉਂ ਟਿੱਲਿਓਂ ਚੜ੍ਹੇ ਬੱਦਲ
ਤਿਵੇਂ ਗੱਜ ਕੇ ਜੰਗ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਂਗਾ ਮੈਂ ।
ਵਾਂਗ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਹੋ ਦਲੇਰ ਯਾਰੋ
ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਫੜਾਂਗਾ ਮੈਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਰੱਬ ਵਾਲੀ ਮਵਾਲੀਆਂ ਦਾ
ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਪਸ਼ੋਰ ਵਿਚ ਵੜਾਂਗਾ ਮੈਂ ॥੨੩॥

ਕਾਫ਼ ਕਦੀ ਨਾ ਮੂੰਹ ਤੇ ਸਿਫਤ ਕਰੀਏ
ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਹੱਸ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜੀ ।
ਕੋਈ ਦਮ ਲਹੌਰ ਵਿਚ ਮਾਣ ਮੋਜਾਂ
ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਸਵਾਰਿਆ ਜੀ ।
ਸਿਆਲਕੋਟ ਇਕ ਚੋਟ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਆ
ਫੇਰ ਜਾ ਧਮਤੋੜ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇ
ਪੈਰ ਪੱਖਲੀ ਵਿਚ ਪਸਾਰਿਆ ਜੀ ॥੨੪॥

ਗਾਫ਼ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਵਦੇ ਕੰਮ ਤੇਰੇ
ਕੀਤੀ ਤੰਮ ਤੂੰ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਪਿਆਰੇ ।
ਜੰਗੀ ਸ਼ੇਰ ਦਲੇਰ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਦੇਵਨ
ਨੰਗੀ ਕਰੋਂ ਜਾਂ ਤੇਗ ਦੀ ਧਾਰ ਪਿਆਰੇ ।
ਦਸਤਾਰ ਰਫਤਾਰ ਗੁਫਤਾਰ ਸੋਹਣੀ
ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਸਵਾਰ ਪਿਆਰੇ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਹੈ ਤੂੰ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਮੇਰੀ
ਜਾਣੇ ਆਪ ਸੱਚਾ ਕਰਤਾਰ ਪਿਆਰੇ ॥੨੫॥

ਲਾਮ ਲੁਟ ਲੈ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਕੋਈ ਚਿਰ
ਚਾਰ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਹੈ ਜਹਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ।
ਨਹੀਂ ਮਾਲ ਦੀ ਕੁਝ ਪਰਵਾਹ ਤੈਨੂੰ
ਨਾਲ ਐਸ਼ ਦਿਨ ਕਰੇ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ।
ਕੋਈ ਰੋਜ਼ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿਓ
ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਝੱਲੇ ਤੇਰੀ ਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ
ਦਿਓ ਲੜਨ ਹੁਣ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ॥੨੬॥

ਮੀਮ ਮੁਖ ਥੀਂ ਕਈ ਸਰਦਾਰ ਬੋਲੇ
ਹੱਥ ਰੱਖ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮੁੱਠ ਉੱਤੇ

ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ

ਅਸੀਂ ਨਾਲ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਲੜਾਂਗੇ ਜੀ
ਜਾ ਕੇ ਤੋੜ ਪਸ਼ੋਰ ਦੀ ਗੁੱਠ ਉੱਤੇ ।
ਸ਼ਾਹ ਮਹਿਮੂਦ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰੀਏ
ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ ਅਸਵਾਰ ਉਹ ਉੱਠ ਉੱਤੇ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਨਾਂ ਪਿਛਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜਾਂਗੇ ਜੀ
ਜ਼ਖਮ ਖਾਵਸਾਂ ਨਾ ਕਦੀ ਪੁੱਠ ਉੱਤੇ ॥੨੭॥

ਨੂਨ ਨਹੀਂ ਇਹ ਬਾਤ ਮਨਜ਼ੂਰ ਮੈਨੂੰ
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੇਰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ।
ਓਸ ਸੁਖਨ ਤੇ ਦਿਆਂਗਾ ਮੈਂ ਪਹਿਰਾ
ਜੇਹੜਾ ਆਪ ਅੱਜ ਨਾਲ ਜ਼ਬਾਨ ਕੀਤਾ ।
ਥੁਕ ਸੱਟ ਕੇ ਚੱਟਦਾ ਕੌਣ ਕੋਈ
ਇਹ ਕੰਮ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਕੀਤਾ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਓੜਕ ਖਾਕ ਰਲ ਜਾਣਾ
ਕੋਹੜੀ ਗੱਲ ਦੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ॥੨੮॥

ਵਾਓ ਵਾਸਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਕਰੋ ਕਿਰਪਾ
ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਿਓ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਮੈਨੂੰ ।
ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਮਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨੇ ਜੀ
ਸੱਚੇ ਸਾਹਬ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਰਮ ਮੈਨੂੰ ।
ਜੇਕਰ ਲੜਨ ਥੀਂ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਮੌੜ ਦੇਸ਼ੋ
ਤੋੜ ਮਰਨ ਤੀਕਣ ਰਹਿਸੀ ਵਰਮ ਮੈਨੂੰ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਕਰੋ ਕਰਮ ਟੁਰਦਿਆਂ ਤੇ
ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਦਿਆਂ ਔਂਦੀ ਏ ਸਰਮ ਮੈਨੂੰ ॥੨੯॥

ਹੇ ਹੈ ਗੁਫਤਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਤੇਰੀ
ਸਰਕਾਰ ਖੰਘੂਰ ਫਰਮਾਇਆ ਜੀ ।
ਐਸ਼ ਇਸਰਤ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਘੱਤ ਸੋਹਰਾ
ਤੇਰਾ ਹੋਸਲਾ ਅਸਾਂ ਅਜ਼ਮਾਇਆ ਜੀ ।
ਸਾਜ ਸੰਗ ਤੇ ਰੰਗ ਮਹੱਲ ਛੱਡ ਕੇ
ਵਲ ਜੰਗ ਤੇਰਾ ਚਿਤ ਚਾਇਆ ਜੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਦਲੇਰ ਕੋਈ ਵਾਂਗ ਤੇਰੇ
ਮੇਰੇ ਦੇਖਣੇ ਵਿਚ ਨਾ ਆਇਆ ਜੀ ॥੩੦॥

ਯੇ ਯਾਦ ਵਡਿਅਈ ਭਗਵਾਨ ਕਰ ਕੇ
ਲੱਗਾ ਕਰਨ ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਯਾਰੋ ।

ਸੀ-ਹਰਫੀ ਅੱਵਲ

ਦੇਖੋ ਵਿੱਚ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ
ਲੱਗਾ ਕਰਨ ਜੁਆਨ ਲੜਾਈ ਯਾਰੋ ।
ਧੁੱਮ ਪਈ ਐ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਸਾਰੇ
ਲਗੇ ਖਾਲਸੇ ਕਰਨ ਚੜ੍ਹਾਈ ਯਾਰੋ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਠਾਣ ਸੁਣ ਅੱਗ ਹੋਏ
ਤਪੇ ਤੇਲ ਜਿਉਂ ਵਿਚ ਕੜ੍ਹਾਈ ਯਾਰੋ ॥੩੧॥ ੧।

ਸੀ-ਹਰਛੀ ਦੋਮ

ਅਲਫ਼ ਆਣ ਬਿਆਨ ਪਠਾਣ ਕਰਨਾਂ
ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੰਨ ਲਗਾਵਣਾ ਜੀ ।
ਬੋੜੇ ਬੋਲ ਵਿਚ ਹਾਲ ਦੁੱਰਾਨੀਆਂ ਦਾ
ਮੁਖਤਿਸਰ ਸੈਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸੁਣਾਵਣਾ ਜੀ ।
ਕੰਮ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਤੇ ਜ਼ਖਮ ਖਾਣਾ
ਕੰਮ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਓਸ ਨੂੰ ਗਾਵਣਾ ਜੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖੀਏ
ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਆਵਣਾ ਜੀ ॥੧॥

ਬੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਾਬਲ ਦਾ ਓਸ ਵੇਲੇ
ਹੈਸੀ ਸ਼ਾਹ ਮਹਿਮੂਦ ਅਫ਼ਗਾਨ ਮੀਆਂ ।
ਸੋਹਣੀ ਸ਼ਕਲ ਪਰ ਅਕਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਕੋਤਾ
ਮਸ਼ਾਹੂਰ ਓਹ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਮੀਆਂ ।
ਐਪਰ ਰਬ ਦੀ ਟੇਕ ਸੀ ਉਸ ਉੱਤੇ
ਮਿਲਿਆ ਨੇਕ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਗ਼ਬਾਨ ਮੀਆਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਬਰਕਜ਼ਈ ਸਰਦਾਰ ਭਾਰਾ
ਫ਼ਤਿਹ ਖਾਨ ਵਜ਼ੀਰ ਜੁਆਨ ਮੀਆਂ ॥੨॥

ਪੇ ਪੂਰਾ ਅਕੀਲ ਸ਼ਕੀਲ ਭਾਰਾ
ਤੇ ਦਲੀਲ ਦਾ ਵੱਡਾ ਦਲੇਰ ਯਾਰੋ ।
ਫ਼ਤਿਹ ਖਾਨ ਵਜ਼ੀਰ ਸੀ ਮਰਦ ਕਾਮਲ
ਗੋਯਾ ਅਸਲ ਦਾ ਕਾਬਲੀ ਸ਼ੇਰ ਯਾਰੋ ।
ਜਿੱਥੇ ਜਾਂਵਦਾ ਸੀ ਫ਼ਤਿਹ ਪਾਂਵਦਾ ਸੀ
ਧੁੰਮ ਪਈ ਏ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਯਾਰੋ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਆ ਸਿੰਧ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ
ਸੂਬੇ ਹੋਰ ਨਿਵਾਏ ਸੂ ਢੇਰ ਯਾਰੋ ॥੩॥

ਤੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਬਹਿੰਦਾ ਸੀ ਸ਼ਾਹ-ਕਾਬੁਲ
ਐਪਰ ਰਾਜ ਵਜ਼ੀਰ ਕਮਾਂਵਦਾ ਸੀ .

ਸੀ-ਹਰਫੀ ਦੋਮ

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਕਰਦਾ
ਜੇਹੜਾ ਰਾਹ ਵਜ਼ੀਰ ਵਖਾਂਵਦਾ ਸੀ ।
ਸ਼ਾਹ ਮਹਿਮੂਦ ਦਾ ਬੇਟਾ ਸੀ ਇਕ ਨਾਮੀ
ਕਾਮਰਾਨ ਉਹ ਨਾਮ ਸਦਾਂਵਦਾ ਸੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਰ ਹਸਦ ਦਾ ਤੀਰ ਲੱਗਾ
ਉਹਨੂੰ ਮੂਲ ਵਜ਼ੀਰ ਨਾਂ ਭਾਂਵਦਾ ਸੀ ॥੪॥

ਟੇ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਅੰਦਰ
ਏਹਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ ਓਹਦੇ ਦਹਾਨ ਉੱਤੇ ।
ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਚੂਰ ਕਰੀਏ
ਨੂਰ ਚਮਕਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਜਹਾਨ ਉੱਤੇ ।
ਸਾਡਾ ਢੰਗ ਨਾਮੁਸ ਵੈਰਾਨ ਹੋਇਆ
ਜ਼ਿਕਰ ਉੱਸ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਉੱਤੇ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਨਸੀਬ ਨੇ ਭਾਂਜ ਖਾਧੀ
ਰਾਜ ਕਾਬਲ ਦਾ ਸੀ ਫ਼ਤਿਹ ਖਾਨ ਉੱਤੇ ॥੫॥

ਸੇ ਸਾਬਤੀ ਵੇਖ ਵਜ਼ੀਰ ਵਾਲੀ
ਕਾਮਰਾਨ ਉਸ ਤੋਂ ਥਰ-ਥਰਾਂਵਦਾ ਸੀ ।
ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਵਾਂਗ ਦਿਲਾਵਰਾਂ ਦੇ
ਹੱਥ ਨਾਲ ਵਜ਼ੀਰ ਨਾਂ ਪਾਂਵਦਾ ਸੀ ।
ਸਾਹੀ ਫੌਜ ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨੇ
ਸਾਰਾ ਮੁਲਕ ਓਹਦਾ ਗੀਤ ਗਾਂਵਦਾ ਸੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਰ ਖੱਪਰੇ ਸੱਪ ਵਾਂਗੂ
ਕਾਮਰਾਨ ਪਿਆ ਵੱਟ ਖਾਂਵਦਾ ਸੀ ॥੬॥

ਜ਼ੀਮ ਜੰਗ ਦਾ ਰੰਗ ਅਚਨਚੇਤ ਬਣਿਆ
ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਾਬਲ ਤੇ ਸ਼ਾਹ-ਈਰਾਨ ਮੀਆਂ ।
ਪੂਰੇ ਲੱਖ ਸਵਾਰ ਦੀ ਧਾੜ ਲੈ ਕੇ
ਵੜਿਆ ਆਣ ਉਹ ਮੁਲਕ ਪਠਾਣ ਮੀਆਂ ।
ਸ਼ੇਰ ਮਰਦ ਵੱਡੇ ਕਲਬੂਤ ਵਾਲੇ
ਲੜਨੇ ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਹਿਲਵਾਨ ਮੀਆਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਆਇਆ ਮਾਰੇ-ਮਾਰ ਕਰਦਾ
ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਹਿਰਾਤ ਨੂੰ ਆਣ ਮੀਆਂ ॥੭॥

ਚੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਸ਼ਾਹ ਮਹਿਮੂਦ ਨੇ ਜੀ
ਫ਼ਤਿਹ ਖਾਨ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਜੰਗ ਉੱਤੇ ।

ਆਖੇ ਰੱਖ ਏਥੋਂ ਮੇਰੇ ਯਾਰ ਜਾਨੀ
 ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਤੇਰੇ ਸੰਗ ਉੱਤੇ ।
 ਤੁਰਤ ਹੋ ਤਿਆਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਯਾਰੋ
 ਫ਼ਤਿਹ ਖ਼ਾਨ ਰਹਿਆ ਕਾਇਮ ਅੰਗ ਉੱਤੇ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸੱਪ ਤਰਫ਼ ਹਿਰਾਤ ਆਇਆ
 ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਫਨੀਅਰ ਆਵੇ ਡੰਗ ਉੱਤੇ ॥੮॥

ਹੋ ਹੁਕਮ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ
 ਤਿਵੇਂ ਵਰਤਦਾ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਮੀਆਂ ।
 ਫ਼ਤਿਹ ਖ਼ਾਨ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਫ਼ਤਿਹ ਹੋਈ
 ਭੱਜ ਗਿਆ ਈ ਸ਼ਾਹ ਈਰਾਨ ਮੀਆਂ ।
 ਚੜ੍ਹੀ ਇਕ ਹੁਲਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਯਾਰੋ
 ਫ਼ਤਿਹ ਖ਼ਾਨ ਦੀ ਗੁੱਡੀ ਅਸਮਾਨ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਕੁਲ ਮੁਲਕ ਤੇ ਹੋਈ ਸ਼ਾਦੀ
 ਇਕ ਨਹੀਂ ਰਾਜੀ ਕਾਮਰਾਨ ਮੀਆਂ ॥੯॥

ਖੋ ਖ਼ੂਬ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਕਾਮਰਾਨ ਕੀਤੀ
 ਜਾਹਰਾ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ ਸ਼ਾਦਮਾਨ ਯਾਰੋ ।
 ਐਪਰ ਖ਼ੋਫ਼ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ
 ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਬੇਦੀਮਾਨ ਯਾਰੋ ।
 ਘਰ ਸੱਦ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਵਿੱਚ ਜਲਸੇ
 ਲੱਗਾ ਲੈਣ ਅਮੀਰ ਦੀ ਜਾਨ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਲੱਗ ਆਖੇ
 ਕੀਤਾ ਦੀਨ ਈਮਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਯਾਰੋ ॥੧੦॥

ਦਾਲ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਤੌਰ ਵਿੱਚ ਜਲਸੇ
 ਕਾਮਰਾਨ ਵਜ਼ੀਰ ਬੁਲਾਇਆ ਜੀ ।
 ਆਖੇ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਸਾਫ਼ਤੀ ਫ਼ਤਿਹ ਖ਼ਾਤਰ
 ਏਸੇ ਮਹਿਫ਼ਲ ਨੂੰ ਆਣ ਰਚਾਇਆ ਜੀ ।
 ਫ਼ਤਿਹ ਖ਼ਾਨ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਵਿਚ ਮਜ਼ਲਸ
 ਨਾਲ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹਾਇਆ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਹਿਲੋਂ ਚਾਰ ਸੌ ਕਾਤਲ
 ਖੁਫ਼ੀਆ ਮਹਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਫੁਪਾਇਆ ਜੀ ॥੧੧॥
 ਡਾਲ ਡੰਗਨੋਂ ਸੱਪ ਨਹੀਂ ਮੂਲ ਜਾਂਦਾ
 ਭਾਵੇਂ ਲਪ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾ ਮੀਆਂ ।

ਬੁਰਾ ਬਾਜ਼ ਬੁਰਾਈ ਬੀਂ ਨਾਂ ਆਵੇ
 ਲੱਖ ਭਲਾ ਇਸ ਨਾਲ ਕਮਾ ਮੀਆਂ ।
 ਪੂਛਲ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਕਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਸਿੱਧੀ
 ਬਾਰਾਂ ਬਰਸ ਵਿਚ ਨੜੀ ਦੇ ਪਾ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਰ ਨੀਤ ਤੇ ਮਿਲੇ ਬਦਲਾ
 ਭਾਵੇਂ ਲਵੇ ਕੋਈ ਆਜ਼ਮਾ ਮੀਆਂ ॥੧੨॥

ਜੇ ਜ਼ਿਬਾਹ ਕਸਾਈ ਜਿਵੇਂ ਕਰੇ ਬੱਕਰਾ
 ਤਿਵੇਂ ਕਾਤਲਾਂ ਫੜਿਆ ਵਜ਼ੀਰ ਯਾਰੋ ।
 ਸੁਆ ਅੱਗ ਦੇ ਨਾਲ ਝੱਟ ਲਾਲ ਕਰ ਕੇ
 ਅੱਖਾਂ ਸਾੜੀਆਂ ਬੇ-ਤਕਸੀਰ ਯਾਰੋ ।
 ਹੱਥ ਪੈਰ ਚਾ ਫੇਰ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤੇ
 ਦੋਵੇਂ ਵੱਖੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਚੀਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਤਰਸਾ ਤਰਸਾ ਕੇ ਤੇ
 ਵੱਢ ਸੁੱਟਿਆ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਯਾਰੋ ॥੧੩॥

ਰੇ ਰਹਿ ਨਾ ਸਕਿਆ ਭੇਦ ਛੁਪਿਆ
 ਖਬਰ ਹੋਈ ਏ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਮਰਾਨ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੱਦ ਕੇ
 ਅੱਜ ਮਾਰ ਲਿਆ ਫਤਿਹ ਖਾਨ ਮੀਆਂ ।
 ਅੱਖਾਂ ਸਾੜ ਕੇ ਪਹਿਲੋਂ ਬੇਤਾਬ ਕਰ ਕੇ
 ਕੱਢੀ ਨਾਲ ਅਜ਼ਾਬ ਫਿਰ ਜਾਨ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਕੰਬੀ ਸਾਰੀ ਆਣ ਕਾਬਲ
 ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੇ ਅਫਗਾਨ ਮੀਆਂ ॥੧੪॥

ਜੇ ਜ਼ੋਰ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ
 ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਆ ਪਿਆ ਤਰਬੱਲ ਯਾਰੋ
 ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਜ਼ਿਰ ਕੱਟਣੇ ਨੂੰ
 ਜਮਾਂ ਹੋਏ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਦੱਲ ਯਾਰੋ ।
 ਮੁਹੰਮਦ ਅਜ਼ੀਮ ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਭਾਈ ਸਕਾ
 ਬਦਲ ਲੈਣ ਕਾਰਣ ਆਇਆ ਚੱਲ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਆਖੇ ਏਹਾ ਗੱਲ ਮੋਰੀ
 ਕਾਮਰਾਨ ਦੀ ਲਾਹਣੀ ਐ ਖੱਲ ਯਾਰੋ ॥੧੫॥

ਸੀਨ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਲੜਾਈ ਦਾ ਜੀ
 ਕਾਮਰਾਨ ਨੇ ਆਣ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ।

ਸ਼ਾਹ ਮਹਿਮੂਦ ਆਖੇ ਨਿੱਜ ਜਮਦੋਂ ਤੂੰ
 ਪਿਛਲੀ ਉਮਰ ਦੇ ਵਿਚ ਖੁਆਰ ਕੀਤਾ ।
 ਹੱਥੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਰ ਗੰਵਾਇਓ ਈ
 ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹੜਾ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਰੋਂਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਾਬਲ
 ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤ ਨੇ ਅਜ ਲਾਚਾਰ ਕੀਤਾ ॥੧੬॥

ਸ਼ੀਨ ਸ਼ੁਰੂ ਲੱਗਾ ਹੋਵਣ ਜੰਗ ਜਲਦੀ
 ਬੱਧਾ ਆਣ ਲੜਾਈ ਦਾ ਰੰਗ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਮਰਾਨ ਸੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਣ ਵੜਿਆ
 ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਮਹਿਮੂਦ ਨੂੰ ਸੰਗ ਮੀਆਂ ।
 ਮੁਹੰਮਦ ਅਜ਼ੀਮ ਲੜਿਆ ਕਹਿਰ ਨਾਲ ਯਾਰੋ
 ਲਹਿਰ ਮਾਰੇ ਦਰਿਆ ਜਿਉਂ ਗੰਗ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਕਾਮਰਾਨ ਨੇ ਭਾਂਜ ਖਾਧੀ
 ਹੋਇਆ ਕਾਫ਼ੀਆ ਓਸ ਦਾ ਤੰਗ ਮੀਆਂ ॥੧੭॥

ਸੁਆਦ ਸਾਫ਼ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਹਾਰ ਕੇ ਜੀ
 ਕਾਮਰਾਨ ਆ ਵੜਿਆ ਹਿਰਾਤ ਯਾਰੋ ।
 ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਸੂਰਜ ਗਰੂਬ ਹੋਇਆ
 ਪਈ ਆਣ ਤਬਾਹੀ ਦੀ ਰਾਤ ਯਾਰੋ ।
 ਸ਼ਾਹ ਮਹਿਮੂਦ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਮਾਤ ਕੀਤਾ
 ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਬਾਤ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਹਿਰਾਤ ਬਿਨ ਮੁਲਕ ਸਾਰਾ
 ਮਾਰ ਲਿਆ ਬਰਕਜ਼ਈ ਦੀ ਜ਼ਾਤ ਯਾਰੋ ॥੧੮॥

ਜੁਆਦ ਜ਼ਰੂਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖਬਰ ਹੋਈ
 ਕਾਬਲ ਵਿਚ ਆ ਪਈਆਂ ਜੇ ਭੰਡੀਆਂ ਜੀ ।
 ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਫੁਟ ਹੋਈ
 ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਵੱਢੀਆਂ ਜੰਡੀਆਂ ਜੀ ।
 ਖਾਨਾ-ਜੰਗੀ ਨੇ ਮੁਲਕ ਵੈਰਾਨ ਕੀਤਾ
 ਸੈ ਪਠਾਣੀਆਂ ਹੋਗੀਆਂ ਰੰਡੀਆਂ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਮਹਿਮੂਦ ਨੂੰ ਕੱਢ ਬਾਹਰ
 ਕਾਬਲ ਦੇਸ ਦੀਆਂ ਪਾ ਲੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਜੀ ॥੧੯॥

ਤੰਏ ਤਲਕ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੜਨ ਦੀ ਸੀ
 ਏਸ ਖਬਰ ਨੇ ਹੋਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਕੀਤਾ ।

ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਉਠ ਜਲਦੀ
 ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਆਸਾਨ ਕਰਤਾਰ ਕੀਤਾ ।
 ਫਤਿਹ ਖਾਨ ਵਜ਼ੀਰ ਅਸੀਲ ਗ਼ਾਜ਼ੀ
 ਉਹਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਭਾਈਆਂ ਨੇ
 ਸ਼ਾਹ ਮਹਿਮੂਦ ਨੂੰ ਝਾੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ॥੨੦॥

ਜ਼ੋਏ ਜ਼ਾਹਰਾ ਧੌਂਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਡੰਕਾ
 ਸਰਕਾਰ ਤਯਾਰ ਹੋ ਗਈ ਐ ਜੀ ।
 ਤੁਰਤ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਕੇ
 ਛੋਣੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਹਦਰੇ ਦੇ ਪਈ ਐ ਜੀ ।
 ਕੁੱਲ ਜੰਗ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ
 ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾਂਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਐ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਤਾਂ ਕੜਕ ਕੇ ਵਾਂਗ ਬਿਜਲੀ
 ਸੜਕ ਸ਼ਹਿਰ ਪਸ਼ੌਰ ਦੀ ਲਈ ਐ ਜੀ ॥੨੧॥

ਐਨੇ ਅਕਲ ਤੇ ਫਿਕਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਯਾਰੋ
 ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਣ ਸਮਿਆਨ ਜੋੜੇ ।
 ਯਰਾਂਡੀਲ ਅਸਵਾਰ ਰੰਗੀਨ ਬਾਂਕੇ
 ਵਾਂਗ ਹਰਨ ਦੇ ਚੁੰਗੀਆਂ ਲਾਣ ਘੋੜੇ ।
 ਤੋਪਾਂ ਗੋਲੇ ਬਾਰੂਦ ਬੇ-ਹੱਦ ਯਾਰੋ
 ਹਾਥੀ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਾਹਨ ਥੋੜੇ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਅਕਾਲੀਏ ਨਾਗ ਕਾਲੇ
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਮੂੰਹ ਪਠਾਣ ਮੋੜੇ ॥੨੨॥

ਗ਼ੈਨ ਗ਼ਜ਼ਬ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਚੜ੍ਹੀ
 ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਕਾਲੀ ਹਾਠ ਮੀਆਂ ।
 ਆਈ ਸੱਜਦੀ ਵੱਜਦੀ ਗੱਜਦੀ ਜੀ
 ਲੈ ਕੇ ਕੁੱਲ ਲੜਾਈ ਦਾ ਠਾਠ ਮੀਆਂ ।
 ਨਜੀਬਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪੜਤਲਾਂ ਅਸਲ ਜੰਗੀ
 ਵਾਂਗ ਹਾਥੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਠ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਵੱਤੂਰਾ ਜਰਨੈਲ ਚੜ੍ਹਿਆ
 ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਸੀ ਸੂਰਮਾ ਰਾਠ ਮੀਆਂ ॥੨੩॥

ਫੇ ਫੌਜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਰਦਾਰ ਨਾਮੀ
 ਸਿਫਤ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ।

ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਾਨੀ ਚਤੁਰਾਈ ਦੇ ਵਿਚ
 ਤੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਵਿਚ ਪਛਾਂਹ ਨਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ।
 ਐਪਰ ਇੱਕ ਸਰਦਾਰ ਅਜੀਬ ਯਾਰੋ
 ਜ਼ਖਮ ਸਾਹਮਣੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਸਹਿਣ ਵਾਲਾ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਜਹਾਨ ਤੇ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ
 ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ॥੨੩॥

ਕਾਫ਼ ਕਈ ਜਰਨੈਲ ਅਸਲ-ਗੋਰਖੇ ਜੀ
 ਪਕੜ ਖੋਖਰੀ ਫਿਰਨ ਤਿਆਰ ਮੀਆਂ ।
 ਜ਼ੋਰ-ਕੱਦ ਪਰ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਵਾਂਗ ਜੁੱਸਾ
 ਬਾਝ ਲੜਨ ਦੇ ਹੋਰ ਨਾਂ ਕਾਰ ਮੀਆ ।
 ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਪੰਜ-ਹੱਥਾ ਤੇ ਅਬੂਤਵੇਲਾ
 ਅੱਡੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਦ ਥੀਂ ਪਾਰ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾਮੀ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ ਸਰਦਾਰ ਮੀਆਂ ॥੨੪॥

ਗਾਫ਼ ਗੱਜ ਪੈ ਗਈ ਫਿਰ ਜੱਗ ਸਾਰੇ
 ਤਖ਼ਤਾ ਆਣ ਪਸ਼ੋਰ ਦਾ ਹੱਲਿਆ ਜੀ ।
 ਲੱਗੀ ਤੋੜ ਜਾ ਕਾਬਲ ਨੂੰ ਧਮਕ ਯਾਰੋ
 ਸੀਨਾ ਆਣ ਪਠਾਣ ਤਰਥਲਿਆ ਜੀ ।
 ਯਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਪਠਾਣ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ
 ਸਾਫ਼ ਛਡ ਪਸ਼ੋਰ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਲੈ ਕਟਕ ਫੌਜਾਂ
 ਕੇਢਾ ਆਣ ਕੇ ਅਟਕ ਦਾ ਮੱਲਿਆ ਜੀ ॥੨੫॥

ਲਾਮ ਲੈ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ।
 ਜ਼ਫ਼ਰ-ਜੰਗ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਸੰਗ ਲੈ ਕੇ
 ਅਟਕ ਝਾਗਣੇ ਨੂੰ ਅਸਵਾਰ ਹੋਇਆ ।
 ਲੈ ਕੇ ਬਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਸਵਾਰ ਜੰਗੀ
 ਮਰਨ ਮਾਰਨੇ ਤੇ ਬਰ-ਕਰਾਰ ਹੋਇਆ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੇਹਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ
 ਝੱਟ ਅਟਕ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਇਆ ॥੨੬॥

ਮੀਮ ਮੂੰਹ ਪਸ਼ੋਰ ਦੇ ਵਲ ਕੀਤਾ
 ਮਸਤ ਸ਼ੇਰ ਜਿਵੇਂ ਆਵੇ ਬੁੱਲ ਯਾਰੋ ।

ਯਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਪਠਾਣ ਨਾ ਰਿਹਾ ਕਾਇਮ
 ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਦਿੱਤਾ ਕਾਬਲ ਘੱਲ ਯਾਰੋ ।
 ਸਿੰਘ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਬਲ ਦਾ ਰਾਹ ਛੱਡਿਆ
 ਸਾਹ ਮੋਵਦਾ ਵਿਚ ਨਾਂ ਖੱਲ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਸ਼ੋਰ ਵਿਚ ਆਣ ਵੜਿਆ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਪਕੜ ਕੇ ਭੱਲ ਯਾਰੋ ॥੨੮॥

ਨੂੰਨ ਨੱਸ ਕੇ ਗਏ ਪਠਾਣ ਸਾਬੋਂ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਵਲ ਖਬਰ ਘੱਲੇ ।
 ਗੱਜ ਸੁਣ ਕੇ ਤੇਰਿਆਂ ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀ
 ਬਾਝ ਲੜਨ ਪਰਾਂਹ ਨੂੰ ਭੱਜ ਚੱਲੇ ।
 ਅਸਾਂ ਕੱਢੀ ਨਾਂ ਤੇਗ ਮਿਆਨ ਵਿੱਚੋਂ
 ਗਾਜ਼ੀ ਜ਼ਰਾ ਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਖੱਲੇ
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਜੀ ਆਓ ਜਲਦੀ
 ਅਸਾਂ ਆਣ ਪਸ਼ੋਰ ਦੇ ਰਾਹ ਮੱਲੇ ॥੨੯॥

ਵਾਓ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਮੂੰਹੋਂ
 ਮਹਾਰਾਜ ਤਿਆਰ ਹੋ ਉਠ ਧਾਇਆ ।
 ਉੱਤੇ ਭੋਰ ਅਰਾਕੀ ਅਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ
 ਵਿਚ ਅਟਕ ਦਰਿਆ ਦੇ ਗਾਹਣ ਪਾਇਆ ।
 ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੇ ਮਗਰ ਵਹੀਤ ਘੱਤੀ
 ਪਾਣੀ ਕੰਢਿਆਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ
 ਝੰਡਾ ਪਾਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਜਾ ਲਾਇਆ ॥੩੦॥

ਹੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਅਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ
 ਮਹਾਰਾਜ ਪਸ਼ੋਰ ਵਿਚ ਆਣ ਵੜਿਆ ।
 ਵਜਣ ਲਗੇ ਨੱਕਾਰੇ, ਰਬਾਬ ਯਾਰੋ
 ਮੂੰਹ ਤੇ ਰੰਗ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਆਣ ਚੜ੍ਹਿਆ
 ਵੜਿਆ ਵਿਚ ਪਹਾੜ ਦੇ ਅਲੀ ਅਕਬਰ
 ਦੋਸਤ ਮੁਹੰਮਦ ਕੰਧਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਦੜਿਆ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਉਹ ਮਸਤ ਬੇਖੌਫ ਫਿਰਦਾ
 ਜਿਹੜਾ ਦਸਤ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਆਪ ਫੜਿਆ ॥੩੧॥

ਯੇ ਯਾਰੀ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਹਈ ਜਦੋਂ
 ਜਾ ਮਾਰਿਆ ਸਿੰਘਾਂ ਪਸ਼ੋਰ ਯਾਰੋ ।

ਸੀ-ਹਰਛੀਆਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ

ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਨਿਕਲਦੀ ਅੰਬਰਾਂ ਚੋਂ
ਖਬਰ ਗਈ ਏ ਵਿਚ ਲਹੌਰ ਯਾਰੇ ।
ਸਾਰੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੋਈ ਸ਼ਾਦੀ
ਵੱਡੇ ਜਲਸਿਆਂ ਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ੋਰ ਯਾਰੇ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਬਣਾ ਸੂਬਾ
ਮਹਾਰਾਜ ਕੀਤੀ ਘਰ ਨੂੰ ਟੌਰ ਯਾਰੇ ॥੩੨॥੨॥

ਸੀ-ਹਰਫੀ ਸੋਮ

ਅਲਫ ਆ ਪਿਸ਼ੋਰ ਦੇ ਵਿਚ ਯਾਰੋ
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਰਾਜ ਕਮਾਣ ਲੱਗਾ ।
ਗਜ਼ਬਨਾਕ ਅਫਗਾਨ ਜੁਆਨ ਪੱਕੇ
ਵਿੱਚੋਂ ਸੂਈ ਦੇ ਨੱਕੇ ਲੰਘਾਣ ਲੱਗਾ ।
ਨਾਲ ਨੌਕ ਸੰਗੀਨ ਮਹੀਨ ਕਰ ਕੇ
ਦੇਖੋ ਆਪਣੀ ਈਣ ਮਨਾਣ ਲੱਗਾ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਦਲੇਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ
ਨਾਮ ਆਪਣਾ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਾਣ ਲੱਗਾ ॥੧॥

ਬੇ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ ਉਹਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ
ਢੋਲ ਆ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਦਾ ਵੱਜਿਆ ਜੀ ।
ਬਦਮਾਸ਼ ਬੇ-ਪੀਰ ਸ਼ਰੀਰ ਜੇਹੜਾ
ਵਾਂਗ ਕਾਂਗ ਦੇ ਤੀਰ ਤੋਂ ਭੱਜਿਆ ਜੀ ।
ਵੇਖ ਸ਼ਾਹ-ਜ਼ੋਰੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ
ਯਾਰੋ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਚੋਰੀ ਨੂੰ ਤੱਜਿਆ ਦੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਕੀਤਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਐਸਾ
ਸਾਰਾ ਮੁਲਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰੱਜਿਆ ਜੀ ॥੨॥

ਪੇ ਪਕੜ ਕੇ ਜਕੜਦਾ ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ
ਜ਼ਰਾ ਖੌਫ ਨਾ ਦਿਲ ਤੇ ਲਿਆਵਦਾ ਸੀ ।
ਤੁਕੜੀ ਤੋਲ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਅਦਲ ਵਾਲੀ
ਫੇਰ ਬੋਲ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਵਦਾ ਸੀ ।
ਦਿੱਤੇ ਕਈ ਫਾਹੇ ਕਈ ਕਾਠ ਲਾਏ
ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਤੇ ਤਰਸ ਨਾਂ ਖਾਂਵਦਾ ਸੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਸ਼ੋਰ ਦੀ ਹੱਦ ਅੰਦਰ
ਦੂਲਾ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਚਲਾਂਵਦਾ ਸੀ ॥੩॥

ਤੇ ਤਮਾਮ ਦੇਹਾਤ ਪਿਸ਼ੋਰ ਦੇ ਵਿੱਚ
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਿਰੀ ਦੁਹਾਈ ਯਾਰੋ ।

ਪਾਣੀ ਐਸੀ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਨੱਥ ਜਿਸ ਨੇ
 ਸੋਨਾ ਹਥ ਲੈ ਕੇ ਟੁਰਦਾ ਰਾਹੀ ਯਾਰੋ ।
 ਸੱਭੇ ਚੋਰ ਡਾਕੂ ਉਥੋਂ ਪਰੇ ਹੋਏ
 ਜ਼ੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਚੱਲੇ ਨਾ ਕਾਈ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਸ਼ੋਰ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਤੇ
 ਧਰਤੀ ਕਾਬਲ ਦੀ ਆਣ ਕੰਬਾਣੀ ਯਾਰੋ ॥੪॥

ਸੇ ਸਾਬਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ
 ਕਾਬਲ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜੋਸ਼ ਮੀਆਂ ।
 ਚਲੀ ਵਿੱਚ ਕੰਧਾਰ ਵਿਚਾਰ ਯਾਰੋ
 ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਆ ਪਿਆ ਖ਼ਰੋਸ਼ ਮੀਆਂ ।
 ਅਸੀਂ ਆਪ ਸਾਰੇ ਹਿੰਮਤ ਹਾਰ ਬੈਠੇ
 ਏਸ ਸਿੱਖ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਦੋਸ਼ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਅਫ਼ਗ਼ਾਨ ਸਲਾਹ ਕਰਦੇ
 ਉੱਠ ਕਰੋ ਏਕਾ ਨਾਲ ਹੋਸ਼ ਮੀਆਂ ॥੫॥

ਜੀਮ ਜਮਾ ਹੋ ਕੇ ਪਗ-ਬੰਨ੍ਹ ਸਾਰੇ
 ਵਾਂਗ ਚਿੱਤਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਦੇ ਵਿਚ ਵੜੀਏ ।
 ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਤਾ ਦੇ ਕੇ
 ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਫੜੀਏ ।
 ਤੇਗਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਮਿੱਖ ਕੱਢੀਏ ।
 ਨਾਲ ਤਰਖ ਦੇ ਦਾਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਚੜ੍ਹੀਏ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਸ਼ੋਰ ਨੂੰ ਫਤਿਹ ਕਰ ਕੇ
 ਸਿੱਧੇ ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਜਾ ਵੜੀਏ ॥੬॥

ਚੋ ਚੁਸਤ ਹੋ ਕੇ ਕਰੀਏ ਕੰਮ ਆਪਣਾ
 ਜ਼ਰਾ ਦਮ ਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦੇਈਏ ।
 ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਪਸ਼ੋਰ ਦਾ ਵਰਮ ਡਾਢਾ
 ਇਹ ਸ਼ਰਮ ਨਾਂ ਦਿਲੇ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਦੇਈਏ ।
 ਸਿੱਖਾਂ ਆਣ ਭਰੀ ਭੋਹ ਖੱਲ ਸਾਡੀ
 ਇਹ ਗੱਲ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੇਈਏ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਸ਼ੋਰ ਹਰ ਤੋਰ ਲੈਣਾ
 ਭਾਵੇਂ ਖ਼ੂਨ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਵਹਿਣ ਦੇਈਏ ॥੭॥

ਹੇ ਹੋਸਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਚਾਲ ਚਲ ਕੇ
 ਏਸ ਹਾਲ ਨੂੰ ਰੱਖੋ ਫੁਪਾ ਮੀਆਂ ।

ਜੇ ਕ ਜਰਾ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਖਬਰ ਪੈਸੀ
 ਫੋਜਾਂ ਹੋਰ ਉਹ ਲੈਸੀ ਮੰਗਾ ਮੀਆਂ ।
 ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤੀ ਫੋਜ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ
 ਵੜਿਆ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਜਾ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਉਹਦੇ ਵਾਪਸ ਔਂਦਿਆਂ ਨੂੰ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਹ ਮੁਕਾ ਮੀਆਂ ॥੮॥

ਖੇ ਖੂਬ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਯਾਰੋ
 ਲੱਗੇ ਕਰਨ ਅਫਗਾਨ ਤਿਆਰੀਆਂ ਨੀਂ ।
 ਅੰਪਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਮਲ ਜਾਸੂਸ ਫਿਰਦੇ
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਣ ਦੱਸੀਆ ਖਬਰਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੀਂ ।
 ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਖਾ ਕਸਮਾਂ
 ਫੋਟਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਲੋਂ ਵਿਸਾਰੀਆਂ ਨੀਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਖੇ ਸਿੰਘ ਦੂਲਾ
 ਭਾਵੇਂ ਕਿਸਮਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਹਾਰੀਆਂ ਨੀਂ ॥੯॥

ਦਾਲ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਰਾਹ ਸਾਨੂੰ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਲਹੌਰ ਲਿਖਾ ਤੋਰੇ ।
 ਸਾਖੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਪਸ਼ੌਰ ਦੇ ਖੱਸਣੇ ਨੂੰ
 ਕਟਕ ਚਟਕ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਆਣ ਜੋੜੇ ।
 ਘੱਲੇ ਜਲਦ ਇਮਦਾਦ ਸਾਮਾਨ ਜੰਗੀ
 ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਹੁਤੇ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਥੋੜੇ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਉਹ ਨਰਕ ਵਿਚ ਗਰਕ ਜਾਵੇ
 ਜੇਹੜਾ ਏਸ ਮੈਦਾਨ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜੇ ॥੧੦॥

ਜਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਮੁਸਾਹਿਬਾਂ ਨਾਲ ਕਰ ਕੇ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਲੜਾਈ ਦਾ ਫਿਕਰ ਕਰਦਾ ।
 ਆਖੇ ਸਤਿ ਅਕਾਲ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ
 ਮੇਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੱਖਸੀ ਆਪ ਪਰਦਾ ।
 ਅਜੇ ਹੈ ਵੇਲਾ ਯਾਰੋ ਨੱਸਣੇ ਦਾ
 ਬੇਸ਼ੱਕ ਨੱਸ ਜਾਵੇ ਜੇਹੜਾ ਹੈ ਡਰਦਾ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਫਿਰ ਲੈ ਸਮਿਆਨ ਸਾਰਾ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜਮਰੂਦ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵੜਦਾ ॥੧੧॥

ਰੇ ਰੱਖਣਾ ਅਸਾਂ ਪਸ਼ੌਰ ਕਾਬੂ
 ਬੋਲੇ ਸੂਰਮਾ ਸਿੰਘ ਜਵਾਨ ਯਾਰੋ ।

ਸਾਨੂੰ ਜਾਨ ਕੋਲੋਂ ਪਿਆਰੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ
 ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਜੋਹੜੀ ਅਮਾਨ ਯਾਰੋ
 ਜੀਂਦੇ ਜੀ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਵਿੱਚੋਂ
 ਹੁਣ ਦਿਆਂ ਪਸ਼ੋਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਹੈ ਅਸਾਂ ਮੈਦਾਨ ਲੈਣਾਂ
 ਜਾਂ ਕਿ ਮੱਲਣਾ ਅਸਾਂ ਗੁਸਤਾਨ ਯਾਰੋ ॥੧੨॥

ਜੇ ਜ਼ੋਰ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਦਿੱਸੇ
 ਸਾਨੂੰ ਘੱਤ ਖਲੋਣਗੇ ਜਦੋਂ ਘੇਰਾ ।
 ਦਾਣਾਂ ਪਾਣੀ ਨਖੁੱਟਸੀ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚੋਂ
 ਸਾਨੂੰ ਘੱਲਸੀ ਫੇਰ ਇਮਦਾਦ ਕੇਹੜਾ ।
 ਕੁਲ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਜਮਾ ਕਰ ਕੇ
 ਸਾਰਾ ਫਾਲਤੂ ਹੈ ਅਸਥਾਬ ਜੇਹੜਾ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਵਿਰ ਕਿਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ
 ਸਰਵਣ ਪਾਰ ਹੋ ਕੇ ਕਰੋ ਚੱਲ ਡੇਰਾ ॥੧੩॥

ਸੀਨ ਸਿਖ ਸਰਦਾਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ
 ਲੱਗੇ ਨਿਕਲਨੇ ਕਿਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਯਾਰੋ ।
 ਮੂੰਹੋਂ ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ
 ਬੱਧੀ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਕਤਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕੁਲ ਚਾਰ ਤੋਪਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸ ਆਹੀਆਂ ।
 ਸਿਰਫ਼ ਬਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਅਸਵਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਇਕ ਪੜਤਾਲ ਸੀ ਪੈਦਲਾਂ ਦੀ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਸ ਸਰਦਾਰ ਯਾਰੋ ॥੧੪॥

ਸੀਨ ਸ਼ੁਰੂ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਆਮਦ
 ਵਾਂਗ ਕੀੜੀਆਂ ਦੇ ਬੇ-ਸ਼ੁਮਾਰ ਮੀਆਂ ।
 ਨੇੜੇ ਆਣ ਕੇ ਮੋਰਚੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੇ
 ਜਿੱਥੇ ਖਲ੍ਹਾ ਸੀ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ ਮੀਆਂ ।
 ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਆਣ ਮੱਲੇ
 ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਖਲ੍ਹੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਕਰਤਾਰ ਹੁਣ ਲਾਜ ਰਖਸੀ
 ਸਿਖ ਸੇ ਅਫ਼ਗਾਨ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਆਂ ॥੧੫॥

ਸੁਆਦ ਸਾਫ਼ ਮੈਦਾਨ ਕਲਾਨ ਸਾਰਾ
 ਹੋਇਆ ਗਾਜ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਯਾਰੋ ।

ਨਾਹਰਾ ਅੱਲਾ-ਹੂ-ਅਕਬਰ ਦਾ ਮਾਰ ਆਖਣ
 ਅਸਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਚੂਰ ਯਾਰੋ ।
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਆਖੇ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਨੇੜੇ
 ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਲਹੌਰ ਹੈ ਚੂਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਤੁਸੀਂ ਲੜੋ ਡਰੋ ਨਾਹੀਂ
 ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਰਿਆਂ ਮਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਯਾਰ ॥੧੬॥

ਜੁਆਦ ਜ਼ਰੂਰ ਸਰਦਾਰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ
 ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤੇਜ਼ ਤਲਵਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਮੂੰਹੋਂ ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ
 ਚੰਬੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਹੋਇਆ ਅਸਵਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਅੱਗੇ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਅਸਵਾਰ ਖਲ੍ਹਾ
 ਪਿਛੇ ਬੱਧੀ ਸਵਾਰਾਂ ਕਤਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਅੱਡੀ
 ਆਇਆ ਸੂਰਮਾ ਸਿੰਘ ਲਲਕਾਰ ਯਾਰੋ ॥੧੭॥

ਤੋਏ ਤਰਫ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਚਲ ਆਏ
 ਜਿਵੇਂ ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਵਲ ਬਘਿਆੜ ਮੀਆਂ ।
 ਨਾਲ ਬਰਛਿਆਂ ਪੇਟ ਮੈਦਾਨ ਉੱਤੇ
 ਦਿੱਤੇ ਸੈਆਂ ਪਠਾਣ ਦੇ ਪਾੜ ਮੀਆਂ ।
 ਜਿਥੇ ਪੈਣ ਪਠਾਣਾਂ ਨਾਂ ਰਹਿਣ ਕਾਇਮ
 ਹੋਵੇ ਸੁੰਮਣ ਸਮਾਧਾਂ ਉਜਾੜ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਇਕ ਆਣ ਵਿਚ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦਾ
 ਲੱਗਾ ਵਿੱਚ ਮੈਦਾਨ ਪਹਾੜ ਮੀਆਂ ॥੧੮॥

ਜੋਏ ਜਾਹਰਾ ਰਹੇ ਨਾ ਜ਼ਰਾ ਕਾਇਮ
 ਅੰਸਾ ਸਿੱਖਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਡੰਗਿਆ ਜੀ ।
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ
 ਮੂੰਹ ਸੈਆਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਰੰਗਿਆ ਜੀ ।
 ਅਫਜ਼ਲ ਖਾਨ ਪਠਾਣ ਦਲੇਰ ਯਾਰੋ
 ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਕੇ ਲੜਨ ਤੋਂ ਸੰਗਿਆ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਉਹ ਛੱਡ ਮੈਦਾਨ ਗਿਆ
 ਦੌਰਾ ਜਾ ਖੈਬਰ ਵਾਲਾ ਲੰਘਿਆ ਜੀ ॥੧੯॥

ਐਨ ਅਲੀ ਅਕਬਰ ਇਕ ਪਠਾਣ ਨਾਮੀ
 ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ ਹੁਣ ਵਿੱਚ ਮੈਦਾਨ ਯਾਰੋ ।

ਮਾਰ ਚੁੰਗੀਆਂ ਹਰਨ ਦੇ ਵਾਂਗ ਯਾਰੋ
 ਉੱਡ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ।
 ਫੌਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ
 ਲੰਘ ਗਿਆ ਸੀ ਲਸ਼ਕਰ ਪਠਾਣ ਵਿੱਚੋਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਹਨ ਨਾਲ ਸਰਦਾਰ ਬੈਠਾ
 ਐਪਰ ਨਿਕਲਦੀ ਪਈ ਸੀ ਜਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ॥੨੮॥

ਹੇ ਹੱਥ ਦੀ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹੀਆਂ
 ਡਿੱਠਾ ਨੌਕਰਾਂ ਜਦੋਂ ਸਰਦਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਸਿਰ ਪੈਰ ਤੀਕਣ ਡੁੱਬਾ ਖੂਨ ਦੇ ਵਿਚ
 ਸਾਵਣ ਮਾਹ ਦੀ ਜਿਵੇਂ ਫੁਆਰ ਯਾਰੋ ।
 ਆਖੇ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਤਾਂ ਲਾਹੇ ਮੈਨੂੰ
 ਤਾਕਤ ਰਹੀ ਨਾ ਵਿਚ ਗੁਫ਼ਤਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਹੈ ਗੋਲੀ ਨੇ ਘਾ ਕੀਤਾ ।
 ਹੈ ਇਹ ਆਖਰੀ ਵਕਤ ਦੀਦਾਰ ਯਾਰੋ ॥੨੯॥

ਯੇ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਰੱਬ ਆਪਣੇ ਨੂੰ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਲਾਹਿਓਂ ਨੇ ।
 ਬਨ੍ਹ ਪੱਟੀਆਂ ਜ਼ਖ਼ਮ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ
 ਤੁਰਤ ਪਲੰਗ ਤੇ ਚਾ ਲਿਟਾਇਓਂ ਨੇ ।
 ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਬੁਲਾ ਹਜ਼ਾਮ ਤਾਈਂ
 ਫੱਟ ਪੱਟ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਵਾਇਓਂ ਨੇ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਰ ਖੂਨ ਨਹੀਂ ਬੰਦ ਹੁੰਦਾ
 ਫਿਕਰ ਲੱਖ ਹਜ਼ਾਰ ਦੁੜਾਇਓਂ ਨੇ ॥੩੦॥੩॥

ਸੀ-ਹਰਫ਼ੀ ਚਹਾਰਮ

ਅਲਫ਼ ਆਖਦਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸੁਣੋ ਯਾਰੋ
ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਦੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ।
ਬੰਦਾ ਕੌਣ ਜੋ ਕਰੇ ਤਦਬੀਰ ਕੋਈ
ਕੰਮ ਸੋ ਜੋ ਹੈ ਭਗਵਾਨ ਕਰਨਾ ।
ਮੈਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਖੌਫ਼ ਨਾ ਜ਼ਰਾ ਯਾਰੋ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗਦਾ ਹੈ ਸਭ ਮਰਨਾ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਰੱਖੋ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਮੌਕਮ
ਜੇਹੜੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਹੁਣ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ॥੧॥

ਬੇ ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਦਰਕਾਰ ਹੈ ਜੀ
ਮਖਫ਼ੀ ਰਖਣਾ ਮੌਤ ਦਾ ਰਾਜ ਯਾਰੋ ।
ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਮੂਲ ਕਰਨਾ
ਇਸ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨ ਦਰਾਜ ਯਾਰੋ ।
ਜੇ ਕਰ ਹੋਇਆ ਮਾਲੂਮ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਨੂੰ
ਮੇਰਾ ਰੂਹ ਕਰ ਗਿਆ ਪਰਵਾਜ਼ ਯਾਰੋ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਔਦਿਆਂ ਨੂੰ
ਰੜਕ ਛੋੜਸਨ ਵਾਂਗ ਪਿਆਜ਼ ਯਾਰੋ ॥੨॥

ਪੇ ਪੱਕ ਪਕਾ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ
ਜਦੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਮੇਰਾ ਦਮ ਯਾਰੋ ।
ਚਾ ਭੋਇਉਂ ਮੰਜੀ ਉੱਤੇ ਪਾ ਦੇਣਾ
ਅਤੇ ਕੱਜ ਦੇਣਾ ਮੇਰਾ ਚੰਮ ਯਾਰੋ ।
ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿਣਾ ਸਰਦਾਰ ਬੀਮਾਰ ਹੋਇਆ
ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਬਲਗਮ ਯਾਰੋ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਨਾ ਗਮ ਨੂੰ ਜਾਹਰ ਕਰਨਾ
ਨਹੀਂ ਤੇ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇਸੀ ਤੰਮ ਯਾਰੋ ॥੩॥

ਤੇ ਤਾਬ ਨਾਂ ਰਹੀ ਵਿਚ ਬੋਲਣੇ ਦੀ
ਹੋਇਆ ਬਹੁਤ ਲਾਚਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸਾਈਂ ।

ਰੱਤ ਰਹੀ ਨਾ ਬਦਨ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਤੀ
 ਰੰਗ ਹੋਇਆ ਸੂ ਵਾਂਗ ਵਸਾਰ ਸਾਈਂ ।
 ਮੂੰਹੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਆਖੇ
 ਹਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪਾਪੀ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਸਾਈਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਮੋਇਆ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੂਲਾ
 ਜਿਵੇਂ ਹੁਕਮ ਸੀ ਆਪ ਕਰਤਾਰ ਸਾਈਂ ॥੪॥

ਟੇ ਟਲੇ ਨਾ ਤੀਰ ਤਕਦੀਰ ਦਾ ਜੀ
 ਗਿਆ ਸੁਖਨ ਨਾਂ ਆਵੇ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚੋਂ ।
 ਗਿਆ ਹੁਸਨ ਜਵਾਨੀ ਨਾਂ ਫੇਰ ਆਵੇ
 ਮੋਇਆ ਮੁਰਦਾ ਨਾ ਆਵੇ ਗੁਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ।
 ਗੀਦੀ ਕਦੀ ਨਾਂ ਰਣ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਾਵੇ
 ਗਾਜ਼ੀ ਮਰਦ ਨਾ ਮੁੜਦਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਮੀਆਂ ਦੱਸ ਮਰਦ ਕਿਹੜਾ
 ਰਵਾਂ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਜਹਾਨ ਵਿਚੋਂ ॥੫॥

ਸੇ ਸਾਬਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚ ਗੋਸ਼ੇ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਟਿਕਾਣ ਬੋਲੀ ।
 ਕੋਲ ਮੂਲ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਹਿਣ ਦਿੰਦੇ
 ਕਹਿਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖਾਸ ਫਰਮਾਨ ਬੋਲੀ ।
 ਨਾਲ ਨੇਹਮਤਾਂ ਥਾਲ ਭੁਤਪੂਰ ਕਰਕੇ
 ਜਿਉਂ ਦਸਤੂਰ ਸੀ ਪਾਸ ਲਿਜਾਣ ਬੋਲੀ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਫਿਰ ਖਾ ਕੇ ਆਪ ਖਾਣਾ
 ਥਾਲ ਸੱਖਣਾ ਬਾਹਰ ਭੁਆਣ ਬੋਲੀ ॥੬॥

ਜੀਮ ਜਮਾ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜਦਾਰ ਸਾਰੇ
 ਖਤ ਤਰਫ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਂਵਦੇ ਜੀ ।
 ਪਹਿਲਾਂ ਅਦਬ ਅਦਾਬ ਨਿਆਜ਼ ਯਾਰੋ
 ਫਤਿਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੁਲਾਂਵਦੇ ਜੀ ।
 ਫੇਰ ਆਖਦੇ ਭੱਜੀ ਆ ਬਾਂਹ ਤੇਰੀ
 ਅਸੀਂ ਲਿਖਦਿਆਂ ਪਏ ਸ਼ਰਮਾਂਵਦੇ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਮੋਇਆ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੂਲਾ
 ਸਾਡੇ ਜੀ ਡੁਬ ਡੁਬ ਗੋਤੇ ਖਾਂਵਦੇ ਜੀ ॥੭॥

ਚੋ ਚੱਲਦੀ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਸਾਡੀ
 ਡੱਟੀ ਹੋਈ ਹੈ ਫੋਰ ਭੀ ਫੌਜ ਸਾਰੀ ।

ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਪਾਇਆ ਘੇਰਾ
 ਮਾਰਨ ਵਿੱਚ ਸੀਨੇ ਕੱਸ ਤੀਰ ਕਾਰੀ।
 ਅਸਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਜਾਹਰ ਕੀਤਾ
 ਸਾਨੂੰ ਲਗਦੀ ਪਈ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਪਿਆਰੀ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸ਼ਿਤਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚੇ
 ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਵਸੀ ਫੌਜ ਸਾਰੀ ॥੮॥

ਹੋ ਹਾਲ ਬੇਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸਾਡਾ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਮੋਇਆ ਇਕ ਬਾਤ ਹੈ ਜੀ।
 ਦਾਣਾ ਪਾਣੀ ਨਖੁੱਟਿਆ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ
 ਇਹ ਦੂਸਰੀ ਸਖਤ ਆਫ਼ਾਤ ਹੈ ਜੀ।
 ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕਬਾਲ ਤੇਰਾ
 ਸੁਣਿਆ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਕਰਾਮਤ ਹੈ ਜੀ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਇਮਦਾਦ ਦਾ ਹੁਣ ਵੇਲਾ
 ਸਿਰੋਂ ਪਿੱਛੇ ਤਾਂ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਹੈ ਜੀ ॥੯॥

ਖੋ ਖੁਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ
 ਦਿੱਤਾ ਕਾਸਦ ਨੂੰ ਨਾਲ ਪੈਗਾਮ ਮੀਆਂ।
 ਤੁਰਤ ਹੋ ਅਸਵਾਰ ਇੱਕ ਅਸਪ ਉੱਤੇ
 ਗਿਆ ਤਰਫ ਲਾਹੌਰ ਗੁਲਾਮ ਮੀਆਂ।
 ਆਖਣ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਬਹਿਣਾ ਹਰਾਮ ਤੈਨੂੰ
 ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਕਰਨੀ ਕਲਾਮ ਮੀਆਂ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖਤ ਦੇਣਾ
 ਪਾਸੋਂ ਬੇ-ਸੁਮਾਰ ਇਨਾਮ ਮੀਆਂ ॥੧੦॥

ਦਾਲ ਦੱਬ ਕੇ ਅੱਡੀ ਲਗਾਈ ਕਾਸਦ
 ਪਿੱਛੇ ਪਾਈ ਪਠਾਣਾਂ ਵਹੀਰ ਯਾਰੇ।
 ਚੁੰਗੀ ਮਾਰ ਪਿਆ ਘੋੜਾ ਸਹੁ ਦੇ ਵਿਚ
 ਗਿਆ ਅਟਕ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਚੀਰ ਯਾਰੇ।
 ਕੰਢੇ ਹੋ ਹੋਰਾਨ ਪਠਾਣ ਖਲ੍ਹੇ
 ਚੱਲੇ ਪੇਸ਼ ਨਾਂ ਨਾਲ ਤਕਦੀਰ ਯਾਰੇ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਵੇਖ ਕਿਹਾ
 ਘੋੜਾ ਅਸਲ ਸੈਤਾਨ ਦਾ ਵੀਰ ਯਾਰੇ ॥੧੧॥

ਜ਼ਾਲ ਜ਼ਰਾ ਨਾ ਠਹਿਰਿਆ ਰਾਹ ਦੇ ਵਿਚ
 ਰੋਕੀ ਮੂਲ ਨਾਂ ਕਾਸਦ ਲਗਾਮ ਮੀਆਂ।

ਹੈ ਸੀ ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਤੱਰਾਰ ਘੋੜਾ
 ਗਿਆ ਚੌੜਦਾ ਉਹ ਸੁਬਾਹ ਸ਼ਾਮ ਮੀਆਂ ।
 ਦਿਨ੍ਹਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਗਿਆ ਟੁਰਦਾ
 ਘੜੀ ਪਲਕ ਨਾਂ ਕੀਤਾ ਆਰਾਮ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਲੰਘ ਜੇਹਲਮੋਂ ਪਾਰ ਹੋਇਆ
 ਕੀਤਾ ਵਿਚ ਗੁਜਰਾਤ ਮੁਕਾਮ ਮੀਆਂ ॥੧੨॥

ਰੇ ਰੋਣਕ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਸੁਣੋ ਯਾਰੋ
 ਉੱਥੇ ਲੱਥੀ ਸੀ ਆਪ ਸਰਕਾਰ ਸਾਈਂ ।
 ਤੰਬੂ ਖੈਮੋ ਕਨਾਤਾਂ ਨੇ ਮੌਜ ਲਾਈ
 ਝੰਡੇ ਝੂਲਦੇ ਅਜਬ ਬਹਾਰ ਸਾਈਂ ।
 ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਅਮਾਰੀਆਂ ਮਸਤ ਲਟਕਣ
 ਹੋਰ ਪੜਤਲਾਂ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਈਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਕੀ ਸਿਫਤ ਮੁਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ
 ਸੋਹਣਾ ਇਕ ਥੀਂ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਸਾਈਂ ॥੧੩॥

ਜੇ ਜ਼ਰਦ ਜ਼ਰਬਾਫ਼ਤੇ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ
 ਲਟਕਣ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਘੋੜੇ ਅਜਬ ਸ਼ਾਹ-ਜ਼ੋਰ ਖੱਮਦਾਰ ਗਰਦਨ
 ਟੁਰਦੇ ਮੋਰ ਰਫ਼ਤਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਚਮਕਣ ਕਾਨੀਆਂ ਹੀਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੜੀਆਂ
 ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਜਿਉਂ ਵਿਚ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਹੈ ਬਾਜੇ ਬਹਾਰ ਲਾਈ
 ਖੜਕੇ ਢੋਲਕੀ ਤਬਲਾ ਸਿਤਾਰ ਯਾਰੋ ॥੧੪॥

ਸੀਨ ਸਿੱਖ ਅਸਵਾਰ ਤਿਆਰ ਫਿਰਦੇ
 ਹੱਥ ਵਿਚ ਨੇਜ਼ੇ ਫੁੱਮਣਦਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਮੁੱਛਾਂ ਕੁਢੀਆਂ ਕਲਗੀਆਂ ਖੂਬਸੂਰਤ
 ਸਿਰ ਤੇ ਸੁਰਖ ਸਫ਼ੈਦ ਦਸਤਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਪਹਿਨ ਵਰਦੀਆਂ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ ਜੀ
 ਕੱਸਣ ਪੇਟੀਆਂ ਉਹ ਜ਼ਰੀਦਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਚਮਕ ਆਵੇ
 ਜਿਵੇਂ ਬਿੱਜਲੀ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਯਾਰੋ ॥੧੫॥

ਸੀਨ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਕਾਸਦ
 ਵੜਿਆ ਆਣ ਹੁਣ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਹੈ ਜੀ ।

ਉੱਤੇ ਚੰਨਣ ਦੀ ਚੌਕੀ ਤੇ ਬੈਠ ਜਿੱਥੇ
 ਹੱਥ ਧੌਂਵਦੀ ਪਈ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਜੀ ।
 ਆਸ ਪਾਸ ਅਮੀਰ ਵਜ਼ੀਰ ਬੈਠੇ
 ਚੱਲੇ ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਗੁਫਤਾਰ ਹੈ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਆ ਕਸਾਦ ਨੇ ਖਤ ਦਿੱਤਾ
 ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦਾ ਸਤਿ-ਕਰਤਾਰ ਹੈ ਜੀ ॥੧੬॥

ਸੁਆਦ ਸਿਦਕ ਦੇ ਨਾਲ ਬਤਾ ਸਾਨੂੰ
 ਮੂੰਹੋਂ ਆਪ ਮਹਾਰਾਜ ਫਰਮਾਇਆ ਜੀ ।
 ਕਿਸ ਤੁਧ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ਤਰਫ਼ ਸਾਡੀ
 ਕੋਹੜੀ ਥਾਂ ਮੁਕਾਮ ਤੋਂ ਆਇਆ ਜੀ ।
 ਸ਼ਕਲ ਸ਼ਬਾਹਤ ਹੈ ਜਾਹਰ ਕਰਦੀ
 ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਆਰਾਮ ਨਾਂ ਪਾਇਆ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰ ਨਾਲ ਜਲਦੀ
 ਜੋਹੜੀ ਗੱਲ ਤੇ ਰੰਗ ਵਟਾਇਆ ਜੀ ॥੧੭॥

ਜੁਆਦ ਜ਼ਰੂਰ ਹਜ਼ੂਰ ਕਸੂਰ ਮੇਰਾ
 ਬਦ-ਖਬਰੇ ਦੀ ਕੱਟਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਚਾਹੀਏ ।
 ਜਿਹੜਾ ਤੀਰ ਦਾ ਚੀਰ ਨਾਂ ਝੱਲ ਸਕੇ
 ਦਸਤ ਪਕੜਨੀ ਨਹੀਂ ਕਮਾਨ ਚਾਹੀਏ ।
 ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਬਤੀਤ ਹੋ ਗਈ ਯਾਰੋ
 ਕਰਨਾ ਉਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਅਰਮਾਨ ਕਾਹੀਏ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਖਤ ਪਾੜ ਕੇ ਆਪ ਪੜ੍ਹ ਲਉ
 ਤੇ ਇਆਨ ਨੂੰ ਕੀ ਬਿਆਨ ਚਾਹੀਏ ॥੧੮॥

ਤੋਏ ਤਰਫ਼ ਵਜ਼ੀਰ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
 ਮਹਾਰਾਜ ਹੁਣ ਖਤ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ।
 ਹੱਥ ਦੇਇ ਕੇ ਆਖਦਾ ਪੜ੍ਹੋ ਇਸ ਨੂੰ
 ਸਾਡਾ ਜੀ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਡਰਨ ਲੱਗਾ ।
 ਕਾਦਰ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤ ਕਸੀਰ ਵਿੱਚੋਂ
 ਵੇਖਾਂ ਖੋਲ ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਕੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਮੋਹਰ ਜਲਦੀ
 ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਖਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ ॥੧੯॥

ਜੋਏ ਜਾਹਰਾ ਰੰਗ ਵਫਾਇਉ ਸੂ
 ਅੰਦਰ ਦਿਲ ਦੇ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਨੀਂ ।

ਦੁਸ਼ਮਣ ਜੀਹਦਾ ਹਲਾਕ ਹੋ ਖਾਕ ਰਲਿਆ
 ਘਰ ਉਸ ਦੇ ਹੋਣ ਆਬਾਦੀਆਂ ਨੀਂ ।
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ
 ਆਪਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬੀਆਂ ਨੀਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇਆ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬਰਬਾਦੀਆਂ ਨੀਂ ॥੨੦॥

ਐਨ ਅਕਲ ਮੇਰੀ ਫ਼ਰਾਮੋਸ਼ ਹੋਈ
 ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਿਆ ਫੇਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਈਂ ।
 ਬੰਦਾ ਕੋਣ ਜੇ ਕਰੇ ਤਦਬੀਰ ਕੋਈ
 ਡਾਢੀ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਲ ਤਕਦੀਰ ਸਾਈਂ ।
 ਅੱਲੀ ਅਕਬਰ ਦੀ ਗੋਲੀ ਹਲਾਕ ਕੀਤਾ
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਸਰੀਰ ਸਾਈਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਟਿਮਦਾਦ ਪਏ ਮੰਗਦੇ ਨੀਂ
 ਹੈ ਟਿਹ ਖ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚ ਤਹਿਰੀਤ ਸਾਈਂ ॥੨੧॥

ਗ਼ੈਨ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਯਾਰੋ
 ਗੜਵਾ ਮਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਟੰਗ ਉੱਤੇ ।
 ਆਖੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾ ਮੇਰੀ ਅੱਖੀਆਂ ਥੀਂ
 ਕੁਝ ਛਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇਰੇ ਸੰਗ ਉੱਤੇ ।
 ਪਹਿਲੋਂ ਖਬਰ ਨਾ ਕੀਤੋਂ ਮੂਲ ਮੈਨੂੰ
 ਫੌਜਾਂ ਘੱਲਦਾ ਮਦਦ ਨੂੰ ਜੇਗ ਉੱਤੇ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਆ ਦੱਸਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ
 ਜਦੋਂ ਸੱਟ ਆ ਪਈ ਐ ਰੰਗ ਉੱਤੇ ॥੨੨॥

ਫੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸਰਕਾਰ ਕੀਤਾ
 ਬੰਨ੍ਹੋਂ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਕਰੋ ਤਿਆਰੀ ਯਾਰੋ ।
 ਅਲੀ ਅਕਬਰ ਪਠਾਣ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਕੇ
 ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹੀ ਏ ਵਾਰੀ ਯਾਰੋ ।
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਦਲਾ ਭੁਆਣ ਕਾਰਣ
 ਅਸਾਂ ਰੱਤ ਚਾ ਡੋਹਲਣੀ ਸਾਰੀ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਉਹ ਪਿਛਾ ਨੂੰ ਪਰਤ ਜਾਵੇ
 ਜਿਸ ਜਾਨ ਹੈ ਰੱਖਣੀ ਪਿਆਰੀ ਯਾਰੋ ॥੨੩॥

ਕਾਫ਼ ਕੜਕ ਕੇ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ਯਾਰੋ
 ਮੂੰਹ ਤਰਫ਼ ਲਾਹੋਰ ਨਾਂ ਕਰਾਂਗਾ ਮੈਂ

ਸਣੇ ਹਾਥੀਆਂ ਘੋੜਿਆਂ ਤੋਪਖਾਨਾ
ਜਾ ਅਟਕ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਤਰਾਂਗਾ ਮੈਂ ।
ਤੋੜ ਵਿਚ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ
ਅਲੀ ਅਕਬਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲ ਲੜਾਂਗਾ ਮੈਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਕਤਲਾਮ ਪਠਾਣ ਰਰਸਾਂ
ਯਾ ਕਿ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਮਰਾਂਗਾ ਮੈਂ ॥੨੪॥

ਗਾਫ ਗਿਆ ਫਰਮਾਨ ਕੁਲ ਫੌਜ ਅੰਦਰ
ਤੁਰਤ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਜੀ ।
ਸਿੰਘ ਸੂਰਮ ਸ਼ੇਰ ਦਲੇਰ ਬਾਂਕੇ
ਕੱਸਣ ਘੋੜੀਆਂ ਜੀਨਾਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਜੀ ।
ਤੋਪਖਾਨੇ ਦੀ ਚਮਕ ਤੇ ਦਮਕ ਯਾਰੇ
ਹਾਥੀ ਝੁਲਦੇ ਨਾਲ ਅਮਾਰੀਆਂ ਜੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੂਚ ਕੀਤਾ
ਚੱਲੇ ਲੈਣ ਹੁਣ ਅਟਕ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਆਂ ਜੀ ॥੨੫॥

ਲਾਮ ਲਟਕਦੀ ਮਟਕਦੀ ਅਟਕ ਵਗਦੀ
ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਲਾਈ ਘਣਘੋਰ ਯਾਰੇ ।
ਕੰਢਾ ਪਾਰ ਦਾ ਮੂਲ ਨਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ
ਐਸਾ ਤੇਜ਼ ਦਰਿਆ ਨਾਂ ਹੋਰ ਯਾਰੇ ।
ਲਹਿਰ ਛੱਲ ਮਾਰੇ ਕਿਸੇ ਕਹਿਰ ਦੀ ਜੀ
ਘੁੰਮਣ ਘੋਰ ਫਿਰਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਯਾਰੇ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਆਣ ਲੱਥੀ
ਉੱਤੇ ਕੰਢੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਸ਼ੋਰ ਯਾਰੇ ॥੨੬॥

ਮੀਮ ਮੰਗ ਦੁਆ ਖੁਦਾ ਕੋਲੋਂ
ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਝੰਡੇ ਨੂੰ ਖੋਟਿਆ ਈ ।
ਉੱਤੇ ਕੰਢੇ ਦੇ ਹੋ ਅਸਵਾਰ ਖਲ੍ਹਾਂ
ਜਾਨ ਦੇਵਣੋਂ ਮੂਲ ਨਾ ਹੋਟਿਆ ਈ ।
ਭਰ ਕੇ ਥਾਲ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਨਾਲ ਯਾਰੇ
ਵਿਚ ਨੀਰ ਦੇ ਚਾ ਪਲੋਟਿਆ ਈ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਕਰਤਾਰ ਹੁਣ ਲਾਜ ਰਖਸੀ
ਘੋੜਾ ਵਿਚ ਦਰਿਆ ਦੇ ਸੱਟਿਆ ਈ ॥੨੭॥
ਨੂੰਨ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੌਜ ਨੇ ਜੀ
ਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਦਰਿਆ ਦੇ ਛਾਲ ਯਾਰੇ ।

ਵਿਚ ਜਲ ਦੇ ਪੈ ਤਰਬੱਲ ਗਿਆ
 ਮਾਹੀ ਹੱਲ ਕੇ ਗਈ ਪਤਾਲ ਯਾਰੋ ।
 ਜੀਹਦੀ ਪੁਸ਼ਤ ਪਨਾਹ ਹੈ ਰਬ ਸਚਾ
 ਕੋਣ ਝਲਦਾ ਉਸ ਦੀ ਝਾਲ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਲੰਘ ਪਾਰ ਗਈ ਆ
 ਫੌਜਾਂ ਹਾਥੀਆਂ ਘੋੜਿਆਂ ਨਾਲ ਯਾਰੋ ॥੨੮॥

ਵਾਉ ਵਿਚ ਜਮਰੂਦ ਦੇ ਖਬਰ ਹੋਈ
 ਆਈ ਮਦਦ ਨੂੰ ਆਪ ਸਰਕਾਰ ਸਾਈਂ ।
 ਪਹਿਲੋਂ ਜੇਹਲਮ ਦੇ ਉੱਤੋਂ ਅਬੂਰ ਕਰ ਕੇ
 ਹੋਈ ਅਟਕ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਪਾਰ ਸਾਈਂ ।
 ਨੁਸ਼ਹਿਰੇ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਮੁਕਾਮ ਕਰ ਕੇ
 ਝੰਡਾ ਗੱਡਿਆ ਸੂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਈਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰਦੇ ਕਿਲੇ ਦੇ ਵਿੱਚ
 ਸਚੇ ਸਾਹਿਬਾ ਅਸੀਂ ਬਲਿਹਾਰ ਸਾਈਂ ॥੨੯॥

ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਜਮਾ ਪਠਾਣ ਸਾਰੇ
 ਮਤਾ ਆਪਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪਕਾਣ ਮੀਆਂ !
 ਹੈ ਸ਼ਹਿਰ ਪਸ਼ੋਰ ਮਲਕੀਤ ਸਾਡੀ
 ਲਾ ਕਦੀਮ ਥੀਂ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਮੀਆਂ ।
 ਸਾਡੀ ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ ਅਤੇ ਨਾਲਾਇਕੀ ਥੀਂ
 ਦੇਖੋ ਸਿਖ ਲੱਗੇ ਸਾਨੂੰ ਖਾਣ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਇੱਜ਼ਤ ਜੇਹੀ ਹੋਰ ਦੂਜੀ
 ਕੋਈ ਸੈ ਨਾਂ ਬਾਝੋਂ ਈਮਾਨ ਮੀਆਂ ॥੩੦॥

ਯੇ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਰੱਬ ਆਪਣੇ ਨੂੰ
 ਲੜੇ ਗੱਡ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵੇਰ ਯਾਰੋ ।
 ਸਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਪਸ਼ੋਰ ਦੇ ਛੱਡਣੇ ਥੀਂ
 ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦਲੇਰ ਯਾਰੋ ।
 ਨਾ ਰੱਖੋ ਦਰੇਗ ਤੇ ਤੇਗ ਮਾਰੋ
 ਕਦਮ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਪਾਏ ਨਾ ਫੇਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਮਰਦਾਨਗੀ ਕਰੋ ਐਸੀ
 ਪਵੇ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਅੰਧੇਰ ਯਾਰੋ ॥੩੧॥੪॥

ਸੀ-ਹਰਛੀ ਪੰਜਮ

ਅਲਫ਼ ਇਕ ਮੈਦਾਨ ਕਲਾਂ ਉੱਤੇ
ਜਮਾ ਹੋਏ ਨੀ ਕੁੱਲ ਪਠਾਣ ਮੀਆਂ ।
ਮੱਸ-ਫੂਟ ਨਾਲੇ ਕਰੜ-ਝੂਟ ਸਾਰੇ
ਸੋਹਣੇ ਛੈਲ ਤੰਗੀਲੇ ਜਵਾਨ ਮੀਆਂ ।
ਬੇ-ਖੌਫ਼ ਬੇ-ਹੌਸ਼ ਪਠਾਣ ਯਾਰੋ
ਗਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜਾਨ ਮੀਆਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਜੰਗੀ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਨੀ
ਤੇਗ ਛਣਕਦੀ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਮੀਆਂ ॥੧॥

ਬੇ ਬਹੁਤ ਸੀ ਫੌਜ ਦੁੱਰਾਨੀਆਂ ਦੀ
ਜਿਵੇਂ ਮੱਕੜੀ ਦਾ ਦਿਸੇ ਦਲ ਯਾਰੋ ।
ਖੂੰਖਾਰ ਹੋਸ਼ਿਆਰ ਦੁੱਰਾਨੀਆਂ ਨੇ
ਲਿਆ ਬਹੁਤ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਮੱਲ ਯਾਰੋ ।
ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਨਾ ਇੱਕ ਪਠਾਣ ਪਿੱਛੇ
ਸਭੋਂ ਲੜਨ ਨੂੰ ਆਏ ਨੇ ਚੱਲ ਯਾਰੋ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਗੱਲ ਖਲ੍ਹੀ ਹੈ ਸਿਰੇ ਉੱਤੇ
ਵੇਖੋ ਰੱਬ ਸੱਚਾ ਕਹਿੰਦੇ ਵਲ ਯਾਰੋ ॥੨॥

ਪੇ ਪਹਿਨ ਪੁਸ਼ਾਕ ਅਸਵਾਰ ਹੋਇਆ
ਅਲੀ ਅਕਬਰ ਪਠਾਣ ਦਲੇਰ ਮੀਆਂ ।
ਅੱਗੇ ਫੌਜ ਦੇ ਆ ਖਲਵਾ ਘੋੜਾ
ਨਜ਼ਰ ਪਾਵਦਾ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਮੀਆਂ ।
ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਦਾ ਰੱਖੋ ਈਮਾਨ ਕਾਇਮ
ਔਣਾ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਨਹੀਂ ਫੇਰ ਮੀਆਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਹੈ ਵੇਲਾ ਬਹਾਦੁਰੀ ਦਾ
ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਬਾਝ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਮੀਆਂ ॥੩॥

ਤੇ ਤਰੱਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜੋ ਤੁਸੀਂ
ਏਹਾ ਵੇਲਾ ਤੇ ਏਹਾ ਮੁਕਾਮ ਯਾਰੋ ।

ਦੁਸ਼ਮਨ ਮਾਰ ਕੇ ਫਤਿਹ ਨੂੰ ਕਰੇ ਹਾਸਲ
 ਬਖਸ਼ ਦਿਆਂਗਾ ਬਹੁਤ ਇਨਾਮ ਯਾਰੋ ।
 ਜੇਹੜਾ ਅੱਜ ਮੈਦਾਨ ਤੋਂ ਕੰਡ ਦੇਸੀ
 ਮਰਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਂਤ ਹਰਾਮ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਜੇ ਮਰਸੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ
 ਰਹਿਸੀ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਯਾਰੋ ॥੪॥

ਸੇ ਸਾਬਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇਗ ਮਾਰੇ
 ਆਪਣੀ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ੀਰ ਕਰਕੇ ।
 ਰੱਬ ਕਰੇ ਨਾ ਪਵੇ ਸ਼ਿਕਸਤ ਸਾਨੂੰ
 ਸਿਖ ਸ਼ਬ ਲੈ ਜਾਣ ਅਸੀਰ ਕਰਕੇ ।
 ਭੈਣਾਂ ਬੇਟੀਆਂ ਬਹੁਆਂ ਅਸਾਡੀਆਂ ਜੀ
 ਸੱਟੇ ਮਾਰ ਯਾ ਛੱਡੇ ਫਕੀਰ ਕਰਕੇ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਤਦਬੀਰ ਨਾਂ ਪਸ ਜਾਵੇ
 ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਹੋਣ ਤਕਦੀਰ ਕਰਕੇ ॥੫॥

ਜੀਮ ਜੱਗ ਮੁਕਾਮ ਫਨਾਹ ਦਾ ਜੀ
 ਏਥੇ ਆਵਣਾ ਨਹੀਂ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਹਥ ਸਖਤ ਤੇ ਦਿਲ ਕੁਰਖਤ ਕਰ ਕੇ
 ਕਰੋ ਖੂਬ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਝਾੜੋ ਅੰਸੀ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਵਾੜ ਭਰ ਕੇ
 ਰੱਖੋ ਯਾਦ ਨਾਂ ਦੇਵੇ ਵਸਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਬਹਾਦੁਰੀ ਕਰੋ ਅੰਸੀ
 ਸਿਖ ਜਾਣ ਨਾ ਅਟਕ ਤੋਂ ਪਾਰ ਯਾਰੋ ॥੬॥

ਭਾ ਚੁਸਤੀ ਚਲਾਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਯਾਰੋ
 ਅਲੀ ਅਕਬਰ ਨੇ ਲਸਕਰ ਜਮਾਇਆ ਜੀ ।
 ਧਹਿਲੋਂ ਪੜਤਲਾਂ ਦੇ ਕਰਕੇ ਤਰ੍ਹੇ ਵੱਖਰੇ
 ਚਾਲਾ ਲੜਨ ਦਾ ਖੂਬ ਸਿਖਾਇਆ ਜੀ ।
 ਅਗੋਂ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਬੀੜ ਕੇ ਜੀ
 ਆਸ ਪਾਸ ਰਸਾਲਾ ਖਲਵਾਇਆ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਠਾਣ ਤਿਆਰ ਖਲ
 ਵੇਲਾ ਜੰਗ ਦਾ ਹੁਣ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਜੀ ॥੭॥
 ਹੇ ਹਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੁਣ ਲੋ
 ਫੌਜਾਂ ਲਿਆਵਦਾ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਯਾਰੋ ।

ਨੇੜੇ ਆਣ ਕੇ ਬੇੜੇ ਖਲਵਾ ਦਿੰਦਾ
 ਜਿੱਥੇ ਖਲ੍ਹਾ ਸੀ ਲਸਕਰ ਪਠਾਣ ਯਾਰੋ ।
 ਮਾਰੂ ਮੌਤ ਦੇ ਵਾਜੜੇ ਵੱਜ ਗਏ
 ਕੰਬ ਗਿਆ ਜ਼ਿਮੀਂ ਅਸਮਾਨ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਆਖੇ
 ਸੁਣੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ ਯਾਰੋ ॥੮॥

ਖੇ ਖੁਦੀ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜੀ
 ਨਾਮ ਰੱਬ ਦਾ ਲੈ ਕੇ ਲੜੇ ਸਿੰਘ ।
 ਚਿੱਟੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਅੱਜ ਮੇਰੀ ਲਾਜ ਰੱਖ
 ਟਿਨ੍ਹਾਂ ਗਾਜ਼ੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਡਰੇ ਸਿੰਘ ।
 ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ
 ਹਥ ਵਿਚ ਸਮਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਫੜੇ ਸਿੰਘ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਅਕਾਲ ਅਕਾਲ ਕਰਦੇ
 ਚੱਲ ਵਿਚ ਪਸ਼ੋਰ ਦੇ ਵੜੇ ਸਿੰਘ ॥੯॥

ਦਾਲ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਖੋ
 ਕਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਲਹੌਰ ਯਾਰੋ ।
 ਅੱਗਾ ਰੋਕਿਆ ਕਟਕ ਦੁੱਰਾਨੀਯਾਂ ਨੇ
 ਪਿੱਛੇ ਅਟਕ ਦਰਿਆ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਯਾਰੋ ।
 ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਸੱਜੀ ਬਾਹ ਜਿਹਾ
 ਬੇਲੀ ਰੱਬ ਦੇ ਬਾਝ ਨਾ ਹੋਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਬਹਾਦੁਰਾਂ ਆਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ
 ਪਟੀ ਖਲ੍ਹੀ ਉਡੀਕਦੀ ਗੋਰ ਯਾਰੋ ॥੧੦॥

ਜ਼ਾਲ ਜੋਕ ਤੇ ਸੌਕ ਦੇ ਨਾਲ ਯਾਰੋ
 ਲੜੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਜੀ ।
 ਕੋਹੜੇ ਮੂੰਹ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਵਿਚ ਵੜਸੋ
 ਵਿਚ ਪਸ਼ੋਰ ਦੇ ਤਰੱਟੀਆਂ ਗਾਲ ਕੇ ਜੀ ।
 ਅੱਜ ਰੱਜ ਕੇ ਗੱਜ ਕੇ ਤੇਗ ਮਾਰੋ
 ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੀ ਲੱਜ ਪਾਲ ਕੇ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਸੇਕੋ
 ਅੱਜ ਅੱਗ ਲੜਾਈ ਦੀ ਬਾਲ ਕੇ ਜੀ ॥੧੧॥

ਹੇ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਇ ਕੇ ਜੀ
 ਰੱਖੋ ਅਜ ਤਲੀ ਉੱਤੇ ਜਾਨ ਯਾਰੋ ।

ਸਿਰ ਦਿਤਿਆਂ ਬਾਝ ਨਾ ਯਾਰ ਮਿਲਦਾ
 ਇਹ ਮਿਸਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਜਹਾਨ ਯਾਰੋ ।
 ਦਿਲ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਖਰੋਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ
 ਤੇਗ਼ਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਮੁਲਤਾਨ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉ ਐਸੀ
 ਫੁੱਥਣ ਮੂੰਹ ਦੇ ਵਿਚ ਅਫ਼ਗ਼ਾਨ ਯਾਰੋ ॥੧੨॥

ਜੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੁਣ ਲਓ
 ਹੋਸੀ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਗ ਯਾਰੋ ।
 ਇਕ ਨਾਮ ਗਰਾਮੀ ਸਰਦਾਰ ਭਾਰਾ
 ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਮਾਨਿੰਦ ਪਲੰਗ ਯਾਰੋ ।
 ਮਸਤ ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਰਹਿੰਦਾ
 ਪੀਂਦਾ ਰੰਗ ਹਰਿਆਵਲੀ ਭੰਗ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਜਹਾਨ ਅੰਦਰ
 ਫੁੱਲਾ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਨਿਹੰਗ ਯਾਰੋ ॥੧੩॥

ਸੀਨ ਸੁਣੋ ਸਰਕਾਰ ਜੀ ਅਰਜ਼ ਮੇਰੀ
 ਪਾਸ ਆ ਸਰਦਾਰ ਪੁਕਾਰਦਾ ਜੀ ।
 ਰਹਿਸੀ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਸਚਾ
 ਬੰਦਾ ਕੂੜ ਦੇ ਮਟ ਉਸਾਰਦਾ ਜੀ ।
 ਰੱਖਸੀ ਲਾਜ ਅਜ ਆਪ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇਰੀ
 ਖਾਸ ਤੁਧ ਤੇ ਫ਼ਜ਼ਲ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਜੇ ਮੰਨੇ ਸਵਾਲ ਮੇਰਾ
 ਪੁੰਨ ਲੱਖ ਤੇ ਗਊ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਜੀ ॥੧੪॥

ਸੀਨ ਸ਼ੁਕਰ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਜ਼ਾਰਸਾਂ ਮੈਂ
 ਦਿਓ ਹੁਕਮ ਚਲ ਵੜਾਂ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ।
 ਪਹਿਲੋਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਭੇਟ ਦੇ ਕੇ
 ਰੱਖਾਂ ਤੀਰ ਨੂੰ ਚਿੱਲੇ ਕਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ।
 ਸਤਿ ਸਿਰੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ
 ਮਾਰਾਂ ਖਿਚ ਕੇ ਸੀਨੇ ਪਠਾਣ ਦੇ ਵਿਚ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਤੇਰੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਸਾਂ
 ਰਹਿਸੀ ਨਾਮ ਤਦ ਮੇਰਾ ਜਹਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ॥੧੫॥
 ਸੁਆਦ ਸਿਦਕ ਦੇ ਨਾਲ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਓ
 ਦਿਲ ਚਾਹੁੰਦਾ ਲੜਾਂ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ।

ਉੱਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਜਾਨ ਵਾਰਾਂ
 ਅੱਜ ਵਿਚ ਮੰਦਾਨ ਦੇ ਮਰਾਂ ਲੜਕੇ ।
 ਧੜਕੇ ਜਰਾ ਨਾ ਅੰਦਰੋਂ ਕਾਲਜਾ ਜੀ
 ਜਿਸਮ ਵਾਂਗ ਕਬੂਤਰਾਂ ਪਿਆ ਫੜਕੇ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਅਰਸ਼ਾਦ ਫੁਰਮਾਓ ਤੁਸੀਂ
 ਏਹੋ ਭਾਹ ਪਰੇਮ ਦੀ ਪਈ ਭੜਕੇ ॥੧੬॥

ਜੁਆਦ ਜਰੂਰ ਹੈ ਸੁਖਨ ਮਨਜ਼ੂਰ ਤੇਰਾ
 ਮੂੰਹੋਂ ਆਪ ਮਹਾਰਾਜ ਅਰਸ਼ਾਦ ਕੀਤਾ ।
 ਤੇਰੇ ਜੈਸਿਆਂ ਨਮਕ ਫਲਾਲ ਮਰਦਾਂ
 ਸਾਡਾ ਮੁਲਕ ਪੰਜਾਬ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ।
 ਤੇਰੇ ਸੁਖਨ ਪੁਰ-ਜੋਸ਼ ਬੇਖੋਫ ਨੇ ਜੀ
 ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਸ਼ਾਦ ਕੀਤਾ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਖਾਲਸਾ ਜੀ
 ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਜ ਹੈ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ॥੧੭॥

ਤੋਏ ਤਰਫ ਦੁੱਰਾਨੀਆਂ ਰਵਾਂ ਹੋਇਆ
 ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਤਨਹਾ ਯਾਰੋ ।
 ਡਾਢੀ ਸ਼ਕਲ ਮਤਵਾਲੀ ਸੀ ਖੌਫ ਵਾਲੀ
 ਨਾਲੇ ਪਹਿਨੀ ਪੌਸ਼ਾਕ ਹੈ ਕਾਲੀ ਯਾਰੋ ।
 ਖੂਨੀ ਅੱਖੀਆਂ ਕਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ
 ਮੂੰਹ ਤੇ ਚੋਂਵਦੀ ਕਹਿਰ ਦੀ ਲਾਲੀ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਅਸਵਾਰ ਹੋ ਫੀਲ ਉੱਤੇ
 ਟੁਰਿਆ ਮੌਤ ਦੇ ਵੱਲ ਸਵਾਲੀ ਯਾਰੋ ॥੧੮॥

ਜੋਏ ਜਾਹਰ ਹੋ ਹੈਰਾਨ ਖੱਲ੍ਹੇ
 ਡਿੱਠਾ ਜਦੋਂ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਯਾਰੋ ।
 ਉੱਤੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਝੁਲਦਾ ਕੱਢ ਛਾਤੀ
 ਪੈਰ ਪਾਂਵਦਾ ਅਗਾਂ ਅਗੇਰ ਯਾਰੋ ।
 ਪੁੱਛਣ ਆਪਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪਠਾਣ ਰਲ ਕੇ
 ਇਹ ਹੈ ਕੌਣ ਸਰਦਾਰ ਦਲੇਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਗਾਜ਼ੀ ਵੇਖ ਹੋਣ ਗਾਜ਼ੀ
 ਕਹਿਣ ਕਰੋ ਬਾਜ਼ੀ ਕਿਨਾਂ ਦੇਰ ਯਾਰੋ ॥੧੯॥

ਐਨ ਅਲੀ ਅਕਬਰ ਵੇਖ ਆਵਦੇ ਨੂੰ
 ਬੋਲੇ ਕੜਕ ਕੇ ਵਾਂਗਰਾਂ ਬਰਕ ਯਾਰੋ ।

ਹੈ ਕੋਈ ਐਸਾ ਪਠਾਣ ਜੁਆਨ ਮੇਰਾ
 ਕਰੇ ਏਸ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਫਰਕ ਯਾਰੋ ।
 ਮਾਰ ਬਰਛੀਆਂ ਰੱਤ ਨਚੜ ਲਵੇ
 ਜਿਵੇਂ ਨਿੱਕਲੇ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਅਰਕ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਅੱਲਾ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਤਕਵਾ
 ਜਾਨ ਦੇਵਣੋਂ ਕਰੇ ਨਾ ਫਰਕ ਯਾਰੋ ॥੨੦॥

ਗੈਨ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਪਠਾਣ ਬੋਲੇ
 ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਵਾਤ ਬਨੇਰ ਮੀਆਂ ।
 ਮਸ਼ਹੂਰ ਲੜਾਕੇ ਦੁੱਰਾਨੀਆਂ ਵਿਚ
 ਜਿਵੇਂ ਪਾਹੜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਮੀਆਂ ।
 ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੇਗ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਈਏ
 ਵਿੱਚ ਲੜਨ ਦੇ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਅਸਵਾਰ ਤੇ ਫੀਲ ਦਾ ਜੀ
 ਪਲ ਵਿਚ ਕਰ ਦੇਵੀਏ ਢੇਰ ਮੀਆਂ ॥੨੧॥

ਫੇ ਫੋਰਨ ਸੁਆਤੀ ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੇ
 ਖਿੱਚੀ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਮੁਛ ਵੱਟ ਕੇ ਤੇ ਮਿਆਨ ਨੂੰ ਸੱਟ ਕੇ ਜੀ
 ਰਵਾਂ ਹੋਏ ਨੀ ਵਲ ਸਰਦਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਨਹਰਾ ਅੱਲਾ-ਹੁ-ਅਕਬਰ ਦਾ ਮਾਰਦੇ ਜੀ
 ਸਿੰਘ ਬੋਲਦਾ ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਹੁਣ ਵੇਲਾ ਹੈ ਨਕਦੀਆਂ ਦਾ
 ਪਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਉਧਾਰ ਯਾਰੋ ॥੨੨॥

ਕਾਫ਼ ਕੰਬਦੀ ਪਈ ਜ਼ਮੀਨ ਯਾਰੋ
 ਜਿੱਥੇ ਫੀਲ ਸਰਦਾਰ ਦਾ ਪੈਰ ਧਰਦਾ ।
 ਹੋਸੀ ਖੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਾਥੀ
 ਵਿਚ ਲੜਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸੀ ਕਹਿਰ ਕਰਦਾ ।
 ਤਿਵੇਂ ਬਰਕਦਾ ਚੱਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ
 ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਦਰਿਆ ਦੀ ਲਹਿਰ ਤਰਦਾ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਬੇ-ਖੋਫ਼ ਸਰਦਾਰ ਬੈਠਾ
 ਜਿਵੇਂ ਫਿਰੋ ਲਹੌਰ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਦਾ ॥੨੩॥
 ਕਾਫ਼ ਕਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪਠਾਣ ਯਾਰੋ
 ਆਏ ਦੌੜਦੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਵੱਲ ਮੀਆਂ ।

ਜਾਨ ਪਿੱਡੇ ਈਮਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਕੇ
 ਆਸ ਪਾਸ ਉਹਦਾ ਲਿਆ ਮੱਲ ਮੀਆਂ ।
 ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਾ ਤਨ-ਤਨਹਾ ਯਾਰੋ
 ਗਿਆ ਵਿਚ ਦੁੱਰਾਨੀਆਂ ਰਲ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਖੁੰਨੀ ਹਾਥੀ ਮਾਰ ਚੀਕਾਂ
 ਪਾਇਆ ਗਾਜ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਤਰਬੱਲ ਮੀਆਂ ॥੨੪॥

ਗਾਫ ਗੱਜ ਕੇ ਲੜਿਆ ਸੀ ਮਸਤ ਹਾਥੀ
 ਕਈ ਵੱਸਦੇ ਝੁਗੜੇ ਉਜਾੜ ਛੱਡੇ ।
 ਨਾਲ ਬਰਛਿਆਂ ਜੈਸਿਆਂ ਤੇਜ਼ ਦੰਦਾਂ
 ਪੇਟ ਸੈਆਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਪਾੜ ਛੱਡੇ ।
 ਮਾਰ ਫੋਟ ਤੇ ਮੂੰਡ ਵਲੋਟ ਕੇ ਜੀ
 ਮਿਸਲ ਮੱਖੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਝਾੜ ਛੱਡੇ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਕੱਦੂ ਵਾਂਗੂੰ ਬਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇ
 ਸਿਰ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਲਤਾੜ ਛੱਡੇ ॥੨੫॥

ਲਾਮ ਲਹੂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਮੀਂ ਲਾਲ ਹੋਈ
 ਕੋਲ ਆਵਣ ਦੀ ਕਿਸ ਦੀ ਮਜ਼ਾਲ ਯਾਰੋ ।
 ਤੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੀਨੇ ਨੂੰ ਚੀਰਦੇ ਜੀ
 ਝੱਲੇ ਚੱਕਰਾਂ ਦੀ ਕੇਹੜਾ ਝਾਲ ਯਾਰੋ ।
 ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਮਸਤਾਨੜੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੀ
 ਕੀਤਾ ਗਾਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਖਸਤਾ ਹਾਲ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਠਾਣ ਲਾ ਤਾਣ ਥੱਕੇ
 ਹੋਇਆ ਹਾਥੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਮੁਹਾਲ ਯਾਰੋ ॥੨੬॥

ਮੀਮ ਮਰਦੇ ਪਰ ਕਦਮ ਨਾਂ ਪਿਛਾਂ ਧਰਦੇ
 ਲੜਦੇ ਮਿਸਲ ਖੂਖਾਰ ਪਲੰਗ ਦੇ ਜੀ ।
 ਜਾਣ ਤਰਫ ਹਾਥੀ ਕਢ ਸਾਫ ਛਾਤੀ
 ਜਾਨ ਦੇਵਣੇ ਮੂਲ ਨਾ ਸੰਗਦੇ ਜੀ ।
 ਨਾਲ ਮਲਿਕੁਤ-ਮੌਤ ਦੇ ਖੇਡ ਹੋਲੀ
 ਨਾਲ ਖੁੰਨ ਦੇ ਚੱਲੜੇ ਰੰਗਦੇ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਗਿਆ ਤਿਲਕ ਪੈਰ ਹੇਠੋਂ
 ਹਾਥੀ ਡਿੱਗਾ ਸੀ ਸਣੇ ਨਿਹੰਗ ਦੇ ਜੀ ॥੨੭॥

ਨੂੰਨ ਨਾਲ ਚਲਾਕੀ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਜੀ
 ਲਿਆ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਯਾਰੋ ।

ਸੀ ਹਰਫੀਆਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ

ਹਥ ਪਕੜ ਤਲਵਾਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋ ਕੇ
ਮਾਰੀ ਉੱਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਛਾਲ ਯਾਰੋ ।
ਭੁੱਲੇ ਬੇਰਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਕੀ ਗਿਆ ਸੀ ਜੀ
ਘਿਓ ਵੀਟਿਆ ਸੀ ਵਿਚ ਥਾਲ ਯਾਰੋ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਤਲਵਾਰ ਬਰਸਾਣ ਲੱਗਾ
ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦਾ ਸਤਿ ਅਕਾਲ ਯਾਰੋ ॥੨੮॥

ਵਾਓ ਵਰ੍ਹਾਈ ਫਿਰ ਸਿੰਘ ਤਲਵਾਰ ਐਸੀ
ਦੂਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਪਿਆ ਸੀ ਖੜਕ ਮੀਆਂ ।
ਸਿੰਨੂੰ ਧਾਰ ਤਲਵਾਰ ਇਕ ਵਾਰ ਚੁੱਭੀ
ਗਿਆ ਵਾਂਗ ਕਰੀਰ ਦੇ ਕੜਕ ਮੀਆਂ ।
ਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਅਫਗਾਨ ਬੇ-ਖੁੱਫ ਹੁੰਦੇ
ਲੇਕਿਨ ਸਿੰਘ ਸੀ ਬਹੁਤ ਬੇਧੜਕ ਮੀਆਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਅਫਗਾਨ ਬੇਸ਼ਕ ਲੜਦੇ
ਐਪਰ ਝੱਲ ਨਾ ਸਕਦੇ ਫੜਕ ਮੀਆਂ ॥੨੯॥

ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਜਮਾ ਫਿਰ ਗਿਰਦ ਸਾਰੇ
ਵਾਂਗ ਡੇਹਮੂਆਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡੰਗਦੇ ਜੀ ।
ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕਰਕੇ
ਬੰਦੂ ਵੱਢ ਸੁੱਟੇ ਹਰ ਅੰਗ ਦੇ ਜੀ ।
ਬਦਲਾ ਆਪਣਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪ ਯਾਰੋ
ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਮੋਇਆ ਵਿਚ ਜੰਗ ਦੇ ਜੀ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਦੁੱਰਾਨੀ ਕਰ ਸ਼ਾਦਮਾਨੀ
ਲੋਥ ਬਰਛਿਆਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਟੰਗਦੇ ਜੀ ॥੩੦॥

ਯੋ ਯਾਰੀ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਤੋੜ-ਚਾੜੀ
ਮੋਇਆ ਮਾਰ ਕੇ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਯਾਰੋ ।
ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪ ਹਲਾਕ ਹੋਇਆ
ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਰਿਹਾ ਅਰਮਾਨ ਯਾਰੋ ।
ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਸਭ ਸ਼ਾਬਾਸ ਕਹਿੰਦੇ
ਕਿਆ ਸਿੱਖ ਤੇ ਕਿਆ ਅਫਗਾਨ ਯਾਰੋ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਓਹ ਮੋਇਆ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ
ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਆ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨਾਮ ਯਾਰੋ ॥੩੧॥੫॥

ਸੀ-ਹਰਛੀ ਸਿਸਮ

ਅਲਛ ਅੱਗ ਲੜਾਈ ਦੀ ਭੜਕ ਉੱਠੀ
 ਫੁੱਲਾ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਹੋਇਆ ਸ਼ਹੀਦ ਮੀਆਂ ।
 ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਬਾਰੂਦ ਨੂੰ ਲੱਗ ਜਾਵੇ
 ਖਿੱਲਰ ਗਈ ਨਜ਼ਦੀਕ ਬਈਦ ਮੀਆਂ ।
 ਦੋਵੇਂ ਸਿੱਖ ਪਠਾਣ ਪਏ ਹੋਣ ਡੱਕਰੇ
 ਜਿਵੇਂ ਬੱਕਰੇ ਰੋਜ਼ ਬਕਲ-ਈਦ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਮਰਦੇ ਗੀਦੀ ਨਾਲ ਫਰ ਦੇ
 ਪਰ ਬਹਾਦੁਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਈ ਈਦ ਮੀਆਂ ॥੧॥

ਬੇ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਕੁਕ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸੁਣਦਾ
 ਜਿਥੇ ਤੋਪਾਂ ਨੇ ਪਾਈ ਏ ਗੱਜ ਯਾਰੋ ।
 ਧੂਆਂ ਧਾਰ ਤੇ ਗਰਦ ਗੁਬਾਰ ਨੇ ਜੀ
 ਲਿਆ ਸਾਰੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਕੱਜ ਯਾਰੋ ।
 ਅਜਰਾਈਲ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੋਲ ਖਲ੍ਹਾ
 ਢੋਲ ਮੁੱਤ ਵਾਲਾ ਗਿਆ ਵੱਜ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਯਾਦ ਰਖਸੀ
 ਜੋਹੜਾ ਜੀਵਦਾ ਰਹੇਗਾ ਅੱਜ ਯਾਰੋ ॥੨॥

ਪੇ ਪਏ ਤੁਝਕਦੇ ਉੱਠ ਘੋੜੇ
 ਹੋਏ ਕੰਨ ਡੋਰੋ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਮੀਆਂ ।
 ਜਖਮੀ ਖੂਨ ਦੇ ਵਿਚ ਗਲੇਤਾਨ ਰੁਲਦੇ
 ਜਿਵੇਂ ਪਈ ਕੁਰਲਾਂਵਦੀ ਕੂਜ ਮੀਆਂ ।
 ਮੈਸਮ ਫਸਲ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਫੋਰ ਬਹੁਕਰ
 ਭੁੱਖਾ ਜੇਟ ਲੈਂਦਾ ਚਾਣੇ ਹੁੰਝ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਗੋਲੇ ਸੋਹਣੀ ਸੂਰਤਾਂ ਨੂੰ
 ਵਾਂਗ ਮੂਰਤਾਂ ਦੇਂਦੇ ਪੁੰਝ ਮੀਆਂ ॥੩॥

ਤੇ ਤੋਪਾਂ ਨੂੰ ਚਲਦਿਆਂ ਪਹਿਰ ਹੋਇਆ
 ਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਪੁੱਜੀ ਉੱਤਾਂ ਆਣ ਬੋਲੀ ।

ਨਾਲ ਪਿਆਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਭ ਉਦਾਸ ਹੋਏ
 ਸਖਤ ਧੁੱਪ ਲੱਗੀ ਉੱਤੇ ਆਣ ਬੋਲੀ ।
 ਪਾਂਦੇ ਡੰਡ ਪਰ ਕੰਡ ਨਾਂ ਮੂਲ ਦੋਂਦੇ
 ਪਏ ਜਾਨ ਨੂੰ ਕਰਨ ਕੁਤਬਾਨ ਬੋਲੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਮਰਦੇ ਉੱਤੇ ਮੌਤ ਦੇ
 ਦੋਵੇਂ ਸਿੱਖ ਤੇ ਨਾਲੇ ਪਠਾਣ ਬੋਲੀ ॥੪॥

ਸੇ ਸਾਬਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਯਾਰੋ
 ਵੇਖੋ ਤਰਫ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਬੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ ।
 ਪਰੇ ਸੱਟ ਬੰਦੂਕ ਤੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੀ
 ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਫੜਨ ਲੱਗੇ ।
 ਵਸਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਜਾਣ ਓਲੇ
 ਸਿੱਧੇ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਵੜਨ ਲੱਗੇ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਝੰਬ ਦੇ ਕੇ
 ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾਣਿਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਫੜਨ ਲੱਗੇ ॥੫॥

ਜੀਮ ਜੰਗ ਦਾ ਰੰਗ ਤਾਂ ਹੋਤ ਹੋਇਆ
 ਜਦੋਂ ਦੌੜ ਕੇ ਆਏ ਨਿਹੰਗ ਯਾਰੋ ।
 ਸ਼ੇਰ ਬੱਬਰ ਵਾਂਗੂੰ ਹਥ ਤਬਰ ਫੜ ਕੇ
 ਨਾਹਰਾ ਮਾਰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਮਲੰਗ ਯਾਰੋ ।
 ਜਮਾਂ ਹੋਇ ਕੇ ਮੋਰਚੇ ਵਲ ਆਏ
 ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਮਾ ਤੇ ਜਾਏ ਪਤੰਗ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਠਾਣ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੋਵੇਂ
 ਦਿੱਤੇ ਹੁਣ ਤਕਦੀਰ ਨੇ ਢੰਗ ਯਾਰੋ ॥੬॥

ਚੋ ਚੁਸਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁੱਤਾਨੀਆਂ ਨੇ
 ਖਿੱਚੀ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਇਮ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਗਾ ਉੱਤੇ
 ਨਾਹਰਾ ਮਾਰਦੇ ਖੂਬ ਲਲਕਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਬੱਗੇ ਸਿਖ ਗਲੇ ਲੱਗੇ
 ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮਾਰ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖੋ
 ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਪਠਾਣ ਜੇ ਚਾਰ ਯਾਰੋ ॥੭॥

ਹੇ ਹਲਾਲ ਦਾ ਚੰਨ ਜਿਵੇਂ ਚਮਕਦਾ ਏ
 ਤਿਵੇਂ ਚਮਕਦੀ ਪਈ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਮੀਆਂ ।

ਇਕ ਵਾਰ ਜੇਹਨੂੰ ਧਾਰ ਵਹਿ ਜਾਵੇ
ਤਾਬ ਰਹੇ ਨਾ ਲੜਨ ਦੀ ਫੇਰ ਮੀਆਂ ।
ਜ਼ਿਮੀਂ ਲਹੂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਲਾਲ ਹੋਈ
ਲੱਗੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਆਣ ਢੇਰ ਮੀਆਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਆ ਕਹਿਰ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ
ਉੱਡ ਗਈ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਮਿਹਰ ਮੀਆਂ ॥੮॥

ਖੇ ਖੂਬ ਲੜਦੇ ਸਿੰਘ ਗੱਡ ਕੇ ਜੀ
ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਧੂੰ ਮੀਆਂ ।
ਨਾਲ ਤੇਗ ਵੱਟੇ ਕੀਤੇ ਦੰਦ ਖੱਟੇ
ਯਾਦ ਆਵਦਾ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਮੀਆਂ ।
ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਯਾਰੋ
ਜਿਵੇਂ ਰੰਨ ਚਾ ਮਾਰਦੀ ਜੂੰ ਮੀਆਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਈ ਸਿੱਖਾਂ
ਜਿਵੇਂ ਪੇਂਜਾ ਹੈ ਪਿੰਜਦਾ ਰੂੰ ਮੀਆਂ ॥੯॥

ਦਾਲ ਦੱਬ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਫੌਜ ਲੜੀ
ਜਿਵੇਂ ਚੜ੍ਹੀ ਝਨਾਂ ਦੀ ਕਾਂਗ ਯਾਰੋ ।
ਪਸ਼ੇਮਾਨ ਤੇ ਹੋ ਹੋਰਾਨ ਖਲ੍ਹੇ
ਭੁਲ ਗਈ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਬਾਂਗ ਯਾਰੋ ।
ਸਹਿੰਦੇ ਫੜਕ ਨਾ ਕੜਕਦੇ ਨਾਲ ਤੇਗਾਂ
ਜਿਵੇਂ ਲਕੜੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਛਾਂਗ ਯਾਰੋ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤਬਰ ਫੜ ਕੇ
ਕੀਤੀ ਆਣ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਛਾਂਗ ਯਾਰੋ ॥੧੦॥

ਡਾਲ ਡੋਰ ਹੋਏ ਨਾਲੇ ਭੋਰ ਹੋਏ
ਹੋਰ ਤੋਰ ਹੋਏ ਯਾਰੋ ਗਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ।
ਹੋ ਕੇ ਚਾਕ ਰੁਲਦੇ ਵਿਚ ਖਾਕ ਦੇ ਜੀ
ਜੇਹੜੇ ਸਾਹਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਉਪਰ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ।
ਧੁਰੇਂ ਹਾਰ ਨਸੀਬ ਨੂੰ ਧਾੜ ਪੈ ਗਈ
ਹੁਣ ਕੌਣ ਸੁਣਦਾ ਮਸਲੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਵਜ੍ਹਾ ਲਹੂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ
ਸੱਥਰ ਲੱਥੇ ਨੀ ਅੱਜ ਨਮਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ॥੧੧॥
ਜਾਲ ਜ਼ਿਬਾਹ ਪਏ ਤਿੱਤਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ
ਦੇਂਦੇ ਕੰਡ ਨਾਂ ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ।

ਗਾਜੀ ਮਰਨ ਤੇ ਹੋਏ ਨੇ ਆਪ ਰਾਜੀ
 ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਆਪਣੇ ਪੀਰਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ।
 ਸਿੱਕ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਘਰ ਦੇ ਵਲ ਖਿੱਚੇ
 ਦਿਸੇ ਰਾਹ ਨਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਕਰਦੇ ਯਾਦ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ
 ਜੇਹੜੀਆਂ ਗਿਣਦੀਆਂ ਪਈਆਂ ਨੇ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ॥੧੨॥

ਰੇ ਰੱਖਿਆ ਜਰਾ ਨਾ ਫਰਕ ਬਾਕੀ
 ਕੀਤੀ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਡਾਢੀ ਜ਼ੋਰਿਆਂ ਜੀ ।
 ਬੇ-ਲਗਾਮ ਘੜੇ ਦੌੜੇ ਚਾਰ ਤਰਫੀ
 ਤੇ ਸਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪੁਰੀਆਂ ਜੀ ।
 ਪਿਚਕਾਰੀ ਤਾਂ ਬਰਫੀ ਦੀ ਠੀਕ ਮਾਰੀ
 ਖੂਬ ਖੇਡੀਆਂ ਖਾਲਸੇ ਹੋਰੀਆਂ ਜੀ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਰੁਲਣ ਮੁਰਦੇ
 ਜਿਵੇਂ ਰੁਲਦੀਆਂ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਤੋਰੀਆਂ ਜੀ ॥੧੩॥

ਜੇ ਜ਼ੋਰ ਦੁੱਰਾਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਲਾਇਆ
 ਐਪਰ ਪੇਸ਼ ਨਾਂ ਜਾਂਵਦੀ ਇੱਕ ਮੀਆਂ ।
 ਕੇਹੜਾ ਪਾੜ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਆਣ ਮੇਲੇ
 ਹਾੜ੍ਹੇ ਲਾ ਕੇ ਥੱਕੇ ਅਨੇਕ ਮੀਆਂ ।
 ਕੰਧਾਂ ਕਾਬਲ ਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੰਥ ਯਾਰੋ ।
 ਪਹੁੰਚਾ ਜਾ ਕੰਧਾਰ ਨੂੰ ਸੇਕ ਮੀਆਂ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੀਨੇ
 ਪਾਇਆ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਵਰਮ ਨੇ ਛੇਕ ਮੀਆਂ ॥੧੪॥

ਸੀਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੱਢੇ ਮੁਕਾ ਛੱਡੇ
 ਪਏ ਧਾਰ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਆਣ ਛੱਡੇ ।
 ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਲਾ ਅੰਬਾਰ ਦਿੱਤੇ
 ਯਾਰੋ ਸਿੱਖ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਧਨੀ ਵੱਡੇ ।
 ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਪਠਾਣਾਂ ਤੋਂ ਤਰੋੜ ਦਿੱਤਾ
 ਜਿਵੇਂ ਖੋਰ ਪੈ ਜਾਂਵਦੇ ਮਸਤ ਸੱਢੇ ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਲਲਕਾਰ ਵਗਾਰ ਦੇ ਨੇ
 ਮਾਝੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਹੁਸਿਆਰ ਨੱਢੇ ॥੧੫॥

ਸੀਨ ਸ਼ੋਰ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ
 ਡਾਢੀ ਆਣ ਹੋਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੱਟ ਯਾਰੋ ।

ਸਿਰ ਸੱਟ ਕੇ ਪਏ ਪਠਾਣ ਲੜਦੇ
ਦਿੱਤਾ ਸੈਆਂ ਨਿਹੰਗਾਂ ਨੂੰ ਫੱਟ ਯਾਰੋ ।
ਝਟ ਸਿੱਖ ਆਪਣਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਕਾਰਣ
ਵਾਂਗ ਬਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਰਦੇ ਝੱਟ ਯਾਰੋ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਅੰਦਰ
ਪਿਆ ਆਣ ਕੇ ਹੁਣ ਕੁਰਲੱਟ ਯਾਰੋ ॥੧੬॥

ਸੁਆਦ ਸਾਫ਼ ਲੜਾਈ ਦਾ ਹਾਲ ਸਾਰਾ
ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ।
ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪ ਡਿੱਠਾ
ਅੱਖੀਂ ਨਾਲ ਯਾਰੋ ਦੂਰਬੀਨ ਧਰ ਕੇ
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਹੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਤੇਗਾਂ
ਲਾਹ ਦਿੱਤੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਮਾਰ ਫੜਕੇ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਮਾਲੂਮ ਕੀਤਾ
ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੁਣ ਸਭ ਪਠਾਣ ਧੜਕੇ ॥੧੭॥

ਜੁਆਦ ਜ਼ਰੂਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਯਾਰੋ
ਹੈਸੀ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਅਸਵਾਰ ਮੀਆਂ ।
ਇੱਕ ਵਾਲ ਹੇਠਾਂ ਸੱਭੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ
ਵਿਚ ਲੜਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਮੀਆਂ ।
ਤੁਰਤ ਹੇਠ ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਜੀ
ਨਾਲ ਜੁਰੱਤ ਦੇ ਬੱਧੀ ਕਤਾਰ ਮੀਆਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਨੱਕਾਰੇ ਤੇ ਚੋਟ ਲਾਈ
ਆਈ ਜੰਗ ਦੇ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਮੀਆਂ ॥੧੮॥

ਤੋਏ ਤਰਫ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਚਟਕ ਆਏ
ਜਿਵੇਂ ਚੁੰਗੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਬੱਕ ਯਾਰੋ ।
ਹੱਥ ਪਕੜ ਨੇਜੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਕਰਦੇ
ਵੜਦੇ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਬੇ-ਝੱਕ ਯਾਰੋ ।
ਸਿਰ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾਏ ਬੇ-ਸ਼ਕ ਉਸ ਦਾ
ਜਗ ਵਿਚ ਰਿਹਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨੱਕ ਯਾਰੋ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤੇ
ਤਰੁੱਟ ਗਿਆ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਛੱਕ ਯਾਰੋ ॥੧੯॥

ਜੋਏ ਜ਼ਾਹਰ ਰਿਹਾ ਨਾ ਜ਼ਰਾ ਫਕਾ
ਲੱਗਾ ਜਦੋਂ ਅਸਵਾਰਾਂ ਦਾ ਆਣ ਧੱਕਾ ।

ਸੀ-ਹਰਫੀਆਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ

ਜਿਵੇਂ ਛੱਤ ਹੇਠੋਂ ਕੜੱਕ ਪਾਟ ਜਾਵੇ
ਢੈ ਪੈਂਦਾ ਏ ਝੱਟ ਮਕਾਨ ਪੱਕਾ ।
ਤਿਵੇਂ ਹਿੱਲ ਪੈ ਗਈ ਦੁੱਰਾਨੀਆਂ ਨੂੰ
ਕੇਹੜਾ ਵਲ ਕੇ ਦੇਵਸੀ ਆਣ ਡੱਕਾ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਠਾਣ ਨਾਂ ਰਹੇ ਕਾਇਮ
ਸਾਤਾ ਜ਼ੋਰ ਅਲੀ ਅਕਬਰ ਲਾ ਬੱਕਾ ॥੨੦॥

ਐਨ ਅਕਲ ਸਾਰੀ ਮਾਰੀ ਗਈ ਯਾਰੋ
ਐਸੀ ਪਈ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਫੰਡ ਮੀਆਂ ।
ਇਕ ਘੜੀ ਦੇ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ
ਲਿਆ ਦਾਲ ਫੁਲਕਾ ਉਥੇ ਵੰਡ ਮੀਆਂ ।
ਕੁਖ ਰਿਹਾ ਨਾਂ ਪਲੇ ਦੁੱਰਾਨੀਆਂ ਦੇ
ਚਾਰੇ ਕੰਨੀਆਂ ਚੱਲੇ ਨੀ ਛੰਡ ਮੀਆਂ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਪਠਾਣਾਂ ਨਮਾਣਿਆਂ ਨੇ
ਦਿੱਤੀ ਉੱਤੇ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਕੰਡ ਮੀਆਂ ॥੨੧॥

ਗ਼ੈਨ ਗ਼ਰੂਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਹੰਗ ਸਾਰੋ
ਨੱਸਦੇ ਗ਼ਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਚੂਰ ਯਾਰੋ ।
ਇਕ ਆਣ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਸਾਰਾ
ਹੋਇਆ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਯਾਰੋ ।
ਨੇੜੇ ਰਹਿਆ ਨਾਂ ਇਕ ਪਠਾਣ ਜ਼ਿੰਦਾ
ਬਚ ਗਿਆ ਜੇਹੜਾ ਗਿਆ ਦੂਰ ਯਾਰੋ !
ਕਾਦਰਯਾਰ ਸ਼ਰਾਬ ਬਹਾਦੁਰੀ ਨੇ
ਕੀਤਾ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਖਮੂਰ ਯਾਰੋ ॥੨੨॥

ਫੇ ਫੇਰ ਨਾਂ ਪਵੇ ਅੰਧੇਰ ਐਸਾ
ਹੈ ਵਿਰਦ ਇਹ ਮੇਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਉੱਤੇ ।
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੁਰਾਹੇ ਨਾਂ ਪੈਣ ਯਾਰੋ
ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਸਭ ਆਪਣੇ ਈਮਾਨ ਉੱਤੇ ।
ਪੂਰਾ ਐਸੀ ਹਜ਼ਾਰ ਪਠਾਣ ਯਾਰੋ
ਕਤਲ ਹੋਇਆ ਨੁਸ਼ਹਿਰੇ ਮੈਦਾਨ ਉੱਤੇ ।
ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫ਼ਤਿਹ ਪਾਈ
ਧੁੰਮ ਪਈ ਏ ਸਾਰੇ ਜ਼ਹਾਨ ਉੱਤੇ ॥੨੩॥

ਕਾਫ਼ ਕਾਬੁਲ ਸ਼ਿਕਸਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਪਹੁੰਚੀ
ਪਿਆ ਵਖਤ ਕੱਧਾਂ ਹੋਈਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਜੀ ।

ਤੇਰੇ ਖਾਨ ਸਾਰੇ ਸੋਹਣੀ ਸ਼ਾਨ ਵਾਲੇ
 ਮਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਅਕਾਲੀਆਂ ਜੀ ।
 ਤੇਰੇ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਗ਼ ਲਭਦਾਂ
 ਉੱਡ ਗਏ ਤੇਰੇ ਮੈਨਾਂ ਲਾਲੀਆਂ ਜੀ ।
 ਕਾਂਦਰਯਾਰ ਨਿਹੰਗਾਂ ਨੇ ਪੀ ਭੰਗਾਂ
 ਫਲ ਵੱਢ ਸੁਟੇ ਸਣੇ ਡਾਲੀਆਂ ਜੀ ॥੨੪॥

ਕਾਂਛ ਕਹਿਰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਪਵੇ ਸਿੱਖੋ
 ਕਹਿਣ ਲਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਪਠਾਣੀਆਂ ਜੀ ।
 ਅੱਛੀ ਕੀਤੀ ਜੇ ਜਾਲਮੋ ਨਾਲ ਸਾਡੇ
 ਮਾਰੀ ਵਿਚ ਕਲੇਜ਼ੇ ਦੇ ਕਾਨੀਆਂ ਜੀ ।
 ਰੱਬ ਕਰੇ ਜੇ ਚੜ੍ਹੇ ਗ਼ਨੀਮ ਕੋਈ
 ਵਿਚੋਂ ਹੁਸ ਯਾ ਲਸਕਰ ਕਰੋਨੀਆਂ ਜੀ ।
 ਕਾਂਦਰਯਾਰ ਅਜ਼ ਕੈਬ ਦਾ ਪਵੇ ਗੋਲਾ
 ਰੋਣ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਜੀ ॥੨੫॥

ਗਾਫ਼ ਗੁਰੂ ਨੇ ਰੱਖੀ ਹੈ ਲਾਜ਼ ਮੇਰੀ
 ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਿਆਂ ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ਼ ਸਾਈਂ ।
 ਗੁਰੂ ਮਾਲਕ ਹੈ ਦੋ ਜਹਾਨ ਦਾ ਜੀ
 ਕੇਹੜੀ ਥਾਂ ਜਿੱਥੇ ਉਹਦਾ ਰਾਜ਼ ਨਾਹੀਂ ।
 ਬਿਨਾਂ ਹੁਕਮ ਕੋਈ ਤਾਜ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇ
 ਬਿਨਾਂ ਹੁਕਮ ਆਵੇ ਕਿਸੇ ਭਾਜ਼ ਨਾਹੀਂ ।
 ਕਾਂਦਰਯਾਰ ਖੁਰਸੈਦ ਹੈ ਉਹ ਬੰਦਾ
 ਬਿਨਾਂ ਬੰਦਗੀ ਦੇ ਦੂਜਾ ਕਾਜ਼ ਨਾਹੀਂ ॥੨੬॥

ਲਾਮੇ ਲੰਘ ਗਿਆ ਰੋਜ਼ ਜੰਗ ਵਾਲਾ
 ਉੱਤੇ ਮੂੰਹ ਆਈ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਯਾਰੋ ।
 ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਤਾਣ ਦਿੰਦੇ
 ਫਲਦਾਰੀਆਂ ਤੰਬੂ ਕਨਾਤ ਯਾਰੋ ।
 ਸਸਿਆਨ ਫਿਰ ਖਾਣ ਦਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ
 ਆਟੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲੱਗੀ ਦਾਲ ਭਾਤ ਯਾਰੋ ।
 ਕਾਂਦਰਯਾਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਫੇਰ ਚੋਕੇ
 ਆਟੇ ਗੁੱਧੇ ਨੀਂ ਵਿਚ ਪਥਾਤ ਯਾਰੋ ॥੨੭॥
 ਅਸੀਸ ਮੂੰਹ ਅਨੇਰੇ ਨਿਹੰਗ ਸਾਡੇ
 ਫੇਰਾ ਪਾਵਦੇ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਜੀ ।

ਵਿਚ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਟੁਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ
 ਮੁੰਦਿਆਂ ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਏ ਪਛਾਣਦੇ ਜੀ।
 ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਭਦਾਸ ਕਰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗੇ
 ਜਦੋਂ ਯਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿੰਘਾਣਦੇ ਜੀ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਨਿਹੰਗ ਮਲੰਗ ਬਣ ਕੇ
 ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਗਜਾਵਦੇ ਜੀ ॥੨੮॥

ਨੂੰਨ ਨਾਹਸ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਦੇ
 ਹੋਈ ਬਹੁਤ ਤਾਲਾਸ ਮੈਦਾਨ ਉੱਤੇ।
 ਹੋਏ ਹੱਕੇ ਥੱਕੇ ਸੱਭੇ ਲੱਭ ਥੱਕੇ
 ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਖਾਸ ਫਰਮਾਨ ਉੱਤੇ।
 ਯਾ ਉਹ ਗ਼ਰਕ ਹੋ ਵੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵਿੱਚ
 ਯਾ ਕਿ ਬਰਕ ਹੋ ਕੇ ਚੜ੍ਹੀ ਅਸਮਾਨ ਉੱਤੇ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਨਿਹੰਗ ਹੋਰਾਨ ਖੱਲ੍ਹੇ
 ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦੇ ਕਿਸੇ ਕਮਾਨ ਉੱਤੇ ॥੨੯॥

ਵਾਓ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਮੁਰਦਿਆ ਦਾ
 ਲੱਗਾ ਆਣ ਸੀ ਬੜਾ ਇਕ ਢੇਰ ਮੀਆਂ।
 ਐਸੀ ਹੋਰ ਕਤਲਾਮ-ਗਾਹ ਖਤਰ ਵਾਲੀ
 ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਨਾਂ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਮੀਆਂ।
 ਟੰਗਾਂ ਬਾਹਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਅੰਬਾਰ ਲੱਗਾ
 ਸਿਰੀਆਂ ਰੂਲਦੀਆਂ ਵਾਂਗਰਾਂ ਬੇਰ ਮੀਆਂ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੇਖ ਕਹਿਆ
 ਹੋਸੀ ਹੇਠ ਇਸ ਢੇਰ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਮੀਆਂ ॥੩੦॥

ਹੋ ਹੋ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਤਿਆਰ ਸਾਰੇ
 ਲੱਗੇ ਫੋਲਣੇ ਉਸ ਅੰਬਾਰ ਨੂੰ ਜੀ।
 ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹਟਾਵਦਾ ਆਪ ਮੁਰਦੇ
 ਐਸਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ ਖਾਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੀ।
 ਬਿਸੀਆਰ ਤਲਾਸ਼ ਦੇ ਬਾਦ ਯਾਰੋ
 ਪੁੰਨੀ ਆਸ ਸਭ ਦੀ ਆਖਰ-ਕਾਰ ਹੋ ਜੀ।
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਨਿਕਾਲਿਆ ਢੇਰ ਹੇਠੋਂ
 ਫਲਾ ਸਿੰਘ ਦਲੇਰ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਜੀ ॥੩੧॥

ਯੇ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਮਰਦਿਆਈ ਉਸ ਦੀ
 ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਦੁਹਾਈ ਯਾਰੋ।

ਕਰੇ ਸੁਕਰ ਅਕਾਲ ਦਾ ਫੋਜ ਸਾਰੀ
 ਲਾਸ ਘੁੱਟ ਕੇ ਗਲੇ ਲਗਾਈ ਯਾਰੋ
 ਸਭ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ
 ਨਦੀ ਹੰਝੂ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਾਗਈ ਯਾਰੋ
 ਕਾਦਰਯਾਰ ਸਤਕਾਰ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ
 ਏਥੇ ਜਾਏ ਸਮਾਧ ਬਣਾਈ ਯਾਰੋ ॥੩੨॥੬॥

॥ ਖਤਮ ਸੁਦ ॥

ਅਰਥਾਵਲੀ

ਉੱਠ, ਉੱਠ, ਉੱਟ, ਸੁਤਰ	ਆਹੋ ਜ਼ਾਰੀ, ਚੀਕ ਪੁਕਾਰ, ਰੋਣਾ ਪਿੱਟਣਾ
ਓਹ, ਓਹ ਜੋ ਹੈ, ਨਾਓਂ ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਦਾ, ਹੁੰਦੇ	ਆਸ਼ਕ, ਇਸ਼ਕ-ਮੱਤਾ, ਪ੍ਰੇਮੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ
ਅਸਪ, ਘੋੜਾ	ਆਜ਼ਜ਼ੀ, ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ, ਅਧੀਨਗੀ
ਅਸ਼ਰਫ਼ੀ, ਸੋਨੇ ਦਾ ਸਿੱਕਾ, ਮੱਹਰ	ਆਫ਼ਾਤ, ਔਕੜ, ਮੁਸ਼ਕਲ, ਤਕਲੀਫ਼
ਅਸੀਰ, ਕੈਦ, ਬੰਦੀਵਾਨ, ਫ਼ਸਿਆ ਹੋਇਆ	ਆਮਦ, ਆਉਣਾ
ਅਸੀਲ ਅਸਲੀ, ਭਲਾਮਾਣਸ, ਨੇਕ	ਆਲੀਸ਼ਾਨ, ਉੱਚਾ, ਬੁਲੰਦ, ਵੱਡੇ ਮਰਤਬੇ
ਅਤਾਈ, ਸਿਰਕੱਢ, ਆਕੜਖਾਨ, ਕਿਸੇ ਦੀ	ਵਾਲਾ
ਈਣ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ, ਆਪ-ਮਤਾ	ਐਸ਼, ਸੁਖ, ਖੁਸ਼ੀ, ਆਰਾਮ
ਅਦਬ, ਅਦਾਬ, ਸਲਾਮ-ਦੁਆ	ਅੰਦਾਜ਼, ਅਦਾ, ਡੌਲ, ਨਖਰਾ
ਅਜ਼ਾਬ, ਦੁਖ, ਤਕਲੀਫ਼, ਤਸੀਹੇ	ਐਸਾਫ਼ (ਵਸਫ਼ ਦਾ ਬਹੁ-ਬਚਨ), ਸਿਫ਼ਤ
ਅਫਲ, ਬਿਨਾਂ ਫਲ ਤੋਂ	ਗੁਣ, ਕੀਰਤਿ
ਅਫਲਾਤੂ, ਅਫਲਾਤੂਨ, ਯੂਨਾਨ (ਏਥਨਜ਼) ਦਾ	ਅੰਬਰ, ਅਬਰ, ਬੱਦਲ, ਅਸਮਾਨ
ਇਕ ਫਲਾਸਫ਼ਰ, ਪਲੇਟੋ	ਅੰਬਾਰ, ਢੇਰ, ਤੋਦੇ
ਅਸਤ, ਪਾਰ ਜਾਣਾ, ਡੁੱਬਣਾ, ਗਰੂਬ ਹੋਣਾ	ਇਆਨ, ਇਯਾਂ, ਜ਼ਾਹਰ, ਅੱਖੀਂ ਦਿਸਦਾ
ਅਬੂਤਬੇਲਾ, ਅਵੀਤਾਬਿਲੇ (Avitabile),	ਇਕਬਾਲ, ਉੱਚਤਾ, ਵਡਿਆਈ
ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਕ	ਇਜ਼ਹਾਰ, ਜ਼ਾਹਰ, ਪਰਗਟ, ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ
ਇਟੈਲੀਅਨ ਅਫ਼ਸਰ	ਇਨਸਾਨ, ਮਨੁੱਖ, ਬੰਦਾ, ਆਦਮੀ
ਅਰਸ਼ਾਦ (ਫਰਮਾਨਾ), ਰਸਤਾ ਦਸਣਾ,	ਇਮਦਾਦ, ਮਦਦ, ਸਹਾਇਤਾ
ਆਗਿਆ ਕਰਨਾ, ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ	ਈਣ, ਆਈਨ, ਕਾਨੂੰਨ, ਕਾਇਦਾ, ਹੁਕਮ
ਅਮਾਨ, ਅਮਾਨਤ	ਈਦ, ਖੁਸ਼ੀ, ਪ੍ਰਬੰਧ
ਅਮਾਰੀ, ਹੋਂਦਾ ਹਾਥੀ ਦਾ	ਈਮਾਨ, ਧਰਮ, ਸਿਦਕ
ਅਰਮਾਨ, ਚਾਹ, ਇੱਛਾ, ਪਛਤਾਵਾ	ਸ਼ਹੀਦ, ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਯਾ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇਣ
ਅਰਾਕੀ, ਇਰਾਕ (ਅਰਬ) ਦਾ, ਅਰਬੀ	ਵਾਲਾ
ਘੋੜਾ, ਘੋੜਾ	ਸਹੁ, ਸੋਹ, ਮਾਲਕ, ਵੱਡ, ਖਾਵੰਦ, ਖਸਮ
ਅਲੌਖ, ਅਲੱਫ਼ (ਅਲੱਕਸ਼), ਲੱਛਣ-ਰਹਿਤ,	ਸ਼ਕੀਲ, ਸ਼ਕਲਮੰਦ, ਸੋਹਣੀ ਸੂਰਤ ਵਾਲਾ
ਜੋ ਦਿਸੇ ਨਾ	ਸੰਢਾ, ਸੰਢਾ, ਭੈਂਸਾ, ਢੱਟਾ, ਝੋਟਾ, ਮੈਂਹਾਂ
ਅੱਲਾ-ਹੂ-ਅਕਬਰ, ਰੱਬ ਹੈ ਵੱਡਾ	

ਸੱਪ, ਸ਼ਤਾਬੀ, ਝੱਟ, ਛੇਤੀ, ਇਕ ਦਮ
 ਸ਼ਬਾਹਤ, ਸੂਰਤ, ਮੂਰਤ
 ਸਮਸ਼ੇਰ, ਸਮਸ਼ੀਰ, ਤਲਵਾਰ, ਕਿਰਪਾਨ
 ਸਮਾਧਾ, ਫੈਸਲਾ, ਨਾਸ
 ਸਰਕਾਰ, ਰਾਜ, ਹਕੂਮਤ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ,
 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
 ਸਰਦ, ਨੰਦਾ, ਢਿੱਲਾ, ਕਮਜ਼ੋਰ, ਗਰਮੀ
 ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਤੋਂ ਖਾਲੀ
 ਸਵਾਲੀ, ਸਵਾਲੀਯਾ, ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,
 ਇੱਛਾਵਾਨ, ਚਾਹਵਾਨ, ਮੰਗਤਾ, ਗਦਾ
 ਸ਼ਾਇਰ, ਕਵੀ, ਭੱਟ, ਕਵੀਸ਼ਰ
 ਸਾਖ, ਵਡਿਆਈ, ਉਪਮਾ, ਕੀਰਤਿ
 ਸ਼ਾਹ-ਜ਼ੋਰੀ, ਜ਼ੋਰ, ਧੱਕਾ, ਹਿੰਮਤ, ਤਕੜਾਈ,
 ਸਖਤੀ
 ਸ਼ਾਹਦਰਾ, ਲਾਹੌਰੋਂ ਉੱਤਰ ਵਲ ਰਾਵੀ
 ਪਾਰ ਇਕ ਕਸਬਾ
 ਸ਼ਾਹ ਮਹਿਮੂਦ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਾਬੁਲ
 ਸ਼ਾਦਮਾਨ, ਸ਼ਾਦੀਵਾਨ, ਪ੍ਰਸੰਨ, ਖੁਸ਼, ਸੁਖੀ
 ਸਾਬਤੀ, ਪੂਰਣਤਾ, ਵਡਾਦਾਰੀ, ਟਿਕਾਓ,
 ਅਡੋਲਤਾ, ਡਟਾਈ, ਇਕਸਾਰਤਾ
 ਸ਼ਾਮਿਆਨਾ, ਚੰਦੋਆ, ਸਾਇਬਾਨ
 ਸਾਲਾਮਾਰ ਬਾਗ, ਲਾਹੌਰ
 ਸ਼ਿਕਸਤ, ਹਾਰ, ਭਾਜ, ਟੋਟਾ, ਨੁਕਸਾਨ, ਘਾਟ
 ਸਿਦਕ, ਸਰਧਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਯਕੀਨ, ਸਚਾਈ,
 ਦਿਲ ਦੀ ਸਫਾਈ ।
 ਸੁਕਰ-ਗੁਜ਼ਾਰ, ਧੰਨਵਾਦੀ
 ਸੁਖਨ, ਬੋਲ
 ਸੁਮਨ, ਚੰਗਾ, ਉੱਤਮ, ਘਿਓ
 ਸੋਧ, ਸਧਾਈ, ਸਿੱਧਾ ਕਰਨਾ
 ਸੈਤਾਨ, ਈਸਾਈ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਮਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ
 ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰੱਬ ਤੋਂ ਤੌੜਨ ਅਤੇ ਬਦੀ ਵਲ
 ਪ੍ਰੇਰਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ; ਰੱਬ ਦਾ
 ਸਰੀਕ
 ਸ਼ੋਖ, ਗੂੜ੍ਹਾ, ਪੱਕਾ, ਅਮਿਟ, ਤੇਜ਼

ਸੰਮਣ ਬੁਰਜ, ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਦਾ
 ਹਸਦ, ਈਰਖਾ
 ਹਸਰ, ਕਿਆਮਤ, ਮੌਤ, ਪਰਲੋ, ਅੰਤ
 ਹਜ਼ਾਮ, ਹਜ਼ਾਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਨਾਈ
 ਹਠ, ਮਨ ਦੀ ਪਕਿਆਈ, ਦਿੜ੍ਹਤਾ, ਡਟਾਈ
 ਹਰਾਮ, ਅ-ਵਿਤਰ, ਭੈੜਾ, ਮਨਾਹ, ਮਾੜਾ
 ਹਲਾਕ, ਮੋਇਆ, ਮਰਿਆ
 ਹਲਾਲ ਕਰਨਾ, ਕੌਹਣਾ, ਕੁੱਜਣਾ, ਘਾਟਿਲ
 ਕਰਨਾ, ਪਹਿਲ-ਦੂਜ ਦਾ ਚੰਦ
 ਹਾਠ, ਜੋੜ, ਇਕਠ, ਪਰ੍ਹਾ
 ਹਿਰਾਤ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ
 ਹੀਜੜਾ, ਖੂਬਰਾ, ਮਰਦਉ-ਰਹਿਤ
 ਹੁਸਨ, ਸੁਹੱਪਣ, ਖੂਬਸੂਰਤੀ
 ਕਸੀਰ, ਬਹੁਤ, ਅਧਿਕ, ਵੱਡਾ
 ਕਹਿਰ ਕਲੁਰ, ਜ਼ੋਰ, ਜਬਰ, ਸਖਤੀ,
 ਭਿਆਨਕ, ਮਾਰੂ
 ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿਸ ਦੇ
 ਕਜਾ, ਮੌਤ, ਅਚਾਨਕ, ਯਕਾਯਕ, ਨਾਗਰਾਂ
 ਟਿਤਫਾਕਨ, ਟਿਤਫਾਕ ਨਾਲ, ਅਚਾਨਕ,
 ਅਭੌਲ
 ਕਟਕ, ਦਲ, ਸੈਨਾ, ਸਮੂਹ, ਫੌਜ, ਜੱਥਾ
 ਕਦਮ, ਪੈਰ
 ਕਨਾਤ, ਪਰਦਾ ਕਪੜੇ ਦਾ
 ਕੱਜ ਦੇਣਾ, ਢੱਕ ਦੇਣਾ
 ਕਰਤਾਰ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸਾਜਣਹਾਰ,
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਰੱਬ
 ਕਰਮ, ਕਿਰਪਾ, ਮੋਹਰਬਾਨੀ, ਕੰਮ, ਕਿਸਮਤ
 ਕਰੜ-ਝੂਟ, ਕਰੜ-ਬਰੜਾ, ਕੁਝ ਕੁ ਚਿੱਟੇ
 ਬਾਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਦਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ
 ਕਰਾਨੀ, ਈਸਾਈ, ਫਤਿਹੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼, ਆਦਿ
 ਕਰਾਮਾਤ, ਅਨੋਖੀ, ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ
 ਕਲਬੂਤ, ਢਾਂਚਾ, ਜਿਸਮ, ਦੇਹ, ਸਰੀਰ

ਕਲਾਮ, ਗੱਲ-ਬਾਤ
ਕੜਕ, ਕੜੀ, ਛਤ ਦੀ ਲਕੜੀ
ਕਾਸਦ, ਹਰਕਾਰਾ
ਕਾਮਲ, ਕਮਾਲ ਵਾਲਾ, ਪੂਰਾ, ਮੁਕੰਮਲ
ਕਾਰੀ, ਕੰਮ ਕਰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਅਸਰ ਵਾਲਾ
ਕੁੱਸਣਾ, ਮਰਨਾ
ਕੁਦਰਤ, ਤਾਕਤ, ਸ਼ਕਤੀ, ਰਚਨ-ਸ਼ਕਤੀ
ਕੁਰੱਖਤ, ਕਰੜਾ, ਬੇਰਹਿਮ, ਕਠੌਰ
ਕੁਰਬਾਨ, ਵਾਰੇ ਜਾਣਾ, ਘੋਲ ਘੁਮਾਉਣਾ,
ਨਛਾਵਰ ਹੋਣਾ, ਵਾਰ ਦੇਣਾ
ਕੌਤਾ, ਛੋਟਾ, ਘਟੀਆ
ਕੰਡ, ਪਿੱਠ
ਕਾਂਗ, ਕਾਗ, ਕਾਕ, ਕਾਓ, ਕਾਂ
ਖਸਤਾ, ਭੁਰਭੁਰਾ, ਜਰਜਰਾ, ਟੁੱਟਾ ਹੋਇਆ,
ਭੈੜਾ
ਖੱਸਣਾ, ਖੋਹਣਾ, ਖਿਚਣਾ, ਖਿਜਣਾ
ਖਤਮ ਸੁਦ, ਮੁੱਕ ਗਿਆ, ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ,
ਅੰਤ ਤੇ ਪੁਜ ਗਿਆ, ਅਖੀਰ ਆ ਗਿਆ
ਖਪਰਾ, ਇਕ ਕੀੜਾ ਜੋ ਦਾਣੇ ਖਾ ਕੇ ਥੱਥੇ
ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੱਪ
ਖਮਦਾਰ, ਵਿੰਗਾ, ਟੇਢਾ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ
ਖਰੋਸ਼, ਸੌਰ, ਰੋਲਾ
ਖਾਕ, ਮਿੱਟੀ, ਸੁਆਹ
ਖੁਸ਼ ਲਹਾਨ, ਮਿਠ-ਬੋਲੀ, ਸੋਹਣਾ ਗਾਉਣ
ਵਾਲੀ, ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਲੀ
ਖੁਫੀਆ, ਲੁਕਵਾਂ, ਨਾਮਾਲੂਮ
ਖੁਦੀ, ਹਓਸੈ, ਆਪਾ-ਭਾਵ
ਖਰਸਦ, ਖੁਸ਼ੀ, ਪ੍ਰਸੰਨ, ਰਾਜ਼ੀ, ਪ੍ਰਵਾਣ
ਖੈਮਾ, ਤੰਬੂ
ਖੰਜਰੀ, ਛੋਟੀ ਡੱਫ, ਕਰ-ਚੱਕਰੀ, ਰਾਗ ਦਾ
ਸਾਜ਼

ਗੁਸਤਾਨ, ਗੌਰਿਸਤਾਨ, ਕਬਰਿਸਤਾਨ,
ਮਸਾਣ, ਮੜੀਆਂ, ਝਾਣੀਆਂ
ਗਜ਼ਬਨਾਕ, ਗੁਸੈਲ, ਕਰੋਪਵਾਨ, ਗੁੱਸੇ
ਭਰਿਆ
ਗਦਾ, ਫਕੀਰ, ਮੰਗਤਾ
ਗਰਾਮੀ, ਬਜ਼ੁਰਗ, ਵੱਡਾ
ਗਰਾਡੀਲ, ਵੱਡੇ ਕਦ ਵਾਲੇ, ਕੱਦਾਵਰ
ਗਰੁਬ, ਲਹਿੰਦੇ ਜਾਣਾ, ਢਲਨਾ, ਉੱਤਰ
ਜਾਣਾ
ਗਲਤਾਨ, ਮਸਤ, ਭੁੱਲਾ ਹੋਇਆ, ਲਿਬ-
ੜਿਆ ਹੋਇਆ
ਗਾਹਣ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਟ ਡੂੰਘਿਆਂ ਵਾਲੀ
ਥਾਂ, ਪਾਰ ਲੰਘਣਾ
ਗਾਜ਼ੀ, ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ,
ਜੋਧਾ, ਸੂਰਮਾ
ਗੁੱਡੀ, ਪਤੰਗ
ਗਫ਼ਤਾਰ, ਬੋਲਚਾਲ
ਗੁਬਾਰ, ਪੂੜ
ਗੁਨਾਹਗਾਰ, ਮੁਜਰਮ, ਅਪਤਾਧੀ, ਕੁਕਰਮੀ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ, ਫੁਲਵਾੜੀ, ਬਾਗੀਚਾ
ਗੁਲਨਾਰ, ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਨਾਰ ਦਾ
ਫੁੱਲ, ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ, ਲਾਲ ਰੰਗ
(ਅਜ) ਗੈਬ ਦਾ, ਲੁਕਵਾਂ, ਆਸਮ ਨ ਤੋਂ,
ਰੱਬ ਵਲੋਂ
ਗੌਰ, ਕਬਰ
ਗੰਗ, ਗੰਗਾ ਨਦੀ
ਘੱਲਿਆ, ਵਾਰਿਆ, ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ,
ਆਪਣਾ ਆਪ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ
ਚਸਮਖਾਨਾ, ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਚਟਕ, ਫੁਰਤੀ, ਚੁਸਤੀ
ਚਾਤਰ, ਚਤਰ, ਬੁਧਵਾਨ, ਅਕਲਮੰਦ,

ਹੁਸ਼ਿਆਰ
ਚੇਬਾ, ਡੱਬ-ਖੜੱਕਾ

ਜਫਰਜੰਗ, ਫੋਜੀ ਖਿਤਾਬ, ਜੰਗ ਫਤਿਹ
ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਜਰਦ, ਪੀਲਾ, ਬਸੰਤੀ
ਜਰਬਾਫਤਾ, ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਉੱਤੇ

ਸੂਤ ਦਾ ਉਣਿਆ ਹੋਇਆ ਕਪੜਾ
ਜ਼ਰੀਦਾਰ, ਸੁਨਹਿਰੀ ਤਾਰਾਂ ਵਾਲਾ,

ਸੁਨਹਿਰੀ, ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ
ਜਲਵਾ, ਚਮਕ, ਸੋਭਾ ਆਭਾ, ਦਰਸ਼ਨ
ਜਾਗ, ਕਾਗ, ਕਾਉਂ

ਜ਼ਿਬਾਹ, ਕਤਲ, ਹਲਾਲ, ਕੋਹਣਾ
ਜੀਨ, ਕਾਨੀ

ਜੁੱਰਤ, ਦਲੇਰੀ

ਜੁਲਫ, ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ, ਕੰਨਾਂ
ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਕਾਲੇ ਬਾਲਾਂ ਦੀ ਲਟ

ਜ਼ੋਰ-ਕੱਦ, ਛੋਟੇ ਕੱਦ ਵਾਲਾ, ਬੋਣਾ
ਜੋਕ, ਖੁਸ਼ੀ, ਮਨ ਭਾਵਣਾ

ਜੰਡੀਆਂ ਬਾਵਰੀਆਂ, ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬਾਲ

ਝੁੱਲ, ਪਾਲੇ ਤੋਂ ਢਕਣ ਵਾਲਾ ਸਣ, ਉੱਨ,

ਯਾ ਕਪਾਹ ਦਾ ਮੋਟਾ ਯਾ ਤਹਿਦਾਰ

ਕਪੜਾ, ਮੁਬਸੂਰਤ ਕਢਿਆ ਹੋਇਆ

ਕਪੜਾ, ਭਾਰ, ਮੁਸ਼ੀਬਤ, ਅੰਕੜ

ਤਹਿਕੀਕ, ਹਕੀਕਤ, ਅਸਲੀਅਤ, ਠੀਕ,

ਸੱਚਮੁਚ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ,

ਤਹਿਤੀਰ, ਲਿਖਤ

ਤਕਦੀਰ, ਕਿਸਮਤ, ਮੁਕੱਦਰ

ਤਕਸੀਰ, ਕਸੂਰ, ਗੁਨਾਹ, ਪਾਪ, ਮਾੜਾ ਕੰਮ

ਤਕਵਾ, ਡਰ, ਭੈ, ਆਸਰਾ, ਸਹਾਰਾ, ਓਟ

ਤਦਬੀਰ, ਢੰਗ

ਤਨਹਾ, ਇੱਕਲਾ

ਤਬਰ, ਛਵ੍ਹੀ, ਲੰਮਾ ਗੀਡਾਸਾ

ਤਲਬ, ਲੋੜ, ਇੱਛਾ, ਮੰਗ, ਤਨਖਾਹ, ਮੁੱਲ

ਤਰਖ, ਤਰਕ, ਸੋਚ, ਵਿਚਾਰ, ਜੁਗਤੀ,

ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ

ਤਰਾ, ਤਰਹਾ, ਦਸਤਾ, ਤੁਰਪ, ਜਥਾ

ਤੱਰਾਰ, ਤੇਜ਼,

ਤਾਬ, ਤਾਕਤ, ਹਿੰਮਤ, ਗਰਮੀ, ਚਮਕ

ਤਾਬਿਆ, ਹੁਕਮ ਹਜ਼ੂਰੀ, ਸੇਵਾ

ਤੁਪਕ, ਤੱਪ, ਬੰਦੂਕ

ਤੁੱਲ, ਬਰਾਬਰ, ਵਰਗਾ, ਟਾਕਰੇ ਦਾ

ਤੁਫਾਨ, ਅਨੁਰੀ, ਹੜ੍ਹ ਰੋੜ੍ਹ

ਤੇਗ, ਤਲਵਾਰ, ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ, ਕਿਰਪਾਨ

ਤੋਰ, ਢੇਗ, ਰਸਤਾ, ਨੁਹਾਰ

ਦਸਤ, ਹੱਥ

ਦਸਤਾਰ, ਪਗੜੀ

ਦਹਾਨ, ਮੂੰਹ

ਦਰਕਾਰ, ਜ਼ਰੂਰੀ, ਜ਼ਰੂਰਤ, ਲੋੜੀਂਦੀ

ਦਰਾਜ਼, ਲੰਬਾ, ਬਹੁਤਾ

ਦਰੇਗ, ਝਿਜਕ, ਡਰ, ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਕਸਰ, ਸੰਕੋਚ

ਦੀਨ, ਧਰਮ, ਮਜ਼ਹਬ, ਪੰਥ, ਈਮਾਨ

ਦੂਲਾ, ਦੂਲਾ, ਵਿਆਹਿੰਦੜ, ਮੋਹਰਲਾ, ਅਗਲਾ

ਦੇਹਾਤ (ਦੇਹ ਦਾ ਬਹੁਬਚਨ), ਪਿੰਡ

ਦੰਗ, ਦੈਰਾਨ, ਪਰੇਸ਼ਾਨ

ਨਸੀਬ, ਕਿਸਮਤ, ਤਕਦੀਰ, ਮੁਕੱਦਰ, ਮੱਥੇ

ਦੇ ਲੇਖ

ਨਕਦੀ, ਹੱਥੋਂ ਹੱਥੀ

ਨੱਕਾਰਾ, ਨਗਾਰਾ, ਟਮਕ, ਧੌਂਸਾ

ਨਖਟਸੀ, ਮੁੱਕ ਜਾਸੀ, ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ

ਨੱਛਾ, ਮੁੰਡਾ, ਜੁਆਨ ਗਭਰੂ, ਛੋਕਰਾ

ਨਜੀਬ, ਬਹਾਦੁਰ, ਭਲਾਮਾਣਸ, ਸਰੀਫ

ਨਜੀਰ ਕਰਕੇ, ਖਿਆਲ ਜਾਂ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ
ਨਾਮਣਾ, ਨਾਮ, ਇੱਜ਼ਤ, ਸ਼ਾਨ
ਨਾਮੂਸ, ਇੱਜ਼ਤ, ਨੇਕਨਾਮੀ, ਕੀਰਤਿ,
ਵਡਿਆਈ, ਪ੍ਰਭਤਾ, ਨਾਮਣਾ
ਨਾਅਜ਼, ਭੇਟਾ, ਨਜ਼ਰ
ਨੰਗ, ਸ਼ਰਮ, ਹਯਾ

ਪਸ਼ਵਾਜ਼, ਪਿਸ਼ਵਾਜ਼, ਕੁੜਤੀ ਨਾਲ ਸੀਤਾ
ਹੋਇਆ ਕਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਘੱਗਰਾ ਜੋ ਨਚਾਰ
ਜਨਾਨੀਆਂ ਪਹਿਨਦੀਆਂ ਹਨ
ਪੱਟ, ਰੇਸ਼ਮ, ਰੇਸ਼ਮੀ ਧਾਗਾ
ਪਟਰਾਣੀ, ਪਿਆਰੀ ਰਾਣੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੱਟ
ਉਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾਵੇ
ਪਰਤਣਾ, ਮੁੜਨਾ, ਵਾਪਸ ਹੋਣਾ, ਪਿੱਛੇ ਹਟਣਾ
ਪਰਵਾਜ਼, ਉਡਾਰੀ
ਪਲੰਗ, ਚਿੱਤਰਾ ਬਾਘ, ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਜਿਸ
ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਡੱਬ ਹੋਣ
ਪੜਤਲ, ਪਲਟਨ
ਪੀਂਘ, ਝੂਲ, ਹੁਲਾਰਾ
ਪੁਖਤਾ, ਪੱਕਾ
ਪੁੱਠ, ਪਿੱਠ, ਕੰਡਾ
ਪੈਗਾਮ, ਸੁਨੇਹਾ
ਪੈਮਾਨ, ਵਹਿਦਾ, ਇਕਰਾਰ, ਪ੍ਰਣ

ਫਜ਼ਲ, ਕਿਰਪਾ, ਮੋਹਰਬਾਨੀ, ਦਇਆ
ਫਨਾਹ, ਨਾਸ, ਵਿਨਾਸ, ਮੌਤ, ਮਿਟ ਜਾਣਾ
ਫਰਾਮੋਸ਼, ਭੁੱਲਣਾ
ਫਰਾਰ, ਦੌੜ, ਉਡਾਰੀ
ਫੀਲ, ਹਾਥੀ
ਫੁੱਮਣ, ਫੁੱਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਤੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲਾ
ਰੇਸ਼ਮ ਯਾਂ ਸੂਤ ਦਾ ਗੁੱਛਾ
ਫੁਰਮਾਨ, ਫਰਮਾਨ, ਹੁਕਮ, ਅਰਸ਼ਾਦ
ਫੁੱਟ, ਫੁੱਟ, ਬੇ-ਇਤਫਾਕੀ, ਭਿੰਨ-ਭੇਦ, ਵਿੱਥ,

ਤੋੜ, ਫਰਕ, ਘਾਪਾ, ਪਾੜਾ, ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ

ਬਈਦ, ਦੂਰ
ਬੱਕ, ਹਰਨੋਟਾ
ਬਦਖਬਰਾ, ਭੈੜੀ ਖਬਰ ਦੱਸਣ ਯਾ ਲਿਆ-
ਉਣ ਵਾਲਾ
ਬਰਕ, ਬਿਜਲੀ
ਬਰਕਜ਼ਦੀ, ਬਾਰਕਜ਼ਦੀ, ਬਰਕ ਦੀ ਉਲਾਦ,
ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਇਕ ਕਬੀਲਾ
ਬਲਗ਼ਮ, ਖੰਘ
ਬਲਿਹਾਰ, ਕੁਰਬਾਨ, ਸਦਕੇ, ਘੱਲ-ਘੁਮਾਟੀ
ਬਾਗ਼ਬਾਨ, ਮਾਲੀ, ਬਾਗ਼ ਦਾ ਰਾਖਾ
ਬਾਜ਼ੀ, ਖੇਲ, ਤਮਾਸ਼ਾ
ਬਿਸਿਆਰ, ਬਿਸੀਆਰ, ਬਹੁਤ, ਬੇਸੁਮਾਰ,
ਅਣਗਿਣਤ
ਬੀੜਾ, ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਜੋ
ਸੂਰਮਾ ਆ ਚੁਕਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੰਗੀ
ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਕਮਾਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ
ਬੁਜ਼ਦਿਲ, ਭੇਢ-ਦਿਲਾ, ਡਰਪੋਕ, ਕਾਇਰ
ਬੇਤਾਬੀ, ਤੜਫਾਟ, ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ, ਦੁਖ,
ਬੇਅਰਾਮੀ
ਬੇਲੀ, ਸਾਥੀ, ਮਦਦਗਾਰ, ਵੇਲੀ, ਵੇਲੇ ਸਿਰ
ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲਾ
ਬੇੜਾ, ਫੌਜ ਦਾ ਦਸਤਾ. ਸੈਨਾ ਦਾ ਟੌਲਾ

ਭੁਆਨ, ਭੁਵਾ ਦੇਣ, ਮੌੜ ਦੇਣ, ਵਾਪਸ ਕਰ
ਦੇਣ
ਭੇਡੀ, ਬਦਨਾਮੀ, ਖਰਾਬੀ, ਬੇਇਤਫਾਕੀ,
ਨਾਚਾਕੀ

ਮੱਸ-ਫੁੱਟ, ਮੁਛ-ਫੁੱਟ, ਨੌਜਵਾਨ, ਗਭਰੂ ਮੁੰਡੇ
ਮਹਿਫਲ, ਜਸ਼ਨ, ਇਕੱਠ ਦੀ ਥਾਂ
ਮਹਿਬੂਬ, ਪਿਆਰਾ, ਮਾਸੂਕ

ਮਹਿਲ, ਮਕਾਨ ਕਿਸੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਅਮੀਰ ਜਾਂ
ਸਾਹਿਜ਼ਾਦੇ ਦਾ

ਮਖਫ਼ੀ, ਖੁਫ਼ੀਆ, ਲੁਕਵੀਂ, ਨਾ ਮਾਲੂਮ

ਮਖਮੂਤ, ਖੁਮਾਰੀ ਵਿਚ, ਮਸਤ, ਬੇ-ਪਰਵਾਹ

ਮਜਲਸ, ਜਲਸਾ, ਦਰਬਾਰ, ਦੀਵਾਨ

ਮਜਾਲ, ਤਾਕਤ, ਹਿੰਮਤ, ਦਲੇਰੀ, ਹੌਸਲਾ

ਮਰਦ, ਆਦਮੀ, ਮਰਦਉ ਵਾਲਾ

ਮਲਿਕੁਲ-ਮੌਤ, ਮੌਤ ਦਾ ਫਰਿਸ਼ਤਾ, ਜਮ

ਮਲੰਗ, ਮਸਤ, ਬੇਹੋਸ਼, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ

ਜਟਾ-ਜੂਟ(ਕੇਸਾਧਾਰੀ) ਫਿਰਕਾ ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਾ

ਸ਼ਾਹ ਮਦਾਰ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੈ

ਮਵਾਲੀ, ਮਵਲਾ ਦੇ, ਮੌਲਾ ਦੇ ਬੰਦੇ, ਰੱਬ

ਉਤੇ ਡੱਗੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ

ਅਜ਼ਾਦ ਬੰਦੇ

ਮਹ, ਮਹੀਨਾ

ਮਾਹੀ, ਮੱਛੀ, ਮਛਲੀ

ਮਿਸਲ, ਵਰ੍ਹੇ

ਮਿਹਰ, ਮੋਹਰਬਾਨੀ, ਦਯਾ, ਕਿਰਪਾ, ਰਹਿਮ

ਮੁਸ਼ਕਲ, ਅੱਖ, ਅੱਖਾਂ

ਮਿਖ, ਮੇਖ, ਧੁਰ, ਆਕੇੜ

ਮੁਸਾਹਿਬ, ਸੰਹਬਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ

ਮੁਹਾਲ, ਮੁਸ਼ਕਲ, ਅੱਖਾਂ

ਮੁਕਾਮ, ਥਾਂ, ਟਿਕਾਣਾ, ਅੱਡਾ

ਮੁਖਤਿਸਰ, ਸੰਖੇਪ, ਸੰਕੋਚ, ਥੋੜਾ

ਮੁਜ਼ੱਫਰ ਖਾਨ, ਹਾਕਮ ਮੁਲਤਾਨ, ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ

ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ੧੯

ਜੇਠ ਸੰਮਤ ੧੮੭੫ ਬਿ. ੩੦ ਮਈ ਸੰਨ

੧੮੧੮ ਈ. ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੁਰੀਦ, ਪੱਕੇ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੇ, ਚੇਲਾ, ਸਾਗਿਰਦ,

ਸਾਥੀ, ਵਫ਼ਾਦਾਰ, ਅਨੁਸਾਰੀ

ਮੋਂਵਦਾ, ਸਮਾਉਂਦਾ

ਮੋਹੜਮ, ਪੱਕੀ, ਠੀਕ

ਮੁਜਰਮ, ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਪਰਾਧੀ,

ਕੁਕਰਮੀ

ਮੋਰ, ਮੋੜ, ਮੁੜਨਾ, ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਹਟਣਾ

ਮੂਰਚਾਲ, ਕੀੜੀ ਦੀ ਚਾਲ

ਲੀ ਅਗੇ ਨੂੰ ਸਰਕਾਉਣ ਵਾਲੀ

ਮਰੂੜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੁੱਕ ਕੇ

ਵਾਰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਯਾ ਵੈਰੀ

ਪਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਉਡੀਕਿਆ

ਜਾਂਦਾ

ਯਾਰੀ, ਦੋਸਤ, ਮਦਦ, ਸਹਾਇਤਾ

ਰਹੀਮ, ਰਹਿਮਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਿਰਪਾ-

ਨਿਧਾਨ, ਕਿਰਪਾਲੂ

ਰਫਤਾਰ, ਤੌਰ, ਚਾਲ, ਢੰਗ

ਰਮਜ਼, ਇਸ਼ਾਰਾ, ਸੈਣਤ

ਰਵਾ, ਚਾਲੂ

ਰਾਜ਼, ਭੇਤ

ਰਾਜ਼ਦਾਰ, ਭੇਤੀ

ਰੂਹ, ਆਤਮਾ, ਮਨ

ਲਾ ਕਦੀਮ ਥੀ, ਮੁਚ ਕਦੀਮਾਂ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ

ਸਮੇਂ ਤੋਂ, ਢੇਰ ਜ਼ਮਾਨੇ ਤੋਂ

ਲੰਗੋਟੀਆ, ਬਚਪਨ, ਲੰਗੋਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵੇਲੇ

ਦਾ ਮਿੱਤਰ, ਨਿਕਟਵਰਤੀ, ਗੂੜ੍ਹਾ ਦੋਸਤ,

ਪੱਕਾ ਸੱਜਣ

ਵਸਲ, ਪਿਆਜ਼, ਗੰਢਾ

ਵਸਾਲ, ਮੇਲ, ਮੇਲਾ ਮੁਲਾਕਾਤ

ਵਹੀਰ, ਬਹੀਰ, ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ

ਵਕਤ, ਵਖਤ, ਸਮਾ, ਕੁਵੇਲਾ, ਭੈੜਾ ਸਮਾਂ

ਬਦਕਿਸਮਤੀ

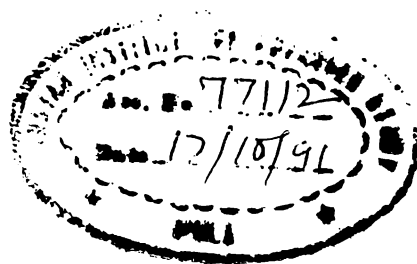
ਵੱਗ, ਡੰਗਰਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ, ਚੋਣਾ

ਵਰਮ, ਸੋਜ਼, ਸੁੱਜਣਾ

ਵਾੜ, ਸੰਘਣੀ ਵਾਰੂ, ਇਕਠੀ ਮਾਰ, ਬੰਦੂਕਾਂ

ਦੀ ਸ਼ਲਕ,

ਵਿਰਦ, ਜਾਪ

Library

IAS, Shimla

P 923.254 N 149 0

00077112